

STRATEGISCH BOSBELEID

MEER EN BETER BOS VOOR UTRECHT

PROVINCIE UTRECHT

VOORWOORD

Bossen zijn een essentieel onderdeel van de Utrechtse natuur. Een vitaal bos herbergt een rijkdom aan soorten dieren en planten. Bomen leveren ons schone lucht op en bossen zijn een prettige plek om te ontspannen. De kwaliteit van deze waardevolle Utrechtse bossen staat onder druk en het aantal hectaren bos is de afgelopen jaren afgenomen. Het is dan ook belangrijk dat er een nieuw provinciaal Strategisch bosbeleid is ontwikkeld. Hierin staat hoe wij werken aan meer, gezonder en toekomstbestendig bos.

Nieuwe bossen zijn ook een effectieve klimaatmaatregel, omdat bomen de capaciteit hebben om CO₂ op te nemen, koelte geven, vocht vasthouden en vuile lucht opvangen. De ambitie om meer bos aan te leggen staat ook in het landelijke Klimaatakkoord (2019). Provincie Utrecht heeft tot nu toe vooral gefocust op bescherming van bestaande bosgebieden. Met dit nieuwe beleid, wat nu voor u ligt, gaan we ook inzetten op meer bomen. Die extra bomen komen zowel in het landelijk als stedelijk gebied.

Zowel landelijk als provinciaal staan we voor een lastige opgave. De benodigde ruimte voor nieuw bos is eveneens gewild voor andere essentiële maatschappelijke opgaven, zoals energietransitie, woningbouw en landbouw. Nauwe samenwerking met medeoverheden, de agrarische sector, natuurorganisaties en maatschappelijke organisaties is dan ook essentieel voor het halen van onze ambities. Door samen te werken, wordt het mogelijk aanleg van nieuw bos te realiseren en ons bestaande bos vitaler te maken.

Samen werken we aan een provincie waar het goed wonen, werken en leven blijft.

Mirjam Sterk
Gedeputeerde Natuur, Landbouw, Bodem & Water,
Sport en Bestuur.

Biodiversiteit, recreatie en bescherming van bos komen bij elkaar in een eikenstrubbe

SAMENVATTING

De huidige omvang en kwaliteit van bossen staat onder druk. Onze bossen hebben last van stikstofdepositie, verzuring, verdroging en nutriëntenverlies. Deze effecten hebben grote gevolgen voor de veerkracht en kwaliteit van bossen. De biodiversiteit heeft er onder te lijden en zet ecosystemen onder druk. In Nederland is, na een jarenlange toename van bos, het areaal sinds 2013 afgenomen naar zo'n 370.000 hectare. Onze provincie herbergt zo'n 18.000 hectare bos.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat er 10% meer bos komt in Nederland. Dit heeft het Rijk samen met de provincies nader uitgewerkt in de landelijke Bossenstrategie "Bos voor de toekomst" (2020). Het Strategisch bosbeleid van provincie Utrecht betreft een provinciale uitwerking tot 2040 met als overkoepelende visie: **"Meer, vitaal, toekomstbestendig, beschermd en maatschappelijk gewaardeerd bos"**

Deze visie vertaalt zich in meerdere thema's:

1. Meer bos

Onze ambitie is om het huidige areaal bos met 1500 hectare te vergroten. De onderverdeling is 500 hectare in het Natuur Netwerk Nederland (NNN), 500 hectare in de Groene contour en 500 hectare buiten het NNN (agroforestry, kleine landschapselementen, rondom en in steden en dorpen). Er is een Afwegingskader ontwikkeld wat een beeld geeft van de kansrijkheid van een potentiële locatie voor nieuw bos.

2. Vitaal bos

De veerkracht en vitaliteit van onze bossen staan onder druk door de klimaatveranderingen. Om de functies van vitaal bos te behouden en te verbeteren is het nodig om vanuit een langetermijnvisie naar het bosbeheer te kijken. Maatregelen zijn soms pas zichtbaar over 20, 50 of zelfs 100 jaar. We willen het bos vitaal houden door het bos te revitaliseren, gemengd en gevarieerd te houden, voor continuïteit te zorgen, bosbranden te voorkomen en wildschade te beperken.

3. Bescherming van bos

We zijn zuinig op de bestaande bomen en bossen in onze provincie. Een goede bescherming hoort daarbij.

Met het huidige beleid kunnen we de omvang van het bosareaal, onze waardevolle bossen en bijzondere kleine landschapselementen goed beschermen. Echter, het beleid is ingewikkeld en de beleidskaarten hebben een actualisatie nodig. De regels hiervoor gaan landen in de Omgevingsverordening en in de beleidsregels. We hebben de regels rondom vellen, melden en herbeplanten in het huidige beleidskader tegen het licht gehouden. Waar het kan hebben we de regels eenvoudiger en waar nodig scherper gemaakt.

4. Gebruik van het bos – recreatie

De maatschappelijke behoefte aan bos is groot, en versterkt tijdens de coronapandemie. We richten ons daarom op beschikbaarheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid van bestaande en nieuwe bossen. Ook zetten we in op de beheersbaarheid van de toenemende recreatiedruk in bestaande bossen door spreiding en zonerings. Partners in het gebied, zoals het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug werken hieraan mee.

5. Gebruik van het bos – houtoogst

De vraag naar bos en duurzaam geproduceerd hout neemt toe. Nu wordt nog 90% van het hout geleverd uit het buitenland. Gezien de doelstellingen voor klimaat en duurzaamheid, is het gewenst om meer gebruik te maken van lokaal geproduceerd hout. Wij zetten in op een lichte toename van de houtoogst voor duurzaam gebruik en hoogwaardige toepassingen.

Status

Omdat het Strategisch bosbeleid nog niet uitgewerkt is in de Natuurvisie (Omgevingswetprogramma) en slechts beperkte haakjes kent in de Omgevingsvisie vormt de nota 'Strategisch bosbeleid' een nadere kaderstelling voor dit beleidsthema. Deze nadere kaderstelling wordt door Provinciale Staten vastgesteld. Gedeputeerde Staten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering ervan.

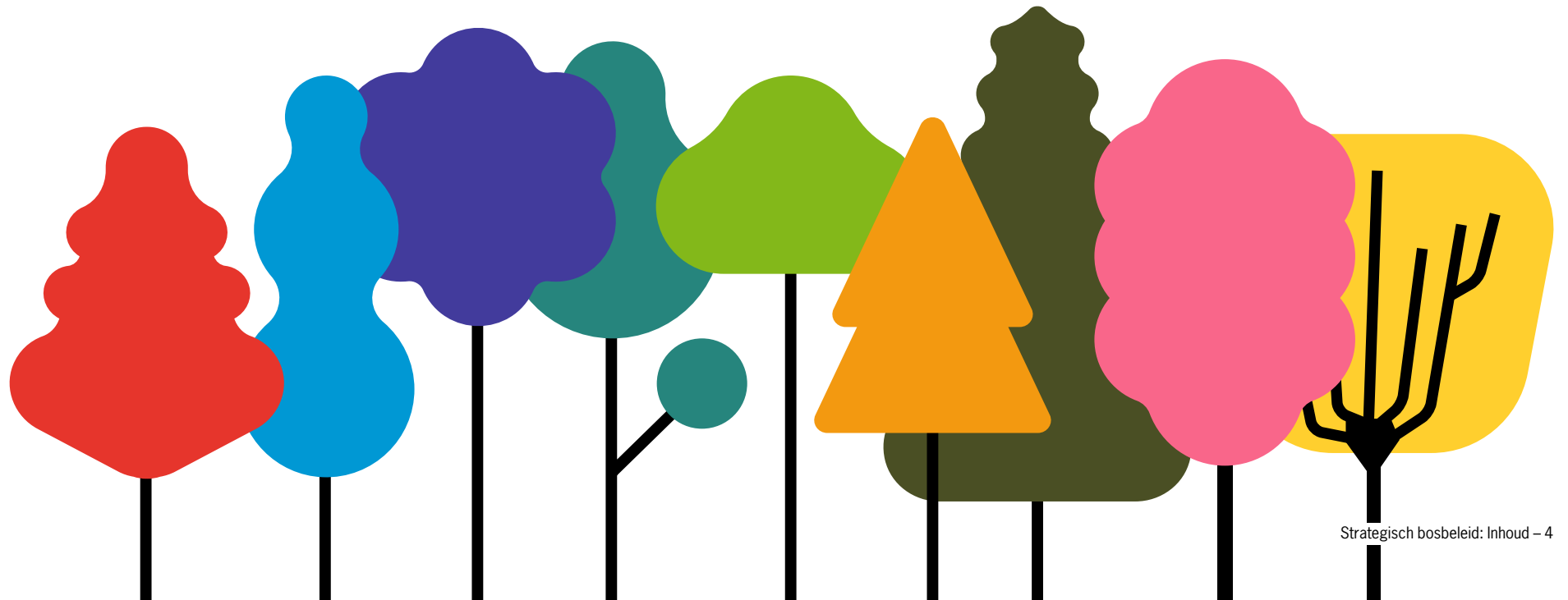
Financiering en programmering

Voor de ambities voor realisatie van nieuw bos, kwaliteitsverbetering, monitoring, beheer en benodigde menskracht zijn de totale kosten, beschikbare en benodigde middelen berekend tot 2040.

Afgerond komt het neer op:

- Totale kosten: € 106,0 mln.
- Beschikbare middelen: € 32,4 mln.
- Benodigde provinciale middelen: € 45,2 mln.
- Benodigde middelen derden: € 28,4 mln.

Uitgangspunt is een realistische programmering en begroting. Voor realisatie van nieuw bos is daarom gekozen om de jaaropgaven voor de korte termijn naar beneden bij te stellen, en gelijktijdig de jaaropgaven voor de langere termijn op te hogen. Op basis van een uit te voeren evaluatie in 2024 kan tussentijds worden bepaald of de begroting en programmering moet worden aangepast, waarbij het behalen van de ambitie voor realisatie nieuw bos in 2040 leidend is. Na vaststelling van het Strategisch bosbeleid wordt een uitvoeringsprogramma (inclusief financiële programmering) opgesteld.

1. INLEIDING

1.1 Waarom Strategisch bosbeleid	6
1.2 Visie en ambities	7
1.3 Verbinding met provinciale opgaven en programma's	9
1.3.1 Strategisch bosbeleid in relatie tot Omgevingswet	10
1.3.2 Omgevingsvisie	10
1.3.3 Provinciale thema's Omgevingsvisie	12
1.3.4 Sturingsfilosofie	13
1.3.5 Participatie	14

Bossen spelen een belangrijke rol in onze samenleving. Met name oude bomen en bossen vormen een belangrijk habitat voor veel soorten planten en dieren en zijn daarom belangrijk voor de biodiversiteit. Bomen zijn van belang voor het opvangen van de effecten van klimaatverandering. Ook spelen ze een rol in klimaatadaptatie vanwege hun verkoelende effect. Daarnaast leveren bossen en bomen een belangrijke bijdrage aan recreatiemogelijkheden, de vermindering van hittestress, verbetering van de sponswerking van de bodem en productie van hout voor een circulaire economie.

1.1 Waarom Strategisch bosbeleid

De huidige omvang en kwaliteit van bossen staat onder druk. Onze bossen hebben last van stikstofdepositie, verzuring, verdroging, nutriëntenverlies, en ziekten. Deze effecten hebben grote gevolgen voor de veerkracht en kwaliteit van bossen. De biodiversiteit heeft er onder te lijden en dit zet ecosystemen onder druk. In Nederland is, na een jarenlange toename van bos, het areaal sinds 2013 afgenomen naar zo'n 370.000 hectare. Onze provincie herbergt zo'n 18.000 hectare bos.

In onze [Omgevingsvisie \(2021\)](#) is het vergroten van het oppervlak aan bos, behoud en versterking van belangrijke bosverbindingen en verbetering van de natuurkwaliteit van de bossen als uitgangspunt opgenomen. Het Strategisch bosbeleid van de provincie Utrecht is een uitwerking van deze ambities.

Klimaatakkoord

In 2019 hebben meer dan 100 partijen (overheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties) in het nationale Klimaatakkoord afspraken gemaakt over een pakket maatregelen waarmee Nederland zijn CO₂-uitstoot halveert (in 2030). In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn. Dit is nodig om de opwarming van de aarde niet verder te laten oplopen dan 1,5°C.

In het Klimaatakkoord wordt gesteld: "Een toename van bomen, bossen en natuur leidt tot 'klimaatwinst' die bijdraagt aan de opgave om de CO₂-vastlegging te vergroten voor 2030 en nadrukkelijk ook 2050". Dat betekent onder meer aanleg van extra bomen, bos- en natuurgebieden binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland, in de openbare ruimte, bij infrastructuur en op landbouwgrond.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat er 10% meer bos komt in Nederland.

Landelijke Bossenstrategie

De afspraak uit het Klimaatakkoord heeft het Rijk samen met de provincies nader uitgewerkt in de landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030 "[Bos voor de toekomst](#)" (2020) en aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze Bossenstrategie geven Rijk en provincies naar aanleiding van het Klimaatakkoord aan wat het streefbeeld is voor bos in Nederland tot 2030.

De hoofdambitie is: "We willen bos met al zijn functies goed doorgeven aan toekomstige generaties".

Dit vraagt om een bewust langjarige koers met een horizon tot de volgende eeuw. De uitvoering is gericht op de komende 10 jaar voor gezond, toekomstbestendig en maatschappelijk gewaardeerd bos. Er worden meerdere ambities genoemd waaronder:

- Een verkenning naar 10% meer bos in 2030 (37.000 hectare)
- Een kwaliteitsimpuls voor bos door het verbeteren van omgevingsfactoren, het beheer op onderdelen aan te passen en bos klimaatbestendiger te maken.
- Realisatie van 10% groen-blauwe dooradering in het landelijk gebied
- Ondersteunen van agroforestry (o.a. voedselbossen)
- Meer bos en kwaliteitsverbetering om te recreëren in het groen
- Lichte toename van houtoogst, waarbij hoogwaardige toepassingen worden gestimuleerd.

Het Strategisch bosbeleid van de Provincie Utrecht betreft een provinciale uitwerking van de landelijke Bossenstrategie. Naast de thema's uit de landelijke Bossenstrategie, hebben we het thema 'bescherming van bos' toegevoegd, omdat een actualisatie van het huidige beleid nodig is.

1.2 Visie en ambities

Er gebeurt erg veel in het bos op het gebied van biodiversiteit, klimaat, milieu, beleving en productie. En veel ontwikkelingen binnen deze onderwerpen beïnvloeden elkaar. Er is behoefte aan meer en kwalitatief beter bos, dat bijdraagt aan de natuur- en klimaatdoelen en de betekenis van bos voor mensen. Dit vertaalt zich in een overkoepelende visie van het Strategisch bosbeleid:

“Meer, vitaal, toekomstbestendig, beschermd en maatschappelijk gewaardeerd bos”

Deze visie is een uitwerking van de Omgevingsvisie (2021) en de Natuurvisie provincie Utrecht (2016) en bestaat uit een aantal onderdelen:

Visie bos en bomen in natuurterreinen

We streven naar meer bos met een gezond ecosysteem en een hoge biodiversiteit, dat zich zo goed mogelijk kan aanpassen aan een veranderend klimaat. We zijn zuinig op onze bossen en blijven ze beschermen. We geven extra aandacht aan onze oude en ecologisch waardevolle bossen en bomen. Mede door de toenemende recreatiedruk is nieuw, omvangrijk en vitaal bos nodig om ook in de toekomst te kunnen blijven genieten van het bos. Houtoogst is onderdeel van het bosbeheer, afhankelijk van de functies van het bos. We stimuleren duurzaam gebruik van hout, maar realiseren ons dat het Utrechtse bos, slechts in een fractie van de houtbehoefte kan voorzien.

Visie bos en bomen in landelijk gebied

We streven naar meer bomen in het landelijk gebied ter versterking van de biodiversiteit, landschappelijke waarden en regionale identiteit. We gaan daarom door met het stimuleren van de aanleg van kleine landschapselementen. Agroforestry zien we als een vernieuwende, duurzame vorm van landbouw. We zetten in op meer voedselbossen en werken samen met andere partijen aan het wegnemen van belemmeringen voor agroforestry.

De gevolgen van de valwind in 2021, Sterrenbos landgoed Zuylestein

Gemengd bos geeft minder kans op problemen door ziekten en plagen

Visie bos en bomen in en rondom steden en dorpen

We streven naar meer bos en bomen in en rondom de gebouwde omgeving. Dit draagt bij aan een gezonde leefomgeving, het tegengaan van hittestress en meer biodiversiteit. We willen bewoners van nieuwe en bestaande woonwijken, steden en dorpen graag een prettige woonomgeving bieden waar bos en bomen onderdeel van uitmaken. Onze ambitie is dat er meer bomen komen in het stedelijk gebied en dat mensen toegang hebben tot meer recreatiebossen in hun directe woonomgeving.

Vanuit deze visie werken we in het Strategisch bosbeleid concreet aan een aantal ambities. Deze sluiten aan op onze Natuurvisie (2016).

Ambitie meer bos en bomen in 2040

- 500 hectare meer bos in het Natuur Netwerk Nederland (NNN) (2028)
- 500 hectare meer bos in de Groene contour
  - Waarvan 52 hectare boscompensatie Natura 2000-gebieden
- 500 hectare meer bos in het landelijk gebied, rondom steden en dorpen
  - Waarvan 120 hectare meer kleine landschapselementen (bos en bomen) in het landelijk gebied
  - Waarvan 300 hectare agroforestry, inclusief 75 hectare voedselbos
- Meer bos en bomen in steden en dorpen

Ambitie vitaal bos in 2040

- Beter bestand tegen klimaateffecten: droogte, bosbranden en ziekten
- Versterking biodiversiteit en kwaliteit
- Meer duurzaam bosbeheer
- Verhoging aandeel natuurbos van 39% naar 50%

Ambitie bescherming van bos

- Huidig bosareaal mag niet kleiner worden
- Bescherming oude bosgroeiplaatsen, inclusief oude boskernen
- Bescherming waardevolle kleine landschapselementen
- Bescherming cultuurhistorisch waardevolle bossen

Ambitie gebruik van bos – recreatie

- Meer (recreatie)bos en bomen
- Zonering van de recreatiedruk in de Utrechtse bossen
- Spreiden van recreanten over meerdere gebieden, zodat de druk op het bos kleiner wordt

Ambitie gebruik van het bos – houtoogst

- Lichte toename van houtoogst, in balans met belevings- en natuurwaarden van het bos
- Duurzame houtoogst en gebruik van hout voor duurzame en hoogwaardige toepassingen
- Verkleining maximale omvang kapvlakte van 3 naar 0,5 hectare

Deze ambities zien we als een grote opgave. Wij spannen ons in om middelen hiervoor beschikbaar te krijgen en de uitvoering te organiseren. Het betreft een inspanningsverplichting.

Prioritering

We werken aan alle ambities, daar waar zich kansen voordoen voor realisatie. Het accent voor onze actieve inzet op de korte termijn richt zich op de volgende prioriteiten:

- Aanplanten van 600.000 extra bomen in het kader van het Bomen Actieplan
- Meer bos en bomen in het NNN (inclusief nog in te richten nieuwe natuur)
- Meer bos en bomen in de Groene contour d.m.v. boscompensatie Natura2000
- Agroforestry en kleine landschapselementen

1.3 Verbinding met provinciale opgaven en programma's

Strategisch bosbeleid staat niet op zichzelf. De Provincie Utrecht gaat de komende jaren aan de slag met grote provinciale opgaven, onder andere op het vlak van energietransitie, recreatie en toerisme, klimaatadaptatie, natuurherstel, stikstofaanpak, transitie in de landbouw en woningbouw. De impact op de ruimte van al die opgaven is groot. De centrale uitgangspunten voor het gebruik van de ruimte staan in de Omgevingsvisie:

- We kiezen gebiedsgericht voor integrale, toekomstgerichte oplossingen, waarmee we de Utrechtse kwaliteiten per saldo behouden of versterken, zo nodig met compenserende maatregelen.
- We concentreren en combineren nieuwe ontwikkelingen, om zorgvuldig om te gaan met schaarse ruimte en kwaliteiten en door ontwerp en innovatie te stimuleren. Er blijft ook ruimte beschikbaar voor lokale opgaven.

De omvang waarin Strategisch bosbeleid een rol vervult bij andere beleidsvelden of de mate waarin andere beleidsvelden wensen hebben of kaderstellend zijn ten aanzien van Strategisch bosbeleid verschilt per geval. Het Strategisch bosbeleid is zo integraal mogelijk opgesteld; daar waar mogelijk is gezocht naar een maximale wederzijdse meekoppeling.

In deze paragraaf geven we aan hoe we willen aansluiten op de provinciale programma's. De omgevingsvisie vormt daarbij de basis.

Het strategisch bosbeleid hangt ook samen met de opgaven recreatie klimaatadaptatie en natuurherstel

1.3.1 Strategisch bosbeleid in relatie tot Omgevingswet

De provincie Utrecht heeft de komst van de Omgevingswet aangegrepen om de samenhang tussen de Omgevingsvisie en het onderliggende beleid en de uitvoering te verbeteren. Dit onderliggende beleid wordt aan de Omgevingsvisie verbonden in de vorm van (Omgevingswet)programma's. De Natuurvisie (2016) is zo'n programma.

In de Natuurvisie (2016) is destijds opgenomen:

“Daarnaast gaan we onderzoeken of het uitwerken van een apart Strategisch bosbeleid voor onze provincie een meerwaarde heeft. Indien dit het geval is stellen we een dergelijk beleid op”.

In 2019 is dit onderzocht met een positief advies dat vervolgens in september 2020 heeft geleid tot een positief besluit van Provinciale Staten voor het opstellen van Strategisch bosbeleid.

Omdat het Strategisch bosbeleid nog niet uitgewerkt is in de Natuurvisie en slechts beperkte haakjes kent in de Omgevingsvisie, vormt het Strategisch bosbeleid een 'nadere kaderstelling' voor dit beleidsthema. Deze nadere kaderstelling wordt door Provinciale Staten vastgesteld. Gedeputeerde Staten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering ervan.

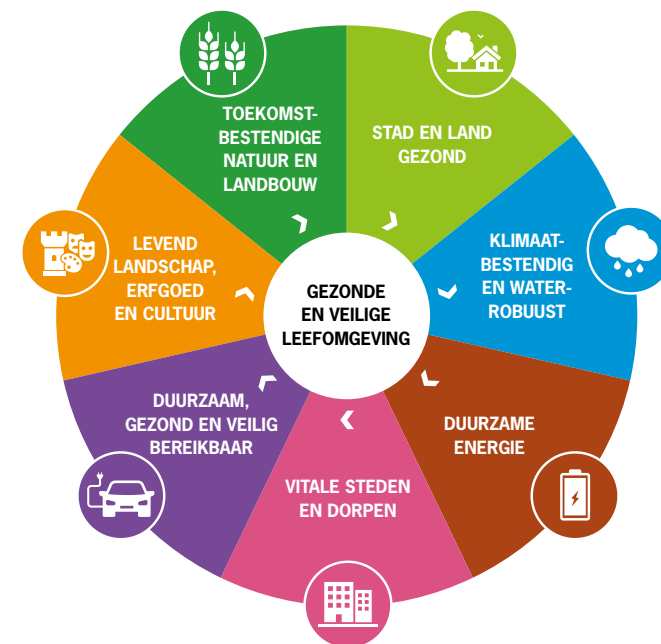
1.3.2 Omgevingsvisie

In de [Omgevingsvisie](#) (vastgesteld op 1 maart 2021 en in werking getreden op 1 april 2021) legt de Provincie Utrecht haar integrale lange termijn ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving vast. Thema's als groen, water, energie, bebouwing, infrastructuur, cultuurhistorie en landelijk gebied zijn in onderlinge samenhang gezien. Met zeven beleidsthema's wordt richting gegeven aan de ontwikkeling en de bescherming van een gezonde en veilige leefomgeving.

In 2050 is provincie Utrecht een inclusieve en circulaire provincie:

- waarin stad en land gezond zijn;
- die klimaatbestendig en waterrobuust is;
- waarin duurzame energie een plek heeft;
- met vitale steden en dorpen;
- die duurzaam, gezond en veilig bereikbaar is;
- met een levend landschap, erfgoed en cultuur;
- die een toekomstbestendige natuur en landbouw heeft.

In de Omgevingsvisie is opgenomen dat we een plan voor Strategisch bosbeleid gaan ontwikkelen. Ook is het opstellen van een Landschapsuitvoeringsplan opgenomen in de Omgevingsvisie. Het Landschapsuitvoeringsplan is een uitwerking van het Strategisch bosbeleid (zie ook [hoofdstuk 2.1.4 Meer bos en bomen in het landelijk gebied](#)).

Figuur 1: Beleidsthema's uit de Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie staat het volgende met betrekking tot bos:

Wij hechten bijzondere waarde aan het grote bosareaal dat onze provincie rijk is. We streven er naar om in 2040 houtopstanden te hebben die bijdragen aan schone lucht, landschappelijke kwaliteit, hogere biodiversiteit en CO₂-vastlegging. Ons uitgangspunt is daarbij het vergroten van het oppervlak aan bos, behoud en versterking van belangrijke bosverbindingen en verbetering van de natuurkwaliteit van de bossen. Dit betreft zowel de aaneengesloten bossen – zoals op de Utrechtse Heuvelrug – als de grotere en kleinere landschapselementen die uit bosschages bestaan.

Raakvlakken

We willen met het Strategisch bosbeleid zo goed mogelijk aansluiten bij onze andere programma's. Op die manier brengen we de beoogde integraliteit beter in beeld. Door met de programma's waar duidelijke raakvlakken mee zijn samen te werken, vergroten we de kans op succes en synergie. In figuur 2 hebben we de relevante programma's geplaatst in de beleidsthema's van de Omgevingsvisie, zodat goed zichtbaar is waar het Strategisch bosbeleid raakvlakken mee heeft. We stippen hieronder de raakvlakken met de beleidsthema's uit de Omgevingsvisie kort aan. Daar waar bepaalde provinciale programma's en beleidsnota's beleid uitvoeren of invulling geven aan wat in het kader van Strategisch bosbeleid wordt nagestreefd, gaan we in het betreffende hoofdstuk van het Strategisch bosbeleid dieper in op dat specifieke programma.

Figuur 2: Raakvlakken met de beleidsthema's uit de Omgevingsvisie

1.3.3 Provinciale thema's Omgevingsvisie

Per beleidsthema uit de Omgevingsvisie wordt de link gelegd met de inhoudelijke aspecten die aan bod komen in het Strategisch bosbeleid.

Stad en land gezond

In het onderdeel "Stad en Land Gezond" is de inzet gericht op het realiseren van een fysieke leefomgeving die de gezondheid en veiligheid van onze inwoners bevordert. Er is behoefte aan schone lucht, afkoeling, stilte en aan de mogelijkheid tot ontmoeting, ontspanning en beweging. Er is een toenemende behoefte aan recreatief groen en recreatiegebieden. Het Omgevingswetprogramma Recreatie en Toerisme geeft aan hoe dit verbeterd kan worden. De ambitie van programma Groen Groeit Mee is om het (recreatief) groen, waar nieuw bos onderdeel van uitmaakt, in gelijke tred te ontwikkelen met de verstedelijkingsopgave. Dit is ook vastgelegd in de (Interim) Omgevingsverordening.

Klimaatbestendig en waterrobuust

Bij dit beleidsthema staat de opgave centraal om de gevolgen van de klimaatverandering voor bossen zo goed mogelijk op te vangen of te voorkomen. Het betreft het beperken en om kunnen gaan met de effecten van klimaatverandering, zoals wateroverlast, droogte en hitte. Het Programma Klimaatadaptatie 2020-2023: 'Op weg naar een klimaatbestendig Utrecht' speelt hier op in. Bij het ontwikkelen van nieuwe drinkwaterwinningen zoeken we naar een combinatie van functies, zoals het winnen van grondwater voor de productie van drinkwater in combinatie met natuurontwikkeling. Dit is in het Bodem- en waterprogramma vertaald in heldere afspraken over het gebruik van de ondergrond, waardoor het mogelijk is de ondergrond in topconditie te brengen voor grondwater en duurzame vormen van energie. Dit haakt ook aan op De Blauwe Agenda waarin afspraken zijn gemaakt om problemen door watertekort én wateroverlast in en rondom Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug aan te pakken.

In het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling werken we aan de ambities voor het remmen van bodemdaling en het toekomstbestendig maken van het veenweidegebied door onder andere het koppelen van natuur- en klimaatdoelen.

Duurzame energie

Bij de opgave "Duurzame energie" wordt, naast andere energievormen, aandacht gegeven aan energie uit biomassa. Opwekking van energie door middel van verbranding en vergisting zien wij als een laagwaardige toepassing van biomassa, waar we alleen laagwaardige reststromen voor willen inzetten die niet inzetbaar zijn als grondstof voor hoogwaardige toepassingen. Houtbouw zien we als een hoogwaardige toepassing van houtige biomassa. In het Programmaplan Energietransitie 2020-2025 wordt de transitie naar een duurzaam energiesysteem nader uitgewerkt. Ook bij circulaire economie zetten we in op het efficiënter omgaan met grondstoffen, materialen en producten zonder afval.

Vitale dorpen en steden

Bij "Vitale dorpen en steden" is één van de ambities behoud en versterking van de kwaliteit van de woonomgeving met aandacht voor de openbare ruimte met groen, waaronder bomen en water. Bomen langs wegen en paden, bosjes, parken en buurtgroen in de gebouwde omgeving kunnen daar invulling aan geven. De Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp richt zich op het behouden, uitbreiden en versterken van biodiversiteit in de gebouwde omgeving. Op deze wijze wordt onder andere het draagvlak voor en beleving van biodiversiteit en natuur in steden en dorpen vergroot.

Met het programma Versnelling Woningbouw pakt de Provincie Utrecht haar rol als stimulator en facilitator om de woningproductie op te voeren. In dit kader wordt de ontwikkeling van houtbouw gestimuleerd.

Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar

Bij de opgave "Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar" zijn de raakvlakken met het Strategisch bosbeleid beperkt. Het gaat daarbij om landschappelijke inpassing (nieuw groen)

Er is een toenemende behoefte aan recreatief groen en recreatiegebieden

en behoud van wegbepaling bij infrastructurele werken, duurzame bereikbaarheid van bos- en natuurgebieden en veiligheid in relatie tot beplantingen (uitzicht, sociale veiligheid). Met het Mobiliteitsprogramma 2019-2023 beogen we een goede bereikbaarheid per fiets, openbaar vervoer en auto in een gezonde en verkeersveilige omgeving.

Levend landschap, erfgoed en cultuur

In “Levend landschap, erfgoed en cultuur” wordt de waarde van het Utrechtse landschap voor het goede woon-, werk- en leefklimaat, het vestigingsklimaat en de recreatieve aantrekkelijkheid genoemd. Het hieraan gekoppelde beleid in het beleidsprogramma Cultuur en Erfgoed ‘Voor Jong & Altijd’ (2020-2023) is vooral kaderstellend voor het Strategisch bosbeleid. Dit geldt voor de landschappelijke kernkwaliteiten (bijvoorbeeld openheid), historische buitenplaatsen, militair erfgoed, agrarisch cultuurlandschap, historische infrastructuur en archeologisch waardevolle zones. De laatste vijf thema’s vormen samen de cultuurhistorische hoofdstructuur (CHS), waarvoor in de (interim) Omgevingsverordening is vastgelegd dat we de cultuurhistorische waarden beschermen en versterken. Ook aardkundige waarden zijn aandachtspunt bij bosaanleg. In de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen omschrijven we de ruimtelijke kwaliteit van onze landschappen aan de hand van de kernkwaliteiten.

Toekomstbestendige natuur en landbouw

De opgave “Toekomstbestendige natuur en landbouw” legt de basis voor het Strategisch bosbeleid. Het opstellen van een Strategisch bosbeleid is een nadere kaderstelling van de Natuurvisie (2016). Kern van het natuurbeleid is behoud en versterking van de biodiversiteit en beleefbaarheid. Het natuurbeleid is ook kaderstellend voor het Strategisch bosbeleid, vooral als het gaat om de begrenzing van nieuwe natuur en de prioritering van bos ten opzichte van andere natuurtypen in het Natuurbeheerplan.

Het landbouwbeleid is gericht op een economisch rendabele, circulaire, natuurinclusieve en klimaatneutrale landbouwsector in een agrarisch landschap, dat toegankelijk en aantrekkelijk is om in te recreëren. Raakvlakken met het Strategisch bosbeleid zijn

agroforestry (waaronder voedselbossen) en het verbeteren van de landschappelijke kwaliteit door de aanleg van kleine landschapselementen. In het Landschapsuitvoeringsplan wordt aangegeven waar we welke en hoeveel houtige landschapselementen willen ontwikkelen binnen de provinciale landschappen. In de Utrechtse aanpak stikstof wordt per Natura 2000-gebied bekeken welke maatregelen extra nodig zijn om enerzijds de hoeveelheid stikstofdepositie te verminderen en anderzijds de natuur sterker te maken.

Het programma Hart van de Heuvelrug/ Vliegbasis Soesterberg is een provinciaal programma. Door de aanleg van ecoducten en de realisatie van natuur is een aaneengesloten natuurgebied ontstaan van ruim 700 hectare. Door bebouwing en natuur te herschikken is er binnen dat groene netwerk ruimte ontstaan voor wonen, werken, recreatie en zorg. Voor iedere hectare rood moet minimaal 1 hectare groen worden toegevoegd. Naast de rood groen balans is er ook een bomenbalans opgesteld voor het programma

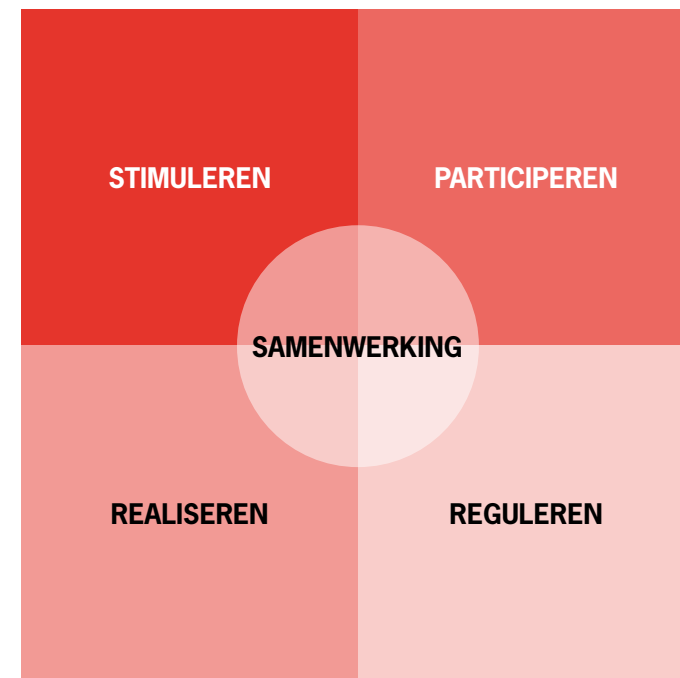
1.3.4 Sturingsfilosofie

Het Strategisch bosbeleid is in lijn met de sturingsfilosofie uit de Omgevingsvisie:

“We bieden ruimte voor ontwikkelingen die passen bij de Utrechtse kwaliteiten, met het principe ‘lokaal wat kan, provinciaal wat moet’ als basis en met de nadrukkelijke wens de doelen in samenwerking te halen.”

Bij het uitwerken van de sturingsfilosofie passen verschillende provinciale rollen, afhankelijk van de opgave. Wij onderscheiden, in overeenstemming met de Omgevingsvisie de volgende rollen:

Stimuleren: facilitator, aanleveren van expertise en capaciteit, subsidieverstrekker, motivator et cetera. In deze rol ondersteunen we andere partijen bij hun samenwerking en het uitvoeren van projecten.

Figuur 3: Sturingsfilosofie uit de Omgevingsvisie

Participeren: coördinator, ontwikkelaar, partner, netwerker, samenwerker, deelnemer et cetera. In deze rol werken we samen met vooral andere overheden en maatschappelijke organisaties aan onze eigen opgaven of aan opgaven van de andere partijen, bijvoorbeeld in gebiedsontwikkelingen.

Realiseren: opdrachtgever, trekker, regisseur et cetera. In deze rol zijn we leidend, ondernemend, aansturend, maken we prestatieafspraken, zorgen we voor regionaal programmeren, voeren we regie.

Met leden van Provinciale Staten in gesprek in het bos

Reguleren: regelstellend ten behoeve van het provinciaal belang en de provinciale wettelijke taken. In deze rol stellen we in de (Interim) Omgevingsverordening, als dit doelmatig en doeltreffend is, (instructie)regels over het omgevingsplan van gemeenten en de waterschapsverordening. En waar nodig stellen we regels voor burgers en bedrijven.

Bij veel opgaven vervullen wij een mix van deze rollen en werken we samen met diverse partijen waaronder gemeenten, waterschappen en het Rijk.

De doelstellingen opgenomen in de verschillende hoofdstukken vragen elk een eigen aanpak en sturingsrol van de provincie. In veel gevallen is het een mix van rollen, de nadruk ligt vaak op één bepaalde sturingsrol:

- Meer bos en bomen: dit betreft een opgave voor het realiseren van nieuw bos waarbij we de rol 'realiseren' op ons nemen.
- Vitaal bos: hierbij werken we vanuit de rol 'stimuleren' aan het bewerkstelligen van veerkrachtig, weerbaar en toekomstbestendig bos.
- Bescherming van bos: vanuit onze rol 'reguleren' ontwikkelen we regelgeving ter bescherming van bos en zorgen we voor handhaving van de wettelijke bepalingen zoals de beoordeling van kapmeldingen, illegale vellingen, herplantverplichtingen en aanvragen voor ontheffingen.
- Gebruik van het bos: voor zowel het thema recreatie als houtoogst hebben we de rol 'stimuleren' waarbij we aangeven welke doelen we nastreven en we ons richten op het ondersteunen van andere provinciale programma's of partijen die zich hier rechtstreeks mee bezig houden.

1.3.5 Participatie

De visie en ambities van het Strategisch bosbeleid zijn mede het resultaat van een uitgebreid participatieproces.

Voor het participatieproces zelf hebben we gekozen voor rechtstreekse afstemming en georganiseerde externe sessies met betrokken partijen en organisaties. Tal van partners zijn uitgenodigd hieraan mee te doen. Denk aan gemeenten, waterschappen,

terreinbeheerders- en -eigenaren, belangenorganisaties en maatschappelijke organisaties. Circa 50 mensen hebben actief deelgenomen aan de externe sessies.

De vijf externe sessies waren opgedeeld in vijf doelgroepsessies:

- Overheden
- Groene organisaties
- Particuliere terreineigenaren
- Maatschappelijke organisaties
- Belangenorganisaties

De eerste ronde van externe sessies vond plaats vóór het opstellen van het conceptplan. Dat gebeurde aan de hand van zogenaamde 'Perspectieven'. Hierin werd per thema benoemd wat er speelt, welke kansen er zijn en waar het mogelijk schuurt. De perspectieven vormden een hulpmiddel, waarmee het gesprek met externe partners is gevoerd met betrekking tot kansen, knelpunten en aandachtspunten. Op deze wijze is samengewerkt aan de bouwstenen voor het Strategisch bosbeleid.

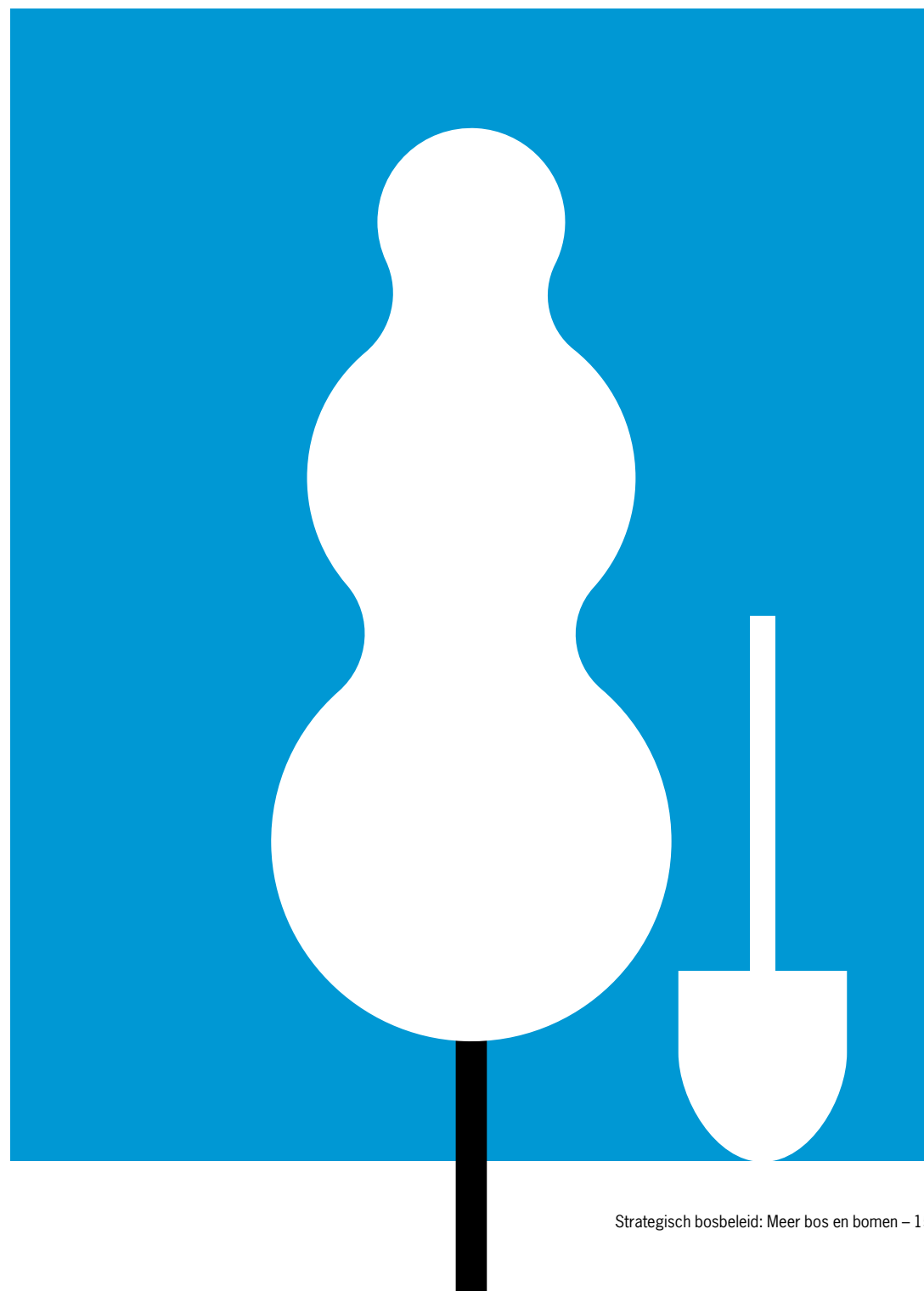
Nadat het conceptplan gereed was, is het toegestuurd aan de externe partners en is een tweede ronde van externe consultatie georganiseerd. Aan de hand van vijf gerichte doelgroepvragen per sessie is er gericht gediscussieerd en dit heeft waardevolle input en advies opgeleverd. Daarnaast hebben de afzonderlijke partijen ook de mogelijkheid gehad om schriftelijk te reageren op het conceptplan. Hier is veel gebruik van gemaakt.

Elke mondelinge, schriftelijke, interne en externe reactie is meegenomen in de inhoudelijke en bestuurlijke afwegingen die geleid hebben tot de uiteindelijke beleidskeuzes. De verkregen input heeft in veel gevallen geleid tot beter onderbouwde en integraal afgestemde keuzes en aangevulde, gewijzigde en beter verwoorde teksten in het Strategisch bosbeleid.

Bij de uitvoering van het Strategisch bosbeleid blijft kennis, input en advies van onze externe partners van belang en we zullen hen ook betrekken bij het vervolproces.

2. MEER BOS EN BOMEN

2.1 Wat gaan we doen?	16
2.1.1 Meer bos en bomen in het Natuurnetwerk Nederland	17
2.1.2 Meer bos en bomen in de Groene contour	19
2.1.3 Meer bos en bomen d.m.v. boscompensatie Natura 2000	20
2.1.4 Meer bos en bomen in het landelijk gebied	21
2.1.5 Meer bos en bomen met agroforestry	22
2.1.6 Meer bos en bomen rondom steden en dorpen	24
2.1.7 Meer bomen in steden en dorpen	26
2.2 Afwegingskader nieuw bos	26
2.3 Hoe gaan we het uitvoeren?	31

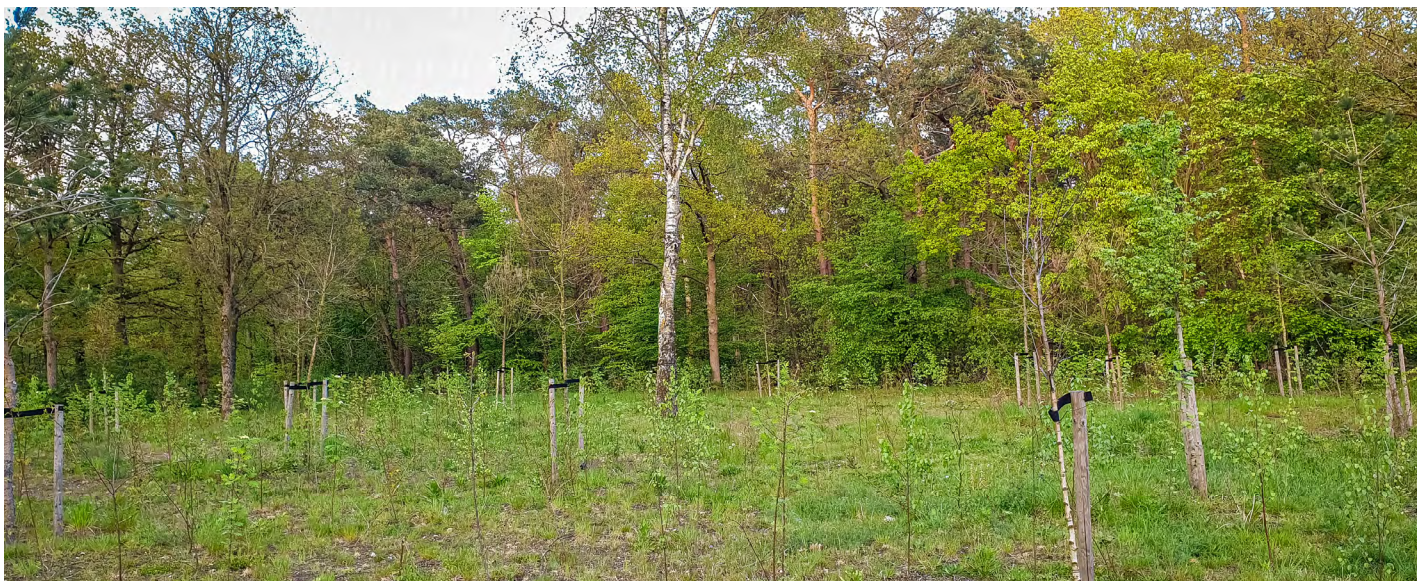
“Bomen zijn van levensbelang: ze leggen onder andere CO₂ vast, zijn belangrijk voor de biodiversiteit en zorgen voor een groene gezonde leefomgeving. Daarom willen we niet alleen bestaande bomen behouden, maar ook nieuw bos aanleggen” (Klimaatakkoord, 2019).

2.1 Wat gaan we doen?

Zo'n 10% van het Nederlandse grondoppervlak bestaat uit bos (370.000 hectare). In de landelijke Bossenstrategie is de inspanningsverplichting opgenomen om het aandeel bos in totaal met 10% te vergroten, zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het aandeel bestaand bos in onze provincie bedraagt circa 18.000 hectare (zie ook [bijlage 1](#)). Onze ambitie is om het huidige areaal bos tot 2040 met 1000 hectare in het NNN en de Groene contour te vergroten. Buiten het NNN hebben we de ambitie om 500 hectare meer bos te realiseren. Ook streven we naar meer bomen in de gebouwde omgeving.

Het realiseren van nieuw bos dient meerdere doelen:

- Biodiversiteit
- Klimaat
- Recreatie
- Houtoogst

Aanplant jonge bomen omgeving Zeist

Bomen Actieplan

Vooruitlopend op de vaststelling van het Strategisch bosbeleid is, [op verzoek van Provinciale Staten](#), een Bomen Actieplan gemaakt met de ambitie om 600.000 nieuwe bomen te planten in de provincie Utrecht in de periode 2020-2023.

Onze maatschappelijke partners hebben in opdracht van de provincie geïnventariseerd welke projecten al lopen en welke in de toekomst gerealiseerd kunnen worden, zowel door de provincie als door andere organisaties. In het Bomen Actieplan zijn 38 projecten beschreven, variërend van bosaanleg binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland, tot het aanleggen van nieuwe landschapselementen en het organiseren van publieksacties zoals bomenuitdeeldagen.

De conclusie is dat de aanplant van 600.000 extra bomen in de genoemde periode mogelijk is. Deze bomen gaan deel uitmaken van de ambities die in de volgende paragrafen zijn beschreven. We werken samen met andere partners aan de uitvoering van het Bomen Actieplan.

2.1.1 Meer bos en bomen in het Natuurnetwerk Nederland

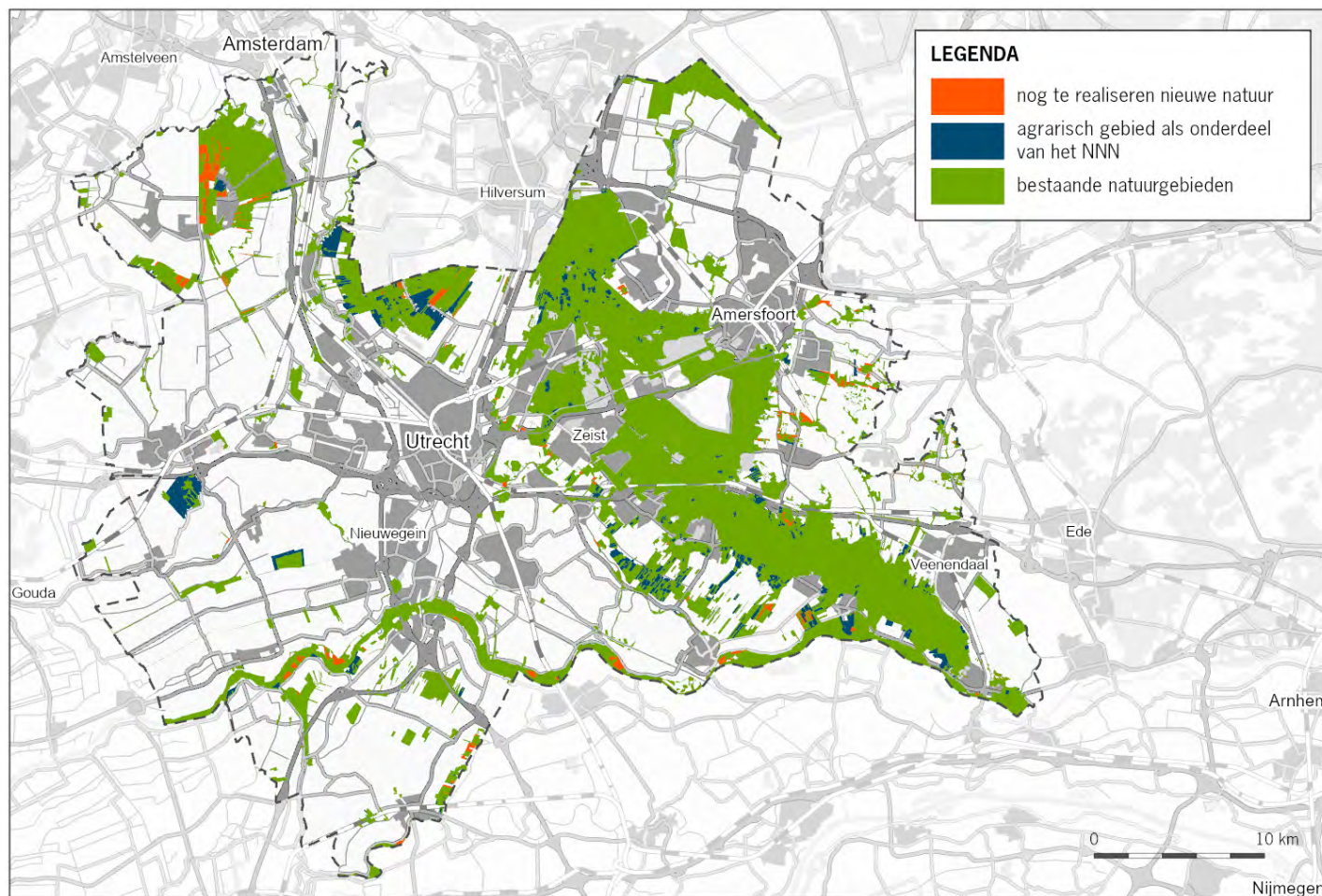
Ambitie: Realisatie van 500 hectare meer bos en bomen in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in 2040

Met bosuitbreiding in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) geven we invulling aan de realisatie van een robuust natuurnetwerk en dragen we bij aan de opgave uit het Klimaatakkoord om meer bos te realiseren.

Het NNN bestaat uit:

1. Nog te realiseren nieuwe natuur
2. Agrarisch gebied als onderdeel van het NNN
3. Bestaande natuurgebieden

Het realiseren van meer bos kan binnen elk van deze drie onderdelen plaatsvinden. Er is een schatting gemaakt van de verdeling van hectares over de drie onderdelen. In hoofdstuk 7 (Financiering bosbeleid) is deze schatting gebruikt om de kosten inzichtelijk te maken.

Kaart 1: Natuurnetwerk Nederland en te ontwikkelen natuur

1. Nieuw bos in nog te realiseren Natuurnetwerk Nederland (250 hectare)

Nieuw bos kan gerealiseerd worden in nog te ontwikkelen natuurgebieden. Dit zijn gebieden die begrensd zijn in het Natuurbeheerplan als nieuwe natuur en waar provinciale financiering beschikbaar is voor functieverandering en inrichting. Realisatie van bos in nog te realiseren Natuurnetwerk Nederland (NNN) heeft de hoogste prioriteit bij de realisatie van meer bos. Hiervoor zijn middelen beschikbaar. Ook natuurgebieden die nog inrichting moeten worden vallen binnen deze categorie.

Bij de inrichting van nieuwe natuur handhaven we de systematiek van rangorde van natuurdoeltypen volgens het Natuurbeheerplan. Primair gaan we voor de hoogste biodiversiteit, bijvoorbeeld nat schraalland, maar er wordt nadrukkelijker dan voorheen gekeken naar de mogelijkheden om bos aan te leggen. We geven daarom bos in vrijwel alle deelgebieden van de provincie een hogere prioriteit in het Natuurbeheerplan ten opzichte van kruiden- en faunarijke grasland. Daarnaast verhogen we de prioriteit voor rivier- en beekbegeleidend bos in de uiterwaarden. De aanleg van bos blijft maatwerk en moet worden

afgewogen tegen de ecologische en landschappelijke gevolgen in de uitvoeringsprojecten (zie ook [hoofdstuk 2.2 Afwegingskader nieuw bos](#)).

De meest geschikte plekken voor realisatie van nieuw bos in nog te realiseren NNN liggen op en langs de flanken van de Utrechtse Heuvelrug en in de Gelderse Vallei.

2. Nieuw bos in agrarisch gebied binnen het Natuurnetwerk Nederland (70 hectare)

Nieuwe boslocaties kunnen worden gezocht in delen van het (blijvend) agrarisch gebied die onderdeel zijn van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Deze gronden leveren een ecologische bijdrage aan het natuurnetwerk en zijn beschermd tegen ruimtelijke ontwikkelingen. Er zijn geen middelen voor de ontwikkeling van nieuwe natuur op deze locaties beschikbaar. Wel is aanplant van bomen voor agroforestry mogelijk. Ook boscompensatie is toegestaan, maar dit telt niet mee als 'meer bos'. Per geval wordt afgewogen of bosaanleg mogelijk is op basis van een integrale belangenafweging, waarbij de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische functie van de betreffende gronden een belangrijke rol spelen. We willen namelijk ook open gebieden binnen de bosgebieden behouden,

omdat dit gunstig is voor de landschappelijke en ecologische waarden. Wanneer bos wordt aangelegd op agrarische gebieden binnen het NNN, verandert de bestemming van agrarisch naar bos of natuur. Dit geldt niet voor agroforestry: dat blijft agrarisch gebied.

In het oosten van de provincie liggen de beste potenties voor realisatie van bos in het NNN in agrarisch gebied.

3. Nieuw bos in bestaande natuurgebieden van het Natuurnetwerk Nederland (180 hectare)

Bij realisatie van nieuw bos in bestaande Natuurnetwerk Nederland (NNN) gaat het om het omvormen van een aanwezig, open beheertype naar bos. Bosuitbreiding in deze gebieden is vooral kansrijk bij het aanzienlijke areaal aan kruiden- en faunarijke graslanden met een lage kwaliteit en weinig ontwikkelingsperspectief.

Dit geldt zeker niet voor alle kruiden- en faunarijke graslanden. Er zijn er namelijk ook die een belangrijke ecologische functie hebben. Bijvoorbeeld als foerageergebied voor dieren uit een aangrenzend bos- of moerasgebied of als weidevogelgebied. Bij een goed beheer kunnen sommige kruiden- en faunarijke graslanden worden doorontwikkeld tot soortenrijke, bloemrijke graslanden. Terreinbeherende natuurorganisaties hebben aangegeven dat de ruimte voor bosontwikkeling in bestaande natuurterreinen beperkt is; zij pleiten voor terughoudendheid bij het omvormen van bestaande natuurtypen naar bos. Daarom is onze ambitie op dit punt beperkt tot 180 hectare.

Per potentiële locatie voor realisatie van nieuw bos wordt een ecologische afweging gemaakt met het oog op de effecten op de biodiversiteit. Er wordt gekeken naar het aanwezige en gewenste natuurtype en naar de ecologische meerwaarde voor bos. Er zijn middelen beschikbaar voor inrichting van nieuw bos in bestaande natuurgebieden.

Met de terreinbeherende organisaties overleggen we waar de meest geschikte gebieden voor omvorming liggen.

Inplanten Lindelaan bij voedselbos Binnenbos

2.1.2 Meer bos en bomen in de Groene contour

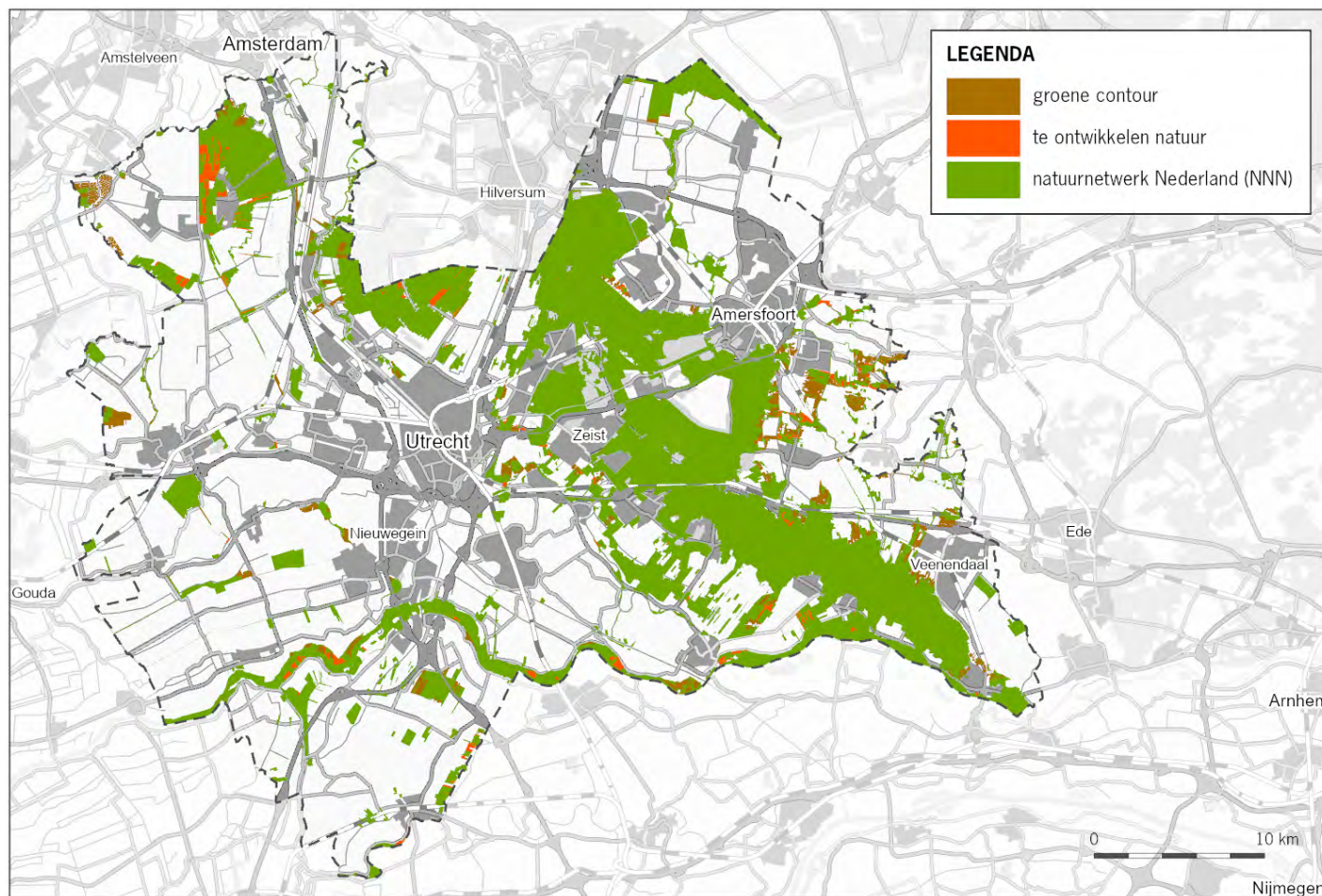
Ambitie: Realisatie van 500 hectare meer bos en bomen in de Groene contour in 2040

In de Groene contour (GC) worden landbouwgronden omgevormd naar natuurgebied om het Natuurnetwerk Nederland (NNN) te versterken. In het Akkoord van Utrecht (2011) is afgesproken dat 3000 hectare landbouwgrond op vrijwillige basis kan worden omgevormd naar natuurgebied, waarna deze gebieden door de provincie aan het NNN worden toegevoegd.

Onze ambitie is om binnen de 3000 hectare te ontwikkelen Groene contour 500 hectare nieuw bos te realiseren. Dit is alleen mogelijk als er voldoende middelen beschikbaar zijn; dat is nu nog niet het geval.

In de Groene contour willen we naast natuur en bossen ook kleine landschapselementen realiseren. Bossen in de Groene contour hebben als hoofddoelstelling behoud en versterking van de biodiversiteit. Met kleine landschapselementen realiseren we een groenblauwe dooradering van het landelijk gebied en verbindingen tussen natuurgebieden.

Daarnaast bieden we de mogelijkheid om in een deel van de Groene contour voedselbossen aan te leggen, in combinatie met de realisatie van natuurdoelen. Dit is uitgewerkt in het instrumentenkader Groene contour.

Kaart 2 Natuurnetwerk Nederland, te ontwikkelen natuur en Groene Contour

Veel Groene contourgebieden liggen op plaatsen waar de ontwikkeling van nieuwe bossen vanuit landschappelijk oogpunt kansrijk en gewenst is. Het gaat hier onder andere om de randen van de Utrechtse Heuvelrug, de landgoederenzone in de Gelderse Vallei, ten oosten van Leusden, zones langs de Hollandse IJssel en enkele delen binnen het Kromme Rijngebied. In de uiterwaarden willen wij graag natte bossen realiseren. Dit is alleen mogelijk wanneer dit kan in combinatie met de eisen voor waterveiligheid.

Wanneer er concrete voorstellen bestaan voor realisatie van nieuw bos buiten de Groene contour, willen we onderzoeken of herbegrenzing van de Groene contour een optie is. Bijvoorbeeld op plaatsen waar de vraag naar recreatiebossen hoog is, zoals rondom steden en dorpen. Het betreft bossen voor extensief recreatief gebruik. Biodiversiteit blijft de belangrijkste functie van bossen in de Groene contour.

2.1.3 Meer bos en bomen d.m.v. boscompensatie Natura 2000

Ambitie: Realisatie van 52 hectare boscompensatie tot 2030 (als onderdeel van de Groene contour)

Om bijzondere natuurwaarden te herstellen en te realiseren is het soms noodzakelijk om in Natura 2000-gebieden bos om te zetten in andere typen natuur. Momenteel is in de Wet natuurbescherming opgenomen dat voor boskap in het kader van de Natura 2000 een uitzondering geldt van de herplantplicht. In de landelijke Bossenstrategie is opgenomen dat de ontbossing met terugwerkende kracht (vanaf 1 januari 2017) volledig wordt gecompenseerd met bosaanleg, waarbij zoveel mogelijk gezocht wordt naar locaties buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

In het Programma Natuur van het Rijk zijn middelen beschikbaar gesteld uit het Klimaatakkoord om de boscompensatie voor Natura 2000-gebieden te realiseren. In de provincie Utrecht gaat het om 52 hectare bos tot 2030. De compensatie wordt zoveel mogelijk buiten het NNN en in de Groene contour (GC) gezocht. Hiermee realiseren wij een deel van de ambitie van 500 hectare bos in de GC. Eenmaal gerealiseerd worden de hectaren bij het NNN gevoegd. Hiermee versterken we het NNN.

Voor realisatie van de 52 hectare willen we onder andere gebruik maken van de expertise van de natuurcompensatiebank, zodat we boscompensatie voor Natura 2000 slim kunnen combineren met andere compensatieverplichtingen. In de natuurcompensatiebank houden we gronden op 'voorraad' voor de realisatie van natuur- en boscompensatieverplichtingen. In de bank worden alleen gronden opgenomen waarop NNN of bos van hoge kwaliteit gerealiseerd kan worden en die het NNN, het landschap of de recreatie in de provincie versterken (zie ook [hoofdstuk 4.1.1 Bescherming van het bosareaal](#)).

Aanplant jonge bomen omgeving Zeist

2.1.4 Meer bos en bomen in het landelijk gebied

Ambitie: Realisatie van 120 hectare houtige landschapselementen tot 2040

Kleine landschapselementen

Bomen en andere houtige landschapselementen zijn de aankleding van het landelijk gebied en versterken de biodiversiteit, de landschapskwaliteit en de recreatieve beleving daarvan. Houtwallen, knotbomen, heggen, hagen en singels maken het buitengebied aantrekkelijk voor mensen, planten en dieren en verbinden natuurgebieden, zodat dieren en planten zich kunnen verplaatsen van het ene naar het andere gebied. Met relatief geringe oppervlakten kunnen we met de aanleg van kleine landschapselementen een groter gebied een landschappelijke en ecologische kwaliteitsimpuls geven. We versterken ook de cultuurhistorische waarden, door structuur en opbouw van het historische landschap te accentueren of te herstellen.

We streven naar ontwikkeling van meer kleine landschapselementen, een betere landschappelijke inpassing van gebouwen en zonnevelden, en mooiere erfbeplanting. Dit past ook goed bij de doelen van het programma Groen Groeit Mee, waarin een ambitie voor 10% groenblauwe dooradering van het landelijk gebied is neergelegd. Ook in het landelijke “Aanvalsplan versterking landschappelijke identiteit via landschapselementen” is het streven om 10% groenblauwe dooradering te bereiken.

We hebben in 2017 het Platform Kleine landschapselementen opgericht en een subsidieregeling voor aanleg en herstel van kleine landschapselementen opgesteld. Het platform speelt een regisserende en stimulerende rol bij de aanleg van nieuwe landschapselementen en erfbeplanting en bij het herstel van bestaande (vaak verwaarloosde) elementen. In dit platform werken we samen met agrarische collectieven, gemeenten, Landschap Erfgoed Utrecht en Utrechts Particulier Grondbezit. Het platform is gegroeid van 7 partijen in 2017 naar 23 partijen in 2021. We werken aan verdere uitbreiding van het platform en gaan door met het stimuleren van de aanleg van kleine landschapselementen. We streven naar realisatie van 120 hectare tot 2040. Uitgaande van een breedte van circa 4 meter betekent dit gemiddeld 15 km landschapselement per jaar.

Kwaliteitsgids Utrechtse landschappen

De provincie Utrecht heeft veel verschillende landschappen. De Kwaliteitsgids Utrechtse landschappen beschrijft de huidige landschapskwaliteiten en hoe we daar rekening mee kunnen houden bij ruimtelijke ontwikkelingen. De Kwaliteitsgids wordt in 2022 geactualiseerd, omdat in de Omgevingsvisie een bredere definitie van kwaliteit wordt gehanteerd dan voorheen: de kwaliteit van de leefomgeving. Grote maatschappelijke ontwikkelingen, verstedelijking en daarmee samenhangende mobiliteit, duurzame energie, bodemdaling, klimaatadaptatie en landbouwtransitie, vragen om aanknopingspunten om voort te bouwen op de kernkwaliteiten van de landschappen in de provincie.

Bij de landschapskwaliteiten horen karakteristieke landschapselementen. Houtwallen staan bijvoorbeeld vooral in het oosten van de provincie en knotbomen komen veel voor in het westen. In het Natuurbeheerplan staat welke landschapselementen passend zijn in de verschillende Utrechtse landschappen, op basis van de Kwaliteitsgids Utrechtse landschappen. De informatie uit het Natuurbeheerplan gebruiken we voor het aansturen van aanleg, herstel en beheer van kleine landschapselementen.

Landschapsuitvoeringsplan

De informatie in het Natuurbeheerplan over kleine landschapselementen is beperkt. Daarom is de uitvoering van het beleid voor kleine landschapselementen in het Landschapsuitvoeringsplan nader uitgewerkt. In het Landschapsuitvoeringsplan staat waar nog nieuwe elementen gewenst zijn en hoeveel en welke landschapselementen wij nog willen realiseren. Daarmee kunnen we onze subsidies gericht inzetten. Het Landschapsuitvoeringsplan focust op de gebieden bestaande uit kleinschalige landschappen met houtige elementen in het landelijk gebied, zoals de flanken van de Heuvelrug, Gelderse vallei, Kromme Rijngebied, de houtkades in de Lopikerwaard en de bebouwingslinten in de meer open gebieden in het westelijk deel van de provincie. Het Landschapsuitvoeringsplan is een uitwerking van het Strategisch bosbeleid.

Wanneer wij de ambitie voor de realisatie van kleine landschapselementen willen realiseren en in de toekomst verder willen verhogen, is uitbreiding van het instrumentarium nodig. Daarvoor maken we gebruik van het Instrumentenkader uitvoering Groene contour. Hiermee gaan we de aanleg van nieuwe kleine landschapselementen stimuleren als onderdeel van groenblauwe dooradering van het landelijk gebied. Dit doen we met het beschikbare budget, om waardedaling van grond in de Groene contour te financieren. We onderzoeken of een vergoeding voor waardevermindering van grond ook buiten de Groene contour mogelijk is. Dit hangt onder andere af van voorgenomen wijzigingen in het stelsel van de Europese landbouwsubsidies (GLB-NSP, vanaf 2023). Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden om op gronden die in eigendom zijn van de Provincie Utrecht kleine landschapselementen te realiseren waar dit landschappelijk passend is. Om de landelijke ambitie van 10% groenblauwe dooradering te kunnen halen is ook een substantiële financiële inzet van het Rijk nodig.

Voor bestaande en nieuwe kleine landschapselementen in het agrarisch gebied en in natuurgebieden, stellen wij beheersubsidie beschikbaar om de elementen te onderhouden en daarmee te behouden voor de toekomst. Voor het agrarisch gebied leggen wij dit vast in de meerjarige contracten die wij afsluiten met de agrarische collectieven, in het kader van het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer. Voor natuurgebieden is beheersubsidie mogelijk via de Subsidieverordening Natuur en Landschapsbeheer 2016 (SVNL '16).

Bomen langs de weg

Langs de provinciale wegen is nauwelijks fysieke ruimte voor uitbreiding van wegbeplanting aanwezig, maar wij zorgen goed voor de bomen langs onze wegen en voor instandhouding van de hoeveelheid wegbeplanting. In het Mobiliteitsprogramma 2019 - 2023 is in het hoofdstuk Kwaliteit Leefomgeving het volgende opgenomen:

'Bomen vormen belangrijke cultuurhistorische, landschappelijke en/of ecologische elementen langs een weg. Langs de 280 kilometer weg die wij beheren bevinden zich ongeveer 47.000 bomen. Deze staan uit oogpunt van verkeersveiligheid soms op een verkeerde plaats omdat ze in uitzichthoeken en/of obstakelvrije zones staan. Vaak zijn diezelfde bomen uit het oogpunt van landschap, cultuurhistorie en natuur als (zeer) waardevol aan te merken en zouden ze dus behouden moeten blijven. Om bij het inrichten van provinciale wegen beter rekening te kunnen houden met de landschappelijke en ecologische kwaliteiten van de omgeving zijn er voor diverse aspecten zogenaamde 'signaleringskaarten' opgesteld. Op deze kaarten zijn belangen aangegeven waarmee rekening gehouden wordt bij de herinrichting en het onderhoud van wegen. Wanneer zich knelpunten op een provinciale weg voordoen, vormen deze kaarten een belangrijk hulpmiddel bij het zoeken naar een integrale oplossing, dan wel het afwegen van de diverse belangen wanneer een integrale oplossing niet mogelijk is'.

2.1.5 Meer bos en bomen met agroforestry

Ambitie: Realisatie van 300 hectare agroforestry in 2040, waarvan 75 hectare voedselbos

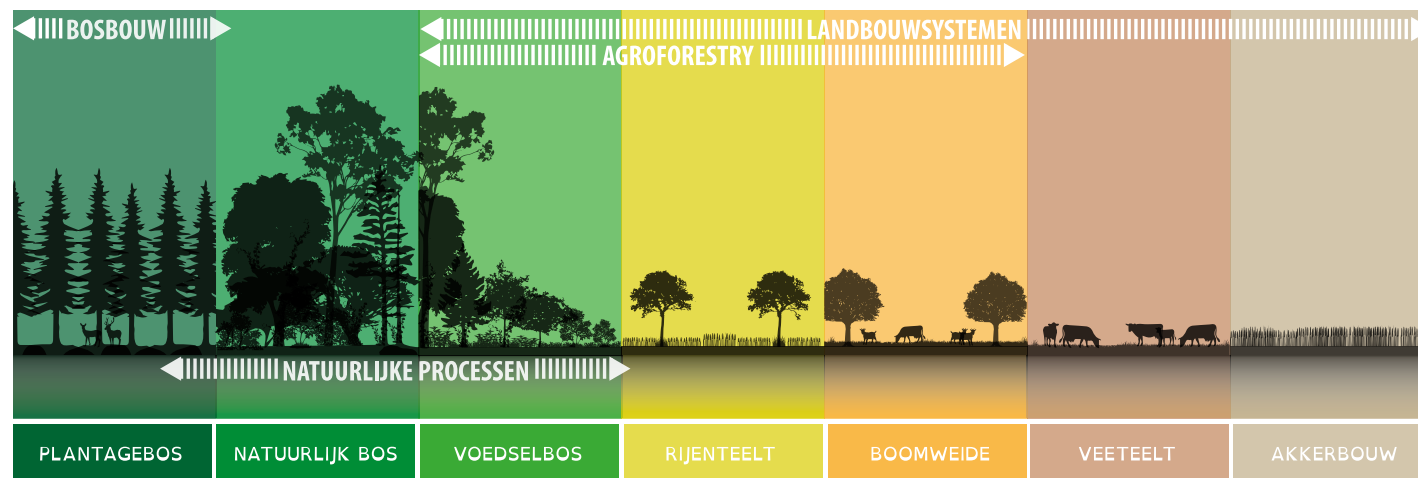
Agroforestry

Agroforestry zien we als een vernieuwende, duurzame vorm van landbouw, die goed aansluit bij onze [Landbouwvisie](#). Bij agroforestry spelen houtige gewassen een belangrijke rol in het landbouwsysteem. De bomen of struiken leveren zelf een product op (hout, noten, vruchten, eetbare bladeren, medicijnen etc.) of ze ondersteunen de agrarische productie. Zo is bijvoorbeeld een aantal agrariërs begonnen met de aanplant van notenbomen in weilanden en met landschapselementen die eetbaar zijn voor melkvee.

Door teelten te combineren kan de opbrengst per hectare stijgen en wordt het landbouwsysteem weerbaarder.

Agroforestry kent veel verschillende vormen. In figuur 4 wordt de overgang van landbouw naar bosbouw weergegeven met verschillende vormen van agroforestry. Het systeem wordt steeds natuurlijker en produceert naast voedsel ook steeds meer ecosysteemdiensten.

Voedselbossen zijn een bijzondere vorm van agroforestry. Ze hebben naast voedselproductie ook vaak een sociale of educatieve functie. In onze provincie is inmiddels circa 15 hectare voedselbos aangelegd. Goede kansen voor voedselbossen zien we in de omgeving van steden en dorpen; daar kunnen ze onder

Figuur 4: Schematische weergave van verschillende systemen van natuurlijk bos, voedselbos, rijenteelt, boomweide, naar veeteelt en akkerbouw (Bron: Stichting Voedselbosbouw)

andere bijdragen aan de behoefte aan recreatief groen om de stad. De aanleg van voedselbossen past daarmee goed bij onze opgaven voor programma Groen Groeit Mee.

Door middel van agroforestry kunnen Utrechtse boeren en grondeigenaren zowel omschakelen naar natuurinclusieve landbouw, als een bijdrage leveren aan meerdere opgaven zoals landschap, recreatie, klimaatmitigatie en -adaptatie. Omdat de producten van agroforestry veelal lokaal worden afgezet, sluit dit goed aan op de ambities van de [Voedselagenda Provincie Utrecht 2021-2023](#).

Agroforestry is nog onbekend onder veel boeren en heeft nader onderzoek. Het gaat gepaard met hoge investeringskosten, terwijl er niet direct opbrengsten tegenover staan. Ook bij veel overheden is agroforestry onbekend, waardoor initiatiefnemers tegen allerlei

(onbedoelde) beperkingen aanlopen. Dat kan te maken hebben met bestemmingsplannen, beleid voor landschap en cultuurhistorie, of met de Wet natuurbescherming (agroforestry past niet onder de uitzonderingen voor herplantplicht).

We willen agroforestry in de Utrechtse landbouw op de volgende manier stimuleren.

- We ondersteunen de verdere ontwikkeling van een netwerk gericht op kennisontwikkeling en -uitwisseling en op het stimuleren van voorbeeldbedrijven. De Natuur- en Milieufederatie Utrecht is hier al mee gestart.
- We gaan deelnemen aan het landelijk netwerk voor agroforestry. Daarin werken we samen met Rijk, andere provincies en belanghebbenden aan de ontwikkeling van instrumenten voor agroforestry en aan het wegnemen van belemmeringen voor agroforestry, waaronder de herplantplicht.

Jonge aanplant voor agroforestry, Schevichoven

- Wanneer het probleem van de herplantplicht niet op landelijk niveau wordt opgelost, zoeken we naar een oplossing in de provinciale regelgeving.
- We ondersteunen gemeenten bij het faciliteren van initiatieven. Hierbij kijken we vooral hoe omgegaan kan worden met beleid en regelgeving voor landschap, cultuurhistorie, archeologie en biodiversiteit.
- We financieren de aanplant van 16.500 noten- en fruitbomen in het agrarisch gebied in het kader van agroforestry, landschapselementen, erfbeplanting en voederbosjes.
- We maken een voorstel voor een financiële bijdrage aan onderzoek, innovatie, kennisverspreiding en de aanplant van bomen voor agroforestry. Een mogelijkheid is om stimuleringsmaatregelen op te nemen in het Nationaal Strategisch Programma in het kader van het nieuwe Europese landbouwbeleid (GLB).
- In het kader van natuurinclusieve landbouw denken we met het Rijk na over instrumenten om boeren te ondersteunen bij het omschakelen naar vormen van landbouw met meer biodiversiteit en minder negatieve impact op de omgeving. Het Rijk is gestart met pilots voor een Omschakelfonds. Hiermee kunnen ook de financiële risico's voor agroforestry worden vermindert.
- In het kader van het Actieplan Duurzame Landbouw met Natuur kunnen boeren die plannen hebben voor agroforestry bedrijfsplannen laten opstellen.
- We stellen voor de periode 2022-2024 middelen beschikbaar voor de realisatie van twee pilots voedselbossen; één in de Groene contour en één in het agrarische deel van het NNN.

Agroforestry kan op veel plekken op landbouwgrond gerealiseerd worden. Wel gelden hiervoor de kaders van landschap, biodiversiteit en cultuurhistorie (zie ook [hoofdstuk 2.2 Afwegingskader nieuw bos](#)).

In het natuurbeleid willen we op verschillende manieren agroforestry een plek geven. Allereerst in de gebieden met blijvend agrarische bestemming binnen het NNN en zonder natuurbestemming. Daar zouden voedselbossen goed passen,

gezien de blijvende agrarische bestemming van deze gebieden en de meerwaarde van voedselbossen voor de biodiversiteit. In deze gebieden werken we mee aan pilots met voedselbossen.

Ten tweede zijn in de Groene contour voedselbossen mogelijk, waarbij gebruik gemaakt kan worden van het instrumentenkader uitvoering Groene contour, via maatwerk en rekening houdend met de ecologische functie van het betreffende gebied.

Ten derde kan agroforestry een rol spelen in bufferzones rondom natuurgebieden (Natura 2000), mits ze geen negatieve effecten hebben op de instandhoudingsdoelen. Het kiezen van goede locaties is dus maatwerk.

Tenslotte kunnen eetbare bomen en struiken ook een rol spelen bij de aanleg van kleine landschapselementen (KLE). In de Kromme Rijnstreek wordt al een experiment uitgevoerd met eetbare soorten. Hiermee zouden landschapselementen, zoals hagen en houtwallen, weer een economische functie kunnen krijgen. Dit kan bijdragen aan de ambitie om 120 hectare houtige landschapselementen te realiseren.

In paragraaf 2.1.6 (Meer bos en bomen rondom steden en dorpen) en 2.1.7 (Meer bomen in steden en dorpen) gaan we in op de rol van bomen en bos rondom en in de gebouwde omgeving. Ook hier kan agroforestry een rol van betekenis spelen. Een voorbeeld van een voedselbos in de stad is het voedselbosspark in de wijk Rijnvliet in Utrecht Leidsche Rijn. In Haarzuilens ligt een voedselbos midden in het recreatiegebied. In Wijk bij Duurstede ligt een voedselbos gericht op educatie en recreatie.

Ondanks dat voedselbossen (als onderdeel van agroforestry) kunnen bijdragen aan versterking van de biodiversiteit, willen we geen voedselbossen in het NNN. Deze gebieden hebben als hoofddoel biodiversiteit en dat geldt niet voor voedselbossen, waar productie van gezond voedsel het hoofddoel is. Voor voedselbossen worden relatief veel niet-inheemse plantensoorten gebruikt en dat past niet bij de doelen van een natuurgebied. Ook hebben voedselbossen een risico van rustverstoring, zeker als na enkele jaren de oogst in bepaalde perioden wekelijks of dagelijks plaatsvindt. Alleen in de NNN-gebieden met blijvend agrarische bestemming is voedselbos mogelijk.

Vooralsnog gaan we ervan uit dat de verantwoordelijkheid voor het beheer van percelen met agroforestry bij de eigenaren ligt.

2.1.6 Meer bos en bomen rondom steden en dorpen

Ambitie: 500 ha meer bos en bomen rondom steden en dorpen in 2040

Van de 500 hectare willen wij 300 hectare realiseren met agroforestry (zie hoofdstuk 2.1.5 Meer bos en bomen met agroforestry) en 120 hectare met kleine landschapselementen (zie hoofdstuk 2.1.4 Meer bos en bomen in het landelijk gebied). Daarnaast willen wij meer recreatiebossen realiseren.

Volgens het Programma Recreatie en Toerisme is er een grote opgave voor recreatief groen. In de rapportage Groen Groeit Mee, Opgaven in beeld, is het tekort aan (recreatief) groen tot

Noorderpark-Ruigenhoek

2040 geïnventariseerd en gekwantificeerd. Ondanks dat het gaat om een indicatie, is duidelijk dat de behoefte aan aanvullend recreatief groen groot én urgent is.

We streven naar meer bomen en bos rondom steden en dorpen, als uitloopgebied voor de bewoners. Daarmee willen we een substantieel deel invullen van de behoefte aan extra recreatief groen. Dit sluit goed aan bij de provinciale doelen voor een gezonde leefomgeving en voor klimaatadaptatie, zoals opgenomen in de Omgevingsvisie.

De opgave voor extra woningbouw is groot. In onze (Interim) Omgevingsverordening staat in artikel 9.13 dat de woningbouw op uitbreidingslocaties, in samenhang wordt ontwikkeld met lokale en regionale groenontwikkeling, waarbij de omvang van de woningbouw in evenwichtige verhouding staat tot de hoeveelheid te ontwikkelen natuur en recreatie.

Het programma Groen Groeit Mee functioneert als vliegwiel om initiatieven voor met name recreatief groen (zoals bos) rondom steden en dorpen te agenderen en de financiering van de grond te krijgen. De ambitie is om de opgave te verbinden aan de regionale programmering voor wonen en werken en met andere programma's voor stedelijke ontwikkelingen.

Voor het vergroten van de oppervlakte recreatiebos ligt het het meest voor de hand om bestaande recreatiebossen uit te breiden, zoals Haarzuilens bij Utrecht en langs de Hollandse IJssel bij IJsselstein. Deze bossen zijn al gelokaliseerd in stedelijk uitloopgebied. Ook Nieuw-Wulven bij Houten en Speelbos Gagelbos bij Utrecht zijn als recreatiebos aangelegd. Hier liggen echter beperkingen op uitbreiding in verband met de openheid van de Hollandse Waterlinies. Naast uitbreiding van bestaande recreatiebossen zijn nieuwe bossen nodig, vooral in de omgeving van grote nieuwe woonwijken.

Holtland-Heuvelrug

De rapportage 'Holtland-Heuvelrug' is een ontwerpend onderzoek, waarbij actuele ontwikkelingen rondom bos op de Utrechtse Heuvelrug in een breder perspectief zijn geplaatst en tegelijkertijd een sterke relatie met de eigen regio wordt gelegd. We zien de rapportage als een inspiratiebron voor de locatie van bos rondom steden en dorpen. Onderzocht is hoe op en rondom de Utrechtse Heuvelrug nieuwe bossen kunnen worden gerealiseerd die tevens bijdragen aan de verlichting van de druk op de Utrechtse Heuvelrug. Er is een ruimtelijke visie geschetst waarbij de aanplant van nieuwe bossen of boomstructuren kunnen bijdragen aan de grootste opgaven die op de Utrechtse Heuvelrug spelen. Een schil van nieuw bos biedt volgens dit onderzoek een kans om de recreatieve druk beter te spreiden, kostbaar kwelwater vast te houden, een robuuster bossysteem te realiseren en een raamwerk te bieden voor verstedelijking.

De rapportage is een wenkend perspectief op een breder ambitieniveau en vormt een mooie verbinding met het Strategisch bosbeleid.

Utrechts Heuvelland

Daarnaast is een ongevraagd advies Utrechts Heuvelland uitgebracht door de Provinciale Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit die voortborduurt op 'Holtland-Heuvelrug'. Het betreft vijf adviezen:

1. Hanteer een tijdshorizon van minimaal 100 jaar bij bosontwikkeling en specifiek bij de ruimtelijke ontwikkeling van een nationaal park.
2. Een teveel aan paden is een tekort aan natuurwaarden.
3. Van Heuvelrug naar Heuvelland, een regeneratieve balans voor drie groeiende metropoolregio's.
4. Behandel uitbreiding van bos niet als ruimteclaim maar als plantmateriaal
5. Heuvelland geeft ruimtelijke samenhang aan het unieke instrument 'Groen Groeit Mee'.

De vijf adviezen beschouwen we als waardevol en onderschrijven we grotendeels. Het sluit grotendeels mooi aan op het Strategisch bosbeleid en biedt een handreiking en inspiratie voor een verdere uitwerking.

2.1.7 Meer bomen in steden en dorpen

Ambitie: Meer bomen in steden en dorpen in 2040

We streven ernaar om het aantal bomen, maar ook kleine bosschages (zoals tiny forests) en parken in de gebouwde omgeving toe te laten nemen. Dit sluit goed aan bij de provinciale doelen voor een gezonde leefomgeving, biodiversiteit in de gebouwde omgeving en klimaatadaptatie, zoals opgenomen in de Omgevingsvisie. In de drie regionale programma's wonen en werken 2021 (U16, Regio Amersfoort en Regio Foodvalley) hebben gemeenten en provincie als gezamenlijke ambitie verwoord dat we streven naar een evenwichtige groenontwikkeling, om een gezonde leefomgeving te (blijven) bieden aan onze inwoners. Dit betekent onder andere dat er voldoende (recreatief) groen in onze regio beschikbaar en toegankelijk moet zijn. Voor de uitwerking van deze ambitie wordt een link gelegd met artikel 9.13 uit de (interim) Omgevingsverordening, die een evenwichtige groenontwikkeling bij uitbreidingsplannen voor woningbouw verplicht stelt.

De toename van het aantal bomen in de steden en dorpen zien we vooral als een verantwoordelijkheid van gemeenten. Als provincie stimuleren we deze ambitie in onze provinciale programma's en projecten Biodiversiteit in Stad en Dorp en Klimaatadaptatie. Ook is [subsidie](#) mogelijk voor groen in het stedelijk gebied via de regeling "Klimaatadaptatieve Groene en Gezonde Steden en Dorpen". Hiermee stimuleren wij inwoners om hun directe leefomgeving te vergroenen, maar ook scholen en gemeenten komen in aanmerking voor een bijdrage. Denk hierbij aan groene gevels bij sportcomplexen, vergroening van bedrijventerreinen en schoolpleinen en collectieve bomenplant in straten en op pleinen. Deze regeling is aanvullend op onze activiteiten voor Groen aan de buurt. We dragen ook bij aan het financieren van publieksacties zoals bomenuitdeeldagen en boomplantedagen, natuurwerkdagen en de vouchers 'beleef en bewonder'. Bij deze acties werken we samen met andere programma's in de provincie en met externe partijen zoals Natuur- en Milieufederatie (NMU), IVN, Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) en het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH).

2.2 Afwegingskader nieuw bos

Het plannen en realiseren van nieuw bos vraagt om goede afwegingen. Deze zijn in het onderstaande Afwegingskader uitgewerkt.

Het Afwegingskader is een hulpmiddel met een signalerende functie dat een beeld geeft van de kansrijkheid van een potentiële locatie voor nieuw bos. Een perceel nieuw bos bestaat uit een zelfstandige eenheid van bomen en struiken die een oppervlakte grond beslaat van tien are of meer.

Voor de realisatie van kleine landschapselementen zoals bomenrijen, lanen, houtwallen, bosjes en solitaire bomen zijn de meeste van onderstaande factoren ook van toepassing. De punten 2, 3, 8 en 9 van het Afwegingskader zijn hier echter minder relevant.

Als blijkt dat een geschikte locatie is gevonden om nieuw bos te realiseren, is afstemming en integratie nodig met eventuele andere provinciale ambities in dit gebied. De volgende stap is om toestemming van de gemeente te krijgen. Het gemeentebestuur en het bestemmingsplan (of Omgevingsplan) van de betrokken gemeente bepaalt of bosaanleg mogelijk is en welke voorwaarden er aan verbonden zijn (in wet- en regelgeving).

Onderstaand afwegingskader is ook te raadplegen via onze [interactieve website](#).

Ligt de potentiële locatie nieuw bos in

1. Weidevogelkerngebied? (incl. een buffergebied van 200 meter vanaf het weidevogelkerngebied)

NEE

JA

2. Ganzenrustgebied?

NEE

JA

3. In bestaand natuurterrein anders dan kruiden- en faunairijk grasland?

NEE

JA

4. Een zichtlijn van historische buitenplaatsen of van militaire terreinen/objecten?

NEE

JA

5. Zijn er vanuit omgevingsplannen van gemeenten en waterschapsverordeningen van waterschappen redenen dat bos niet aangelegd mag worden? (archeologische waarden, molenbiotoop, hoogspanningsleidingen, etc.)

NEE

JA

GEEN MOGELIJKHEDEN VOOR REALISATIE NIEUW BOS.
Zie toelichting

6. UNESCO werelderfgoed?

NEE

JA

7. Veenweidegebied?

NEE

JA

8. Waardevol agrarisch cultuurlandschap?

NEE

JA

9. Binnen een Natura 2000-gebied?

NEE

JA

10. In het leefgebied van beschermde soorten?

NEE

JA

ENIGE MOGELIJKHEID VOOR REALISATIE NIEUW BOS.
Zie toelichting

BOSAANLEG IS KANSRIJK

Per potentiële locatie toetst de initiatiefnemer of de aanleg van nieuw bos past binnen landschappelijke, ecologische en abiotische randvoorwaarden. Bij zeer grote projecten kan een m.e.r.plicht van toepassing zijn.

Landschappelijke afweging

Bij de aanleg van nieuw bos en landschapselementen moet uiteraard rekening worden gehouden met het landschap. Nieuw bos en landschapselementen zijn niet overal in te passen. Tegelijkertijd kunnen ze ook een versterkend effect hebben op landschappelijke kwaliteiten. Bij de herijking van de [Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen](#) wordt de Omgevingsvisie nader uitgewerkt voor landschap. Landschap wordt gezien als een levend geheel, waarin ontwikkeling zit. De Kwaliteitsgids biedt inspiratie voor een combinatie van meerdere grote opgaven en nodigt uit om de landschapsontwikkeling gebiedsgericht en integraal aan te pakken.

Ecologische afweging

De aanleg van of omvorming naar bos wordt altijd afgewogen op basis van een meerwaarde voor de biodiversiteit. Voor de in de omgeving voorkomende dier- en plantensoorten kan bos een verrijking zijn, maar ook een bedreiging. Als nieuw bos de verbinding tussen twee bosgebieden versterkt, dan is dat een verrijking. Wordt het een barrière tussen twee open gebieden, zoals

heideterreinen, dan is het een bedreiging voor de biodiversiteit. De bestaande beheertypen en de ambities voor natuurtypen omvatten vaak kwetsbare open vegetaties of andere typen die van groot belang zijn voor behoud en versterking van de biodiversiteit.

Veel dier- en plantensoorten zijn niet enkel afhankelijk van bos of juist van een open landschap, maar van een landschappelijk mozaïek van beiden. Door op bestaande bos- en natuurgebieden aan te sluiten ontstaan robuustere systemen. Nieuwe bossen bij bestaande stikstofgevoelige natuurgebieden kunnen mogelijk functioneren als stikstofbuffer. Ook een groene dooradering van kleine landschapselementen draagt bij aan de ambities voor een hoge biodiversiteit.

Veel typische bossoorten kunnen slechts langzaam nieuwe locaties koloniseren. Daarom komen op locaties waar al lang bos staat vaak bijzondere soorten voor, die niet in jonge bossen staan. Bij de aanleg van nieuwe bossen, kan waar mogelijk zoveel mogelijk worden aangesloten op waardevol oud bos, waardoor soorten het nieuwe bos sneller kunnen koloniseren.

Bij de aanleg van nieuw bos moet eerst gekeken worden naar de al aanwezige biodiversiteit

Bij de aanleg moet ook rekening gehouden worden met de soortensamenstelling van het bos en de keuze of er aangeplant wordt, of dat bos zich spontaan mag ontwikkelen. Voor bossen met een hoofdfunctie natuur heeft het onze voorkeur dat autochtoon materiaal aangeplant wordt. Bij bossen met een andere functies zijn andere boomsoorten soms passender. We adviseren om geen soorten te gebruiken die omliggende bos- en natuurterreinen kunnen overnemen door snelle verjonging.

Abiotische afweging

De kansen en mogelijkheden die de abiotische omstandigheden bieden zijn bepalend voor de keuze van locaties voor en samenstelling van nieuwe bossen. Bijzondere potenties voor nieuwe bossen liggen in gebieden met landschappelijke gradiënten, waar als gevolg van reliëf, variatie in bodemopbouw of (grond)waterdynamiek, een geleidelijke overgang te vinden is tussen uiteenlopende milieumomstandigheden. Ook de soortensamenstelling van bomen moet hierop worden afgestemd.

Bij de aanleg van bossen moet niet alleen gekeken worden naar de omliggende omgeving en de beschikbaarheid van water voor het nieuw aan te leggen bos, maar ook naar het effect van de bosaanleg op de waterhuishouding van omliggende (natuur)gebieden.

M.e.r. plicht

Bij grote functiewijzigingen in ruimtegebruik is het belangrijk te onderzoeken of er een milieueffectrapportage (m.e.r.) nodig is. Een m.e.r. is verplicht bij de voorbereiding van plannen en besluiten van de overheid die kunnen leiden tot belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu. Het spectrum van activiteiten bestaat globaal uit de volgende typen: infrastructuur en vervoer, waterveiligheid, grootschalige ontwikkelingen in stedelijk of landelijk gebied, het watersysteem, energie, grond- en afvalstoffen en industriële processen. Bij realisatie of juist kap van bijvoorbeeld grotere eenheden bos, moet dus mogelijk eerst onderzocht worden of er een plicht is voor een m.e.r.

Toelichting Afwegingskader

1. Weidevogelkerngebied?

(incl. een buffergebied van 200 meter vanaf het weidevogelkerngebied)

In een weidevogelkerngebied en een gebied van minimaal 200 meter rond een weidevogelkerngebied is de aanplant van bomen niet toegestaan, omdat in de bomen roofvogels kunnen gaan zitten die de weidevogels verstoren. Weidevogels moeten het hebben van natte graslanden in open landschappen waar weinig verstoring is en predatoren minder kansen hebben voor verplaatsing en vestiging. Opgaande begroeiing geeft bijvoorbeeld verstoring tot circa 200 meter.

► [Weidevogelbeheer Provincie Utrecht](#)

2. Ganzenrustgebied?

In deze gebieden is het in principe niet toegestaan handelingen te verrichten of toe te laten, die de foerageer- en rustfunctie van het gebied voor beschermde ganzen negatief beïnvloeden. Dat betekent geen aanplant van bomen en bos (Wet natuurbescherming).

► [Ganzenbeheer Provincie Utrecht](#)

3. Bestaand natuurterrein anders dan kruiden- en faunairijk grasland?

Een deel van de bosuitbreiding is voorzien in bestaande natuurgebieden. De natuurwaarden zijn er beschermd en meestal dusdanig uniek dat inplant met bomen een vermindering van deze natuurwaarden betekent. Alleen in het beheertype kruiden- en faunairijk grasland zijn mogelijkheden als dit grasland niet al goed ontwikkeld is en als uit de rest van het afwegingskader blijkt dat er op deze locatie mogelijkheden zijn voor de aanleg van bos. In deze gevallen zijn er wellicht subsidiemogelijkheden voor omvorming via de SKNL regeling.

► [Natuurbeheerplan Provincie Utrecht](#)

► [Natuurbeheerplan subsidies Provincie Utrecht](#)

4. Historische buitenplaats of militair terrein/object?

Zichtlijnen van historische buitenplaatsen en van enkele militaire terreinen en objecten willen we vrij houden van hoge beplanting, om zo het historische zicht op en vanuit deze objecten te handhaven.

Nieuw te planten bos op buitenplaatsen mag de monumentale waarden niet aantasten en moet passen binnen de structuur en historische aanleg van deze buitenplaats. Dat kan invloed hebben op de keuze van boomsoorten en plantlocaties. Een handig instrument voor inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen op buitenplaatsen is de door de provincie ontwikkelde buitenplaatsbiotoop.

► [De Utrechtse Buitenplaatsbiotoop](#)

► [Cultuur en erfgoedprogramma 2020-2023](#)

5. Zijn er vanuit omgevingsplannen van gemeenten en waterschapsverordeningen van waterschappen redenen dat bos niet aangelegd mag worden (molenbiotoop, hoogspanningsleidingen, etc.)?

In de (Interim) Omgevingsverordening van de provincie en omgevingsplannen (nu vaak nog bestemmingsplannen) van gemeenten kunnen regels zijn opgenomen waarin staat dat de locatie vrij moet blijven van hoog opgaande begroeiing (bomen). Denk hierbij aan de omgeving van molens (het zogenaamde molenbiotoop), onder hoogspanningsleidingen of op gasleidingen of dijken. Bij de aanplant van bos is het daarnaast van belang om vooraf de archeologische waarden te inventariseren, om te voorkomen dat boomwortels deze waarden beschadigen. Denk daarbij aan archeologische rijksmonumenten en aan de provinciale archeologische zones: Limes, Utrechtse Heuvelrug en Dorestad.

► [Ruimtelijke plannen](#)

6. UNESCO werelderfgoed?

Er zijn gebieden waar vanuit een cultuurhistorische kwaliteit een beschermingsregime geldt, zoals bij de Hollandse Waterlinies (UNESCO werelderfgoed), waar bijvoorbeeld schootsvelden en inundatievelden in het landschap open dienen te blijven. De mogelijkheden voor aanleg van beplanting zijn daarom in dit gebied beperkt. Volgens de huidige inzichten zijn er op basis van maatwerk en afstemming enige mogelijkheden voor de aanplant van hakhout. In 2021 en 2022 worden de Gebiedsanalyses Kernkwaliteiten Hollandse Waterlinies ontwikkeld. Daarin wordt uitgelegd wat de kernkwaliteiten zijn van het Werelderfgoedgebied en hoe hiermee om te gaan om aantasting te voorkomen. Hier zijn deels ook uitgangspunten voor beplanting uit te halen. Daarnaast onderzoeken we in 2022 in het kader van het Landschapsuitvoeringsplan (LUP) welke landschapselementen historisch passend zijn bij de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies.

► [Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam](#)

► [Interim Omgevingsverordening Plannenvier Provincie Utrecht](#)

7. Veenweidegebied?

In gebieden met veengrond moet worden voorkomen dat de bodem omgewoeld wordt, omdat anders het veen oxideert en daardoor bodemdaling optreedt. Bij de wens voor aanleg van bos in deze gebieden is het dan ook van belang om te kijken of er wel mogelijkheden zijn en zo ja op welke manier. Deskundig advies is hierbij noodzakelijk.

8. *Waardevol agrarisch cultuurlandschap?*

In waardevolle agrarische cultuurlandschappen is behoud van karakteristieke ontginningspatronen van belang. Deze waarden willen we beschermen en benutten. Maar wij realiseren ons dat klimaatadaptatie, bodemdaling en energietransitie impact zullen hebben op dit landschap. Dit speelt met name in het Groene Hart. Bij ontwikkelingen in dit gebied geldt het principe van behoud door ontwikkeling en vormt de cultuurhistorische waarde een uitgangspunt en inspiratiebron. Bescherming is geregeld in de (interim) Omgevingsverordening, onder het thema Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Er zijn mogelijkheden voor de aanplant van bijvoorbeeld pestbosjes, hakhoutbosjes en lanen. Maatwerk en toetsing op de cultuurhistorische waarden is hier noodzakelijk.

- ▶ [Kaart 15 Cultuurhistorie en landschap kaart 1: Interim Omgevingsverordening - Plannenvier Provincie Utrecht](#)
- ▶ [Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht \(CHAT\)](#)

9. *Ligt het binnen Natura 2000-gebied?*

Bij Natura 2000-gebieden is vastgelegd in beheerplannen waar welk type natuur ontwikkeld moet worden of in stand moet blijven. Bos kan daar onderdeel van zijn; het beheerplan is hierbij bepalend.

- ▶ [Natura 2000 Provincie Utrecht](#)

10. *Leefgebied van beschermde soorten?*

Als er mogelijk sprake is van een leefgebied van beschermde soorten is er een onderzoek nodig om te bepalen of er verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming overtreden worden. Als dat het geval is, is er een ontheffing Wet natuurbescherming nodig. Let hierbij bijvoorbeeld op het leefgebied van de das. De das is een beschermde soort. De das foerageert het liefst in voedselrijke graslanden en niet in bos.

- ▶ [Wet Natuurbescherming](#)

In de provincie Utrecht komen veel verschillende soorten paddenstoelen voor, zoals de porseleinzwam

2.3 Hoe gaan we het uitvoeren?

Tabel 1: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 2

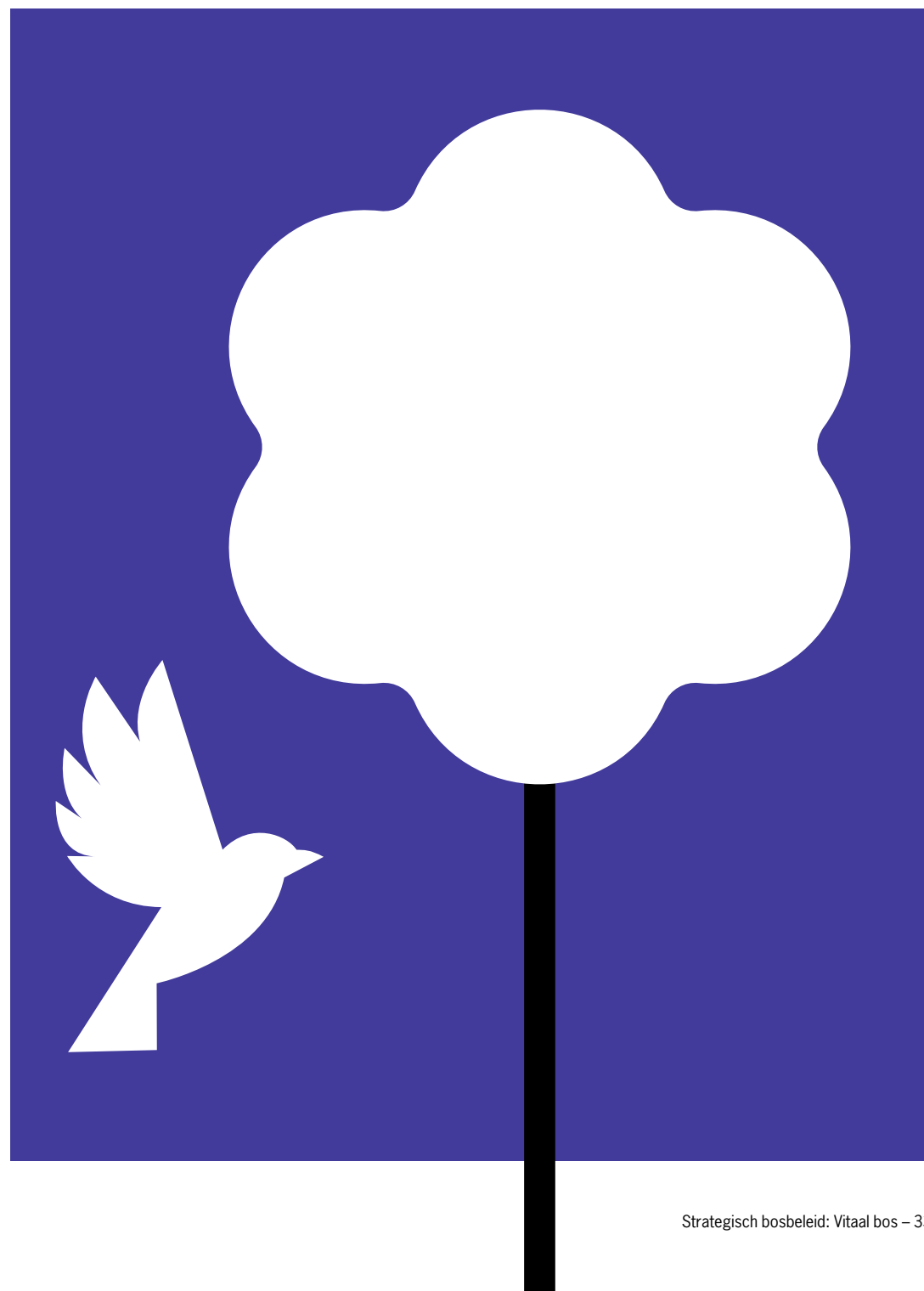
Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
2.1.1	250 hectare bos in nog te realiseren en nog in te richten NNN	Inrichten 250 nieuwe hectares NNN met bos	Provincie (realiseert)	2022-2028
	70 hectare bos in agrarisch gebied binnen NNN	Omvormen grond met agrarische bestemming in NNN naar bos	Provincie (participeert)	2022-2040
	180 hectare bos in bestaand NNN	Omvormen 180 hectare bestaand NNN van minder waardevol natuurbeheertype naar bos	Terreinbeheerders Provincie (stimuleert)	2022-2028
	Hogere prioriteit voor aanleg bos bij realisatie nieuwe natuur	Tekst aanpassen in Natuurbeheerplan 2023	Provincie, (realiseert)	2022
2.1.2	500 hectare bos in Groene contour	Realiseren 500 hectare bos in Groene contour	Provincie (participeert)	2022-2040
	Bossen voor extensieve recreatie in Groene contour	Onderzoeken of herbegrenzing van de Groene contour mogelijk is op plaatsen waar de vraag naar nieuwe bossen met een recreatieve functie hoog is	Provincie (reguleert)	2022-2025
2.1.3	52 hectare bos in Groene contour	Aankopen en inrichten 52 hectare bos in de Groene contour ter compensatie van boskap voor Natura 2000	Provincie (realiseert)	2022-2030
2.1.4	120 nieuwe hectare kleine landschapselementen	Realiseren nieuwe kleine landschapselementen in het landelijk gebied	Platform Kleine landschapselementen	2022-2040
	Betere sturing op realisatie kleine landschapselementen	Opstellen Landschapsuitvoeringsplan	Provincie, (realiseert)	2022
	Nieuwe kleine landschapselementen op provinciaal eigendom	Onderzoeken mogelijkheden om op gronden die in eigendom zijn van de provincie kleine landschapselementen te realiseren	Provincie (realiseert)	2022-2024
	Meer kleine landschapselementen	Inzetten instrumentarium Groene contour en onderzoeken mogelijkheden voor het vergoeden van waardevermindering bij aanleg van KLE buiten de groene contour	Provincie (realiseert)	2022-2024

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
2.1.5	Oplossing voor beperkingen agroforestry	Deelnemen aan landelijk netwerk agroforestry	Provincie (participeert)	Vanaf 2022
	Meer en gedeelde kennis over agroforestry	Kennisnetwerk verder ontwikkelen en projecten ondersteunen	Provincie (stimuleert) In samenwerking met NMU	2022-2040
	Oplossing voor herplantplicht agroforestry	Oplossen via landelijk netwerk, anders zoeken naar oplossing op provinciaal niveau	Provincie (reguleert)	2022-2025
	300 hectare agroforestry	2 pilots voedselbos uitvoeren Aanplant 16.500 noten- en fruitbomen faciliteren Overige projecten stimuleren	Provincie (realiseert en stimuleert)	2022-2025
	Ondersteuning boeren bij omschakelen naar agroforestry	Subsidieregelingen ontwerpen en openstellen Opstellen bedrijfsplannen mogelijk maken via "Actieplan Duurzame Landbouw met Natuur"	Provincie (realiseert)	2022-2040
2.1.6	Meer bomen in steden en dorpen	Meer bomen planten in de gebouwde omgeving	Gemeenten	2022-2040
	Meer bomen in steden en dorpen	Publieksacties zoals bomenuitdeeldagen organiseren samen met maatschappelijke partners Meedenken in kansen voor bomen vanuit opgaven voor klimaat, en Biodiversiteit in Stad en Dorp	Provincie (stimuleert en participeert)	2022-2040

3. VITAAL BOS

3.1 Wat gaan we doen?	34
3.1.1 Behoud en versterking biodiversiteit	34
3.1.2 Revitalisering van het bos	37
3.1.3 Preventie Bosbranden	41
3.1.4 Faunabeheer en wildschade	42
3.2 Hoe gaan we het uitvoeren?	43

Bossen kunnen hoge biodiversiteit herbergen en leveren een bijdrage om de gevolgen van klimaatveranderingen te beperken. Ze leggen CO₂ vast, vangen fijnstof af en reduceren hittestress. Klimaatverandering en hoge stikstofbelasting maken bossen echter steeds kwetsbaarder en vormen een bedreiging voor de vitaliteit van bossen. Daarom willen we bossen weerbaar, veerkrachtig en toekomstbestendig maken.

3.1 Wat gaan we doen?

Het bos is een belangrijk ecosysteem. Om de functies van vitaal bos te behouden en te verbeteren is het nodig om vanuit een langetermijnvisie naar het bosbeheer te kijken. Maatregelen zijn soms pas zichtbaar over 20, 50 of zelfs 100 jaar. Daarbij komt dat de problemen die de vitaliteit bedreigen (gevolgen klimaatverandering, stikstofdepositie) elkaar versterken. We willen het bos vitaal houden door het bos te revitaliseren, gemengd en gevarieerd te houden, voor continuïteit te zorgen, bosbranden te voorkomen en wildschade te beperken.

3.1.1 Behoud en versterking biodiversiteit

Bossen kunnen hoge biodiversiteit herbergen. Dit geldt vooral voor de oudere inheemse loofbossen. Belangrijke ambitie van het Strategisch bosbeleid is het herstellen, beschermen en versterken

van de biodiversiteit. Niet alleen de zichtbare biodiversiteit, maar ook de biodiversiteit onder de grond. Met biodiversiteit bedoelen we niet alleen het aantal soorten maar ook de verscheidenheid aan habitats en de genetische diversiteit binnen een populatie. Daarom streven we naar variatie in bostypen en structuur. Dit betekent dat we ook meer aandacht willen geven aan het realiseren van bossen buiten de hoge zandgronden, bijvoorbeeld in het Kromme Rijngebied en laagveengebied.

Daarvoor is het nodig om de abiotische omstandigheden te verbeteren en voldoende bosdynamiek en openheid te creëren in het boslandschap. Ook werken we aan de bescherming van oude inheemse loof- en gemengde bossen, meer natuurbos, een grotere verscheidenheid van soorten en bestrijding van invasieve exoten. Inheems loofbos is beter bestand tegen ziekten en klimaatverandering dan monoculturen.

In bijlage 1 staat achtergrondinformatie over de huidige biodiversiteit in onze bossen.

Meer natuurbos

We streven naar vergroting van het areaal natuurbos van 39% in de huidige situatie naar 50% in 2040. Voor de omvorming naar natuurbos kan subsidie via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) ingezet worden. Daarbij kan natuurlijke verjonging of aanplant met autochtoon plantmateriaal toegepast worden. Het kan ook via de geleidelijke weg door bij dunningen te sturen op een toename van het aandeel inheemse loofbomen (verloofing). Hierbij is aandacht nodig voor het behoud van naaldbomen in gemengd bos: deze zijn belangrijk voor bijvoorbeeld roofvogels en diverse soorten paddenstoelen. Het uiteindelijke doel is het realiseren van compleet gemengd bos, waarbij alle ontwikkelingsstadia terug te vinden zijn, van jonge tot oude, aftakelende, en dode bomen. Hierbij is geduld en geleidelijkheid van ingrepen noodzakelijk. Veel boseigenaren zijn al enige tijd bewust bezig om oorspronkelijk productiebos om

We streven naar voldoende bosdynamiek en openheid in het boslandschap

te vormen naar gemengd bos ten behoeve van de biodiversiteit. In bijlage 1 staat gedetailleerde informatie over de samenstelling van onze bossen.

Wij verlenen subsidie voor bosbeheer via het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL). In onderstaande tabel is te zien wat de huidige verdeling is van de bostypen op de beheertypenkaart van het Natuurbeheerplan 2022.

Tabel 2: Verdeling van bostypen (Natuurbeheerplan 2022)

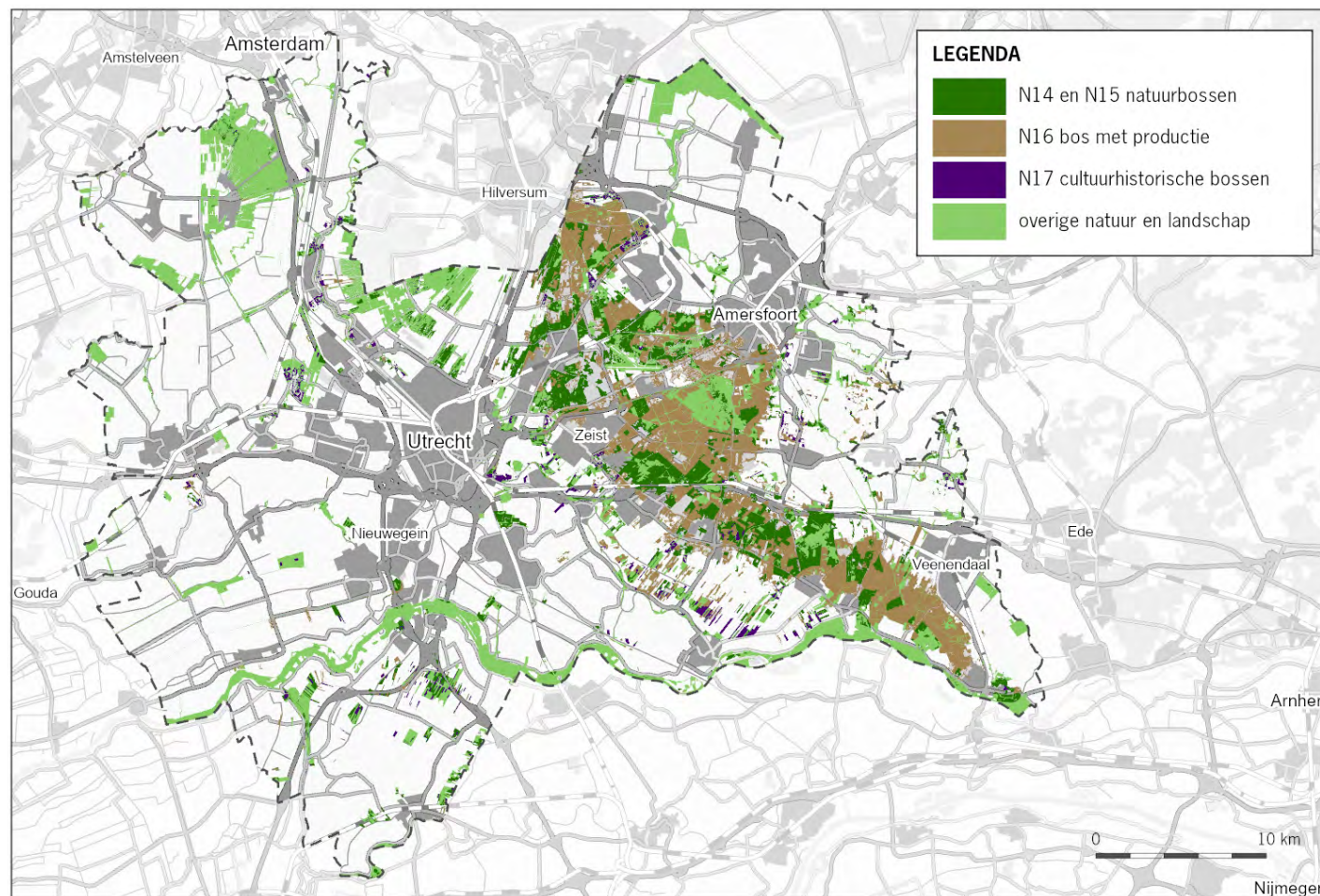
Bostype	Aanduiding typen in SNL	Oppervlakte (ha)	%
Natuurbos	N 15, N 14	7.131	39%
Bos met productie	N 16	9.945	54%
Cultuurhistorisch bos	N 17	1.200	7%
Totaal		18.276	

Bij bos met productie is houtoogst een doel dat wordt gecombineerd met recreatie en biodiversiteit. In natuurbos is het beheer in de eerste plaats gericht op de biodiversiteit. Houtoogst is hier mogelijk maar veel beperkter. Voor biodiversiteit zijn oude en dode bomen in het bos belangrijk. Ook in natuurbos zijn deze niet altijd voldoende aanwezig, omdat het bos nog relatief jong is.

Oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen

In ons beleid onderscheiden we oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen.

Een oude bosgroeiplaats is actueel bos, dat min of meer zonder onderbreking, tenminste teruggaat op een bosgroeiplaats van voor 1832. Oude bosgroeiplaatsen zijn refugia van bosorganismen die afhankelijk zijn van een min of meer continue aanwezigheid van inheems loofbos. Deze oude bosgroeiplaatsen vormen het beperkende tijdvenster dat is overgebleven, nadat het

Kaart 3: Huidige bos- en natuurterreinen

oorspronkelijke bos steeds meer verdween en er slechts enkele bossen ontsnapten aan overbegrazing, ontginning of inplant met niet-inheemse boomsoorten. Oude bosgroeiplaatsen herbergen de bestaande en potentiële waarden van bosorganismen die afhankelijk zijn van een min of meer ononderbroken continue

aanwezigheid van inheems loofbos. Oude bosgroeiplaatsen vormen de bron van aan oud bos gebonden organismen, zowel boven- als ondergronds, die zich vanuit de oude bosgroeiplaats in het ouder wordend omringende bos kunnen gaan vestigen.

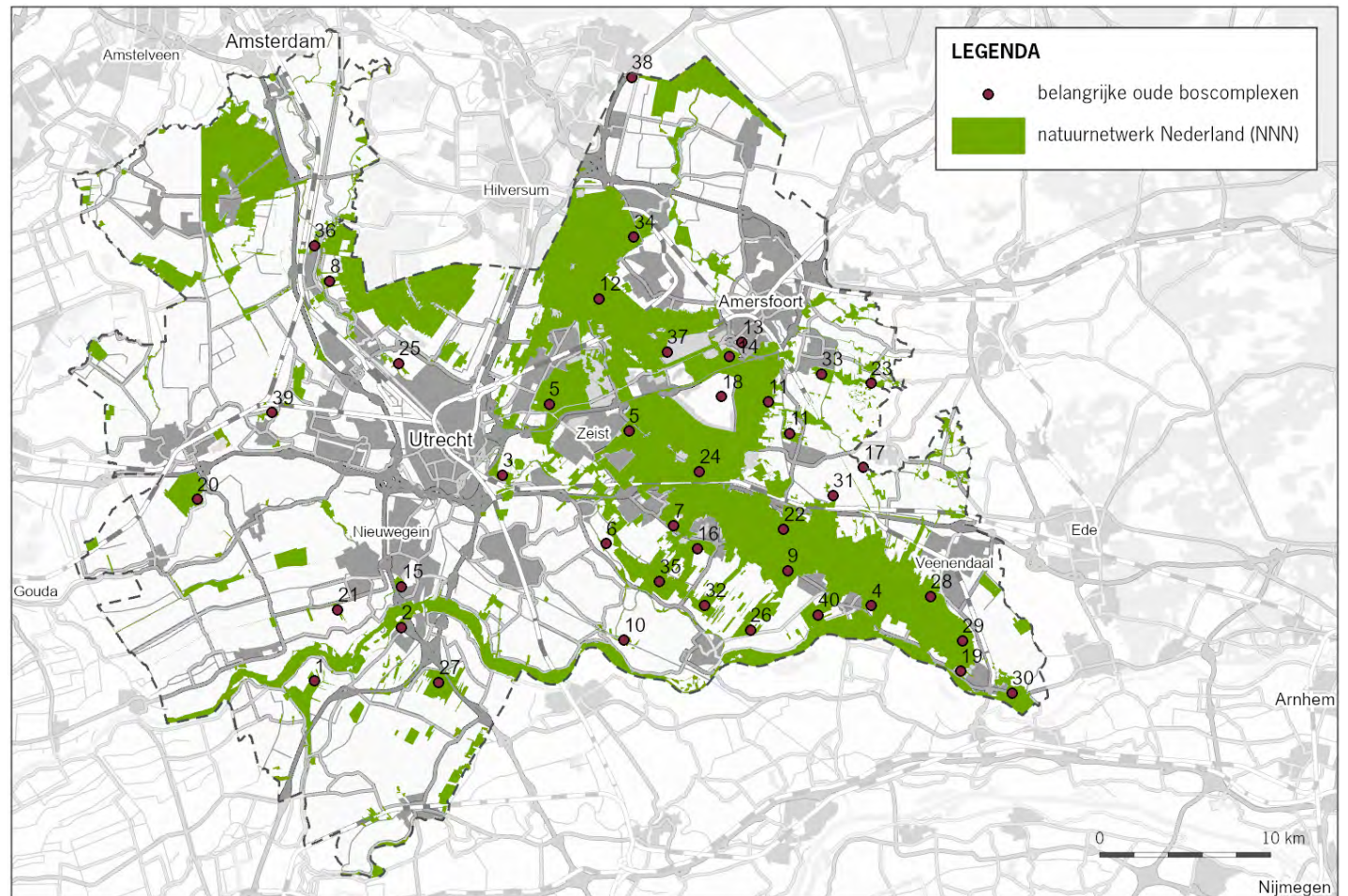
Uitbreiding van deze bosorganismen is alleen mogelijk vanuit deze oude bosrelicten. Om deze soorten te behouden willen wij zorgvuldig omgaan met deze bossen.

Wageningen Environment Research (WENR) heeft voor ons in 2021 onderzoek gedaan naar de oude bosgroeiplaatsen, waarbij ook de kaart is geactualiseerd. De Utrechtse Heuvelrug is weliswaar geen Natura 2000-gebied, maar onder de oude bosgroeiplaatsen bevinden zich bossen met habitattypen volgens Natura 2000. Dit betekent dat deze bossen belangrijk zijn en dat we ze goed moeten beschermen.

Oude boskernen zijn oude bosgroeiplaatsen, waarbinnen substantieel inheemse bomen en struiken voorkomen met wilde (ook wel autochtoon genoemde) populaties. Autochtone bomen en struiken zijn inheemse soorten die hier al heel lang zijn. Ze hebben na de laatste ijstijd op eigen kracht Nederland bereikt. Van de huidige bomen en struiken in Utrecht is slechts 3% autochtoon. Zij bevatten genetisch materiaal dat we willen behouden.

In opdracht van de provincie is er in 2021 een steekproef uitgevoerd door ecologisch adviesbureau Maes naar de huidige staat van een aantal oude boskernen. Hieruit bleek overwegend een sterke achteruitgang in kwaliteit en oppervlakte.

Zonder specifiek beheer gaan oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen in kwaliteit achteruit en ze kunnen op den duur zelfs verdwijnen. Wij willen de oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen actief beschermen en starten een project op voor beheerders. Doel van het project is om kennis te verstrekken over oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen met name over het juiste beheer, maar ook over andere aspecten zoals certificering van (autochtoon) plantmateriaal. Dit kan met cursussen, veldexcursies, kennisuitwisseling en het aanwijzen van voorbeeldlocaties. Voor zover deze bossen nu beheersubsidie krijgen voor productiebos, zullen wij dat op verzoek van de beheerder veranderen in een natuurbostype, met hogere subsidie.

Kaart 4: Belangrijke oude boscomplexen (Bron: Wageningen Environmental Research, 2022)

Naast een actieve bescherming willen wij oude bosgroeiplaatsen ook passief beschermen via het juridische spoor (zie [hoofdstuk 4 Bescherming van bos](#)).

Belangrijke oude boscomplexen

Op basis van een aantal criteria, waaronder aanwezigheid van de meest waardevolle oude bosgroeiplaatsen, is een top 41 van belangrijke oude boscomplexen geïdentificeerd. De omvorming naar natuurbos draagt het meest bij aan de biodiversiteit als

dit in deze boscomplexen gebeurt. Hier willen wij samen met de beheerders toewerken naar grootschalige loofboskernen. De subsidie voor omvorming van naaldhout naar loofhout willen wij vooral in deze gebieden stimuleren.

Verbinden

Voor de in de bossen levende planten en diersoorten is het van belang dat ze een zo groot mogelijk leefgebied hebben en de mogelijkheid hebben om uit te wisselen met andere populaties. Hiervoor hebben we de afgelopen jaren veel verbindingen aangelegd, onder andere door de aanleg van ecoducten en faunatunnels. Verbindingen tussen bosgebieden blijven wij stimuleren door onder andere de aanleg van nieuwe bossen. Binnen oude bosgroeiplaatsen streven wij naar een betere verbinding van loofboshabitats die door omvorming naar uitheems bos gefragmenteerd zijn geraakt. Het verbinden van boshabitats vergroot de duurzaamheid van populaties van karakteristieke soorten. Hierbij willen wij oude bosranden en open ruimtes behouden voor karakteristieke mantel- en zoomvegetaties.

Bosranden

Via actief soortenbeleid stimuleren wij de ontwikkeling van bosrandenprojecten.

Bij de aanleg van nieuw bos behouden we voldoende open ruimtes in het bestaande bos en vullen wij niet alle beschikbare ruimte op. Bij de aanleg van nieuwe bossen buiten bestaande bossen, leggen wij een afwisselend landschap aan met ruimte voor bosranden en open plekken in het bos. Ook vragen wij de beheerders om bij de bossen die grenzen aan open gebied actief aan randenbeheer te doen, zodat hier meer structuurvariatie ontstaat.

Rust

Om de fauna in het bos de ruimte te geven zijn wij voorstander van rustige zones in onze bosgebieden, waar de dieren zo min mogelijk gestoord worden. Zowel het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) als de Natuurschoonwet bieden mogelijkheden voor een betere zonering.

Exotenbestrijding

Een aantal invasieve exoten, waaronder de Japanse duizendknoop, zorgt in bossen voor problemen. Basis voor het exotenbeleid is de EU-verordening die is verankerd in de Wet natuurbescherming. Door de EU is een lijst vastgesteld met soorten die bestreden moeten worden. De provincie heeft hiervoor een [Uitvoeringsprogramma Invasieve Exoten 2022-2026](#) ontwikkeld. Daarop volgen nog concrete “impulsaanpakken” per soort met concrete maatregelen. Ook voor de Aziatische duizendknoop (waaronder de Japanse duizendknoop) maken we een impulsaanpak - deze soorten staan niet op de Unielijst, maar zijn door Provinciale Staten toegevoegd aan de lijst met te beheersen soorten. Hierbij zoeken wij de samenwerking met andere terreineigenaren en -beheerders.

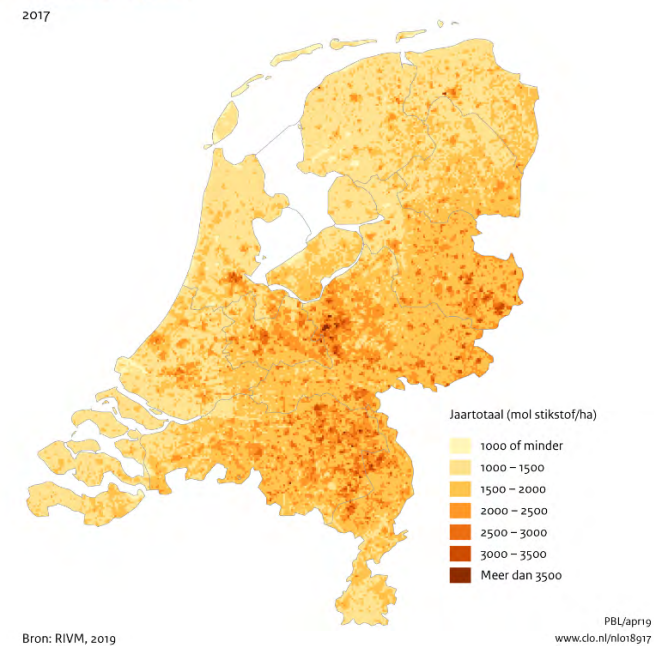
3.1.2 Revitalisering van het bos

Stikstofdepositie

Vrijwel overal in Nederland, ook in de provincie Utrecht, is de stikstofdepositie door landbouw, industrie en verkeer veel te hoog. De overmaat aan stikstof heeft voor tal van soorten planten en dieren directe negatieve effecten en ook indirecte negatieve effecten door aantasting van hun leefgebied. Alle aspecten van het boscysteem worden geraakt door de verhoogde stikstofdepositie en leiden daarmee tot afname van de biodiversiteit. Zo verdwijnen plant- en diersoorten, vermindert de weerbaarheid tegen droogte, boomziekten en plaaginsecten, en sterven bomen in verzuurde arme zandgronden.

Het grootste bosareaal van de provincie Utrecht ligt op de hogere zandgronden, met name op de Utrechtse Heuvelrug. Deze bossen zijn zeer gevoelig voor stikstof. Uit Kaart 5 blijkt dat de hoeveelheid vermestende depositie veel hoger is dan de zogenoemde “kritische depositiewaarde”, die voor een groot deel van de bossen op de Utrechtse Heuvelrug rond de 1400 mol/ha/jaar ligt (bron: RIVM).

Vermestende depositie

Kaart 5: Vermestende depositie

Samen met het Rijk en andere provincies werken wij aan een integrale stikstofaanpak om stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden te beschermen én economische ontwikkelingen, waarbij stikstof vrijkomt, mogelijk te maken. De Utrechtse Heuvelrug is een van de grootste bosgebieden van Nederland maar is niet aangewezen als Natura 2000-gebied, en valt daardoor buiten de integrale stikstofaanpak. De op de Natura 2000-gebieden gerichte stikstofaanpak zal een vermindering van de stikstofdeken tot gevolg hebben. Hiermee neemt de stikstofbelasting van de Utrechtse Heuvelrug naar verwachting ook af.

Om natuurgebieden te beschermen tegen stikstofdepositie zijn wetten opgesteld. Totdat de Omgevingswet van toepassing is zijn de meeste Utrechtse bosgebieden beschermd via de Wet Ammoniak en Veehouderij. Op de zandgronden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn de meeste Utrechtse bosgebieden aangewezen als “zeer kwetsbaar voor verzuring”. Via een zonering rondom deze gebieden worden eisen gesteld aan de uitbreiding of nieuwvestiging van landbouwbedrijven en daarmee de toegestane emissie van ammoniak door landbouwbedrijven.

Bij inwerkingtreding van de Omgevingswet zal de Wet Ammoniak en Veehouderij worden ingetrokken. De bos- en natuurgebieden, met name van de hogere zandgronden, die nu als “zeer kwetsbaar gebied” zijn aangemerkt, zullen ook onder dit nieuwe kader tegen een toename van stikstofdepositie door nieuwe veehouderijen of veranderingen van bestaande veehouderijen worden beschermd. Stikstofreductie aan de bron is nodig voor de toekomst van vitaal bos. Aan de hand van de RIVM-gegevens betreffende de stikstofdepositie, gaan we de komende jaren monitoren of de stikstofdepositie op onze bosgebieden voldoende afneemt. Als dat niet zo is moet te zijner tijd aanvullend beleid worden overwogen.

Hoewel veel bossen gevoelig zijn voor stikstof, kunnen ze op bepaalde locaties ook helpen om de stikstofdepositie op andere kwetsbare natuurgebieden te verminderen. De eerste modelstudies

Oude zomereik, in oude boskern, Schoolsteegbosjes

laten zien dat het mogelijk is om heel gericht stikstofdepositie te reduceren door nieuwe bospercelen op de juiste plaats ten opzichte van een ander natuurgebied, bijvoorbeeld een Natura 2000-gebied, te positioneren. Wij volgen de resultaten van nader onderzoek en denken mee over mogelijke toepassingen in de praktijk.

Verzuring

De bosbodems hebben, door een te hoge stikstofdepositie, te maken met een sterke verzuring van de bodem en het grondwater, het wegspoelen van voedingsstoffen en toxiciteit voor plantensoorten. Verzuring belemmert het functioneren van het bos. Afhankelijk van de bodemsoort kunnen bepaalde boomsoorten goed afbreekbaar strooisel met waardevolle voedingsstoffen voor de bodem leveren. Door het toepassen van deze zogenoemde rijkstrooiselsoorten, zoals berk, vuilboom en lijsterbes worden bosbodems minder zuur. Omdat er nog niet veel bekend is over de effectiviteit van deze maatregelen, willen wij een pilot ondersteunen, waarbij op 45 hectare bos wordt geëxperimenteerd met rijkstrooiselsoorten en nieuwe boomsoorten, zie ook hieronder bij Klimaatverandering.

Ook steenmeel kan tekorten die in de bodem zijn ontstaan door verzuring weer aanvullen, het is daarmee een meststof. De doorwerking van steenmeel in de nutriëntenbalans en voedselketen van bos met een primaire natuurfunctie is nog onvoldoende bekend. Het ligt daarom niet voor de hand om dit op grote schaal toe te passen op het relatief voedselarme systeem van de Utrechtse Heuvelrug. Kleinschalige experimenten staan wel open voor subsidiëring. Er lopen wetenschappelijke experimenten met het gebruik van steenmeel in bossen van Gelderland en Brabant. Wij volgen deze experimenten.

Wanneer over een aantal jaren beter bekend is wat de beste maatregelen zijn voor bodemverbetering, zullen we dit verder vormgeven.

Verdroging

Net als alle andere natuurgebieden hebben bossen te lijden onder verdroging. Bestrijden van verdroging vergt een gebiedsgerichte aanpak. Om de problemen door watertekort én wateroverlast in en rondom de Utrechtse Heuvelrug aan te pakken, werken we samen met betrokken gebiedspartners aan een gezamenlijke aanpak, om te komen tot een robuust en toekomstbestendig watersysteem voor de Utrechtse Heuvelrug: de Blauwe Agenda. De Blauwe Agenda werkt aan een ambitiedocument, kennisontwikkeling, bewustwording, het uitvoeren van lokale projecten en ontwikkelen van maatregelen die op de korte termijn (2022-2027) en lange termijn bijdragen aan de volgende vier doelen:

- water langer vasthouden;
- meer water infiltreren;
- schoner water;
- integrale wateroplossingen

Bossen op het plateau van de Utrechtse Heuvelrug zijn grondwateronafhankelijk, het grondwater zit te diep voor de wortels. Deze bossen zijn afhankelijk van neerslag en het vochthoudend vermogen van de bodem.

De mogelijkheden om op het hooggelegen plateau in dit gebied het bos te laten profiteren van extra aangevoerd of vastgehouden water zijn beperkt. Het water zal snel verticaal infiltreren en is al snel buiten het bereik van de wortels. Klimaatrobuste soorten, een gemengd bostype en een goede strooisellaag met vochtvasthoudend organische stof, kunnen in dit gebied bijdragen aan de vitaliteit van het bos in langdurige droge perioden. Op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug zijn er meer mogelijkheden om de verdroging aan te pakken. Deze mogelijkheden worden nader onderzocht en afgestemd in de Blauwe Agenda.

In het kader van het Convenant verdrogingsbestrijding zijn in de periode 2008-2018 maatregelen uitgevoerd in (grond) waterafhankelijke (landgoed)bossen op de flanken van de Utrechtse Heuvelrug, in het Kromme Rijn- en Langbroekerweteringgebied, de Gelderse Vallei en moerasbossen in vooral het Noorderparkgebied.

Beukentakken in herfstkleuren

In 2020 hebben wij een evaluatie van de verdrogingsbestrijding laten uitvoeren. De evaluatie laat zien hoe de uitvoering is gevorderd en of de hydrologie en ecologie zijn verbeterd. De verwachting is dat met de geplande maatregelen in 70% van de gebieden voor de hydrologische en ecologische situatie een redelijke tot goede kwaliteit wordt behaald. In een vervolgaanpak worden reeds geplande resterende en aanvullende lokale en regionale maatregelen uitgewerkt, ook voor een aantal grondwaterafhankelijke bosgebieden; hiermee kan een verdere kwaliteitsverbetering worden bereikt. Hierbij vindt een integrale afstemming plaats met zowel de stikstofaanpak, als het uitvoeringsprogramma natuur, waarvoor wij middelen krijgen van het Rijk.

Klimaatverandering

De effecten van klimaatverandering zijn direct terug te vinden in het bos, ook in onze provincie. Enerzijds draagt bos bij aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering. Anderzijds heeft het bos ook last van klimaatverandering. Extreme weersomstandigheden kunnen leiden tot calamiteiten, zoals de valwind bij Leersum in 2021, waarbij een groot bosareaal is omgewaaid.

Meer bos draagt bij aan het tegengaan van de stijging van de temperatuur en aan het opvangen van de effecten van klimaatverandering, zoals door de vastlegging van CO₂. Bos kan een relatief grote hoeveelheid koolstof opslaan, zowel boven- als ondergronds. Dat is een belangrijke reden om nieuw bos aan te planten. Daarbij moet wel worden bedacht dat de hoeveelheid bos die nodig is om een substantiële bijdrage te leveren aan het terugdringen van de overmaat aan CO₂ enorm is: om 10% van de CO₂-uitstoot in Nederland weg te vangen is 2,3 miljoen hectare bos nodig, dat is half Nederland. In het totale Nederlandse bos zit boven- en ondergronds zo'n 200 megaton koolstof opgeslagen, dat is ongeveer gelijk aan de jaarlijkse uitstoot van verkeer en industrie en dergelijke in Nederland (bron: Zeven vragen over Bos en Klimaat, Simon Kligen, 2020).

Bos en bomen helpen tegen hittestress. Hittestress zorgt voor veel problemen bij mens en dier door oververhitting van het lichaam. Het tegengaan van hittestress is een van de speerpunten in ons Programma Klimaatadaptatie 2020-2023. Door verdamping via de bladeren heeft groen een verkoelende werking. Daarnaast zorgen bomen voor schaduw waarin het voor mensen prettig toeven is en dat maakt bomen uitermate geschikt als middel tegen hitte.

Droogte ten gevolge van klimaatverandering brengt schade toe aan alles wat leeft in het bos en andere natuurgebieden. De Utrechtse bossen liggen vooral op de hoge zandgronden, waar de bomen met hun wortels het grondwater niet kunnen bereiken. Daardoor zijn ze afhankelijk van het hangwater. Langere perioden van droogte, die steeds meer voorkomen, kunnen leiden tot ziektes en plagen. Door droogte ontstaat ook een grotere kans op bosbranden.

De zomers van 2018, 2019 en 2020 waren extreem warm, zonnig en droog. Door de droogte treden kwantitatieve en kwalitatieve veranderingen op in de hydrologie van bos- en natuurgebieden. Dat kan onherstelbare schade aan deze gebieden veroorzaken. Om een beeld te krijgen van de opgetreden schade in 2018 en de te verwachten schade in de toekomst, hebben wij in 2019 een enquête gehouden onder de terreinbeheerders. De conclusie is dat door extreme droogte binnen enkele jaren bossterfte optreedt, met name bij fijnspaar-, en lariksbossen in monocultuur. Hierdoor verliezen we bomen, maar ontstaan er ook kansen voor bosverjonging naar meer gemengd bos. Daarbij is aandacht nodig voor wildschade, omdat jonge loofbomen snel door wild worden opgegeten (zie ook [hoofdstuk 3.1.4 Faunabeheer en wildschade](#)).

Voor de langere termijn wordt door sommige deskundigen het introduceren van klimaatbestendige boomsoorten in bossen met een productiefunctie als een oplossing voor de negatieve effecten van klimaatverandering gezien. Deze soorten zijn beter bestand tegen droogte en hitte. Uit literatuur blijkt dat bijgroei van hout door deze maatregel kan verdubbelen. De houtoogst kan hierdoor op termijn toenemen. Deze strategie kent ook risico's, zoals het onbedoeld introduceren van invasieve soorten die inheemse biodiversiteit van het bos bedreigen. Toch willen we inzicht verwerven in de effectiviteit van deze revitaliseringsmaatregel. Wij willen een pilot ondersteunen van Staatsbosbeheer waarbij klimaatbestendige bomen en rijkstrooiselsoorten worden bijgemengd. Communicatie en het informeren van boseigenaren over de resultaten is ook onderdeel van deze pilot. Op basis van deze pilot en andere gelijksoortige onderzoeken uit bijvoorbeeld de provincie Gelderland kijken we wat er verder nodig is.

In bossen met voornamelijk een natuurfunctie, (SNL N14, N15 en N17 typen) zien we natuurlijke verjonging met de nu al aanwezige soorten, of het planten van autochtoon materiaal als het beste wapen tegen de effecten van klimaatverandering. Hierbij moet vooral ruimte worden gegeven aan inheemse loofbomen, waardoor er een veerkrachtig gemengd bos ontstaat.

Klimaatbossen

Utrechts Landschap heeft de mogelijkheden laten onderzoeken voor nieuw soortenrijk klimaatbos. Het onderzoek is uitgevoerd door de Bosgroepen.

Het doel van de ruimtelijke verkenning voor nieuwe klimaatbossen is om een beeld te krijgen van de mogelijkheden voor de aanleg van klimaatbos en de potentie voor CO₂-vastlegging in deze bossen, in het Utrechtse westelijke veenweidegebied en de Kromme Rijn regio.

Het laat zien dat er in het Kromme Rijngebied kansen liggen voor rivierbegeleidend bos. Dit type bos groeit snel door de voedselrijke kleigrond en zal op korte termijn CO₂ opslaan. Het bos is goed bestand tegen ziekten en plagen en heeft een hoge biodiversiteit.

Door in het Veenweidegebied het waterpeil op sommige plaatsen te verhogen, kan de uitstoot van CO₂ door veenoxidatie sterk worden verlaagd. Op deze plekken kan elzenbroekbos, ruigt-elzenbos, vochtig en droog essen-iepenbos ontstaan. Dit natte bos groeit langzamer en onder moeilijker omstandigheden, dus de bomen worden minder oud. Het neemt wel CO₂ op, maar minder dan de rivierbossen.

Natte en vochtige bossen bieden in beide regio's goede mogelijkheden om water vast te houden. Ze zijn hierdoor beter bestand tegen langere periodes van droogte, kunnen als spons functioneren en zijn klimaatbestendig. Het nieuwe bos zorgt bovendien voor een aantrekkelijker en gezondere leefomgeving.

Wij zien de uitkomsten van het onderzoek naar klimaatbossen in Utrecht als een inspiratie voor de invulling van het Strategisch bosbeleid in combinatie met klimaatdoelen.

[Utrechts Landschap: kansen voor soortenrijk klimaatbos](#)

3.1.3 Preventie Bosbranden

De kans op bos- en heidebranden neemt toe met warmer en droger weer. Ieder jaar zijn er 15 tot 20 kleinere natuurbranden in de provincie Utrecht. Door klimaatverandering zal het aantal branden per jaar toenemen. Tot nu toe werd vooral ingezet op het snel blussen van branden. Doordat bossen door de klimaatverandering droger worden en meer houtige biomassa bevatten, onder andere doordat meer dood hout blijft liggen, is dit niet meer voldoende en moet bij de inrichting van natuurterreinen goed nagedacht worden over het beheersbaar houden van natuurbranden.

In de Omgevingsvisie is het volgende opgenomen:

“Wij verkennen, in overleg met de Veiligheidsregio, de mogelijkheden voor het nemen van preventieve maatregelen in gebieden in onze provincie waar als gevolg van de toenemende droogte het risico op natuurbrand veel groter is. Wij willen dat er bij ruimtelijke ontwikkelingen en bij beheer van terreinen in deze gebieden aandacht wordt besteed aan het risico op natuurbranden.”

Loofbomen zijn minder brandgevoelig dan naaldbomen. Door in het beheer meer aan te sturen op loofbomen kan de brandbaarheid van een gebied worden verminderd. Verloofing is vooral een goede toepassing op plaatsen met een hoge recreatiedruk. Zoals bijvoorbeeld rond campings, zorglocaties, woonkernen en vitale infrastructuur, wat de veiligheid van deze plaatsen aanzienlijk kan verhogen. Ook het aanleggen en onderhouden van natuurlijke corridors, zoals zandwegen en minder brandbare vegetatie, is een goede preventieve maatregel.

Voor de gebiedsgerichte aanpak natuurbrandbeheersing heeft Brandweer Nederland een [toolbox](#) ontwikkeld. Het is onze doelstelling dat alle terreineigenaren van bos- en natuurterreinen samen met omliggende eigenaren, gemeenten, Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug en Veiligheidsregio een plan van aanpak natuurbrandbeheersing maken en dat de terreineigenaren alle maatregelen nemen om de kans op natuurbranden zo klein mogelijk te houden en de gevolgen te beperken.

Omdat het risico op natuurbrand op de Utrechtse Heuvelrug groot is, willen we de bos- en natuurterreinen op de Utrechtse Heuvelrug als risicogebied op de risicokaart voor natuurbrand opnemen.

3.1.4 Faunabeheer en wildschade

Om meer loofbos te realiseren, stimuleren we natuurlijke verjonging en aanplant van loofbos, bijvoorbeeld op plaatsen waar sparren en lariks zijn afgestorven. Wild kan de jonge loofbomen echter ernstig beschadigen en zelfs de verjonging tenietdoen. In de provincie Utrecht zijn het vooral reeën die veel wildschade kunnen veroorzaken. Preventieve, effectieve, niet-dodende oplossingen verdienen de voorkeur om die schade te voorkomen. Jonge bomen kunnen individueel met bijvoorbeeld netkokers of plantkokers, of collectief met rasters worden beschermd tegen vraat. Voorwaarde is wel dat rasters verwijderd en zo mogelijk hergebruikt worden zodra de bomen groot genoeg zijn om vraat door reeën te weerstaan. Daarmee voorkomen we dat onnodige barrières in het bos blijven bestaan. In gebieden waar uit monitoring blijkt dat de wilddruk te hoog is om verjonging mogelijk te maken en preventieve niet-dodende maatregelen aantoonbaar niet effectief in te zetten zijn, bespreken we met de faunabeheereenheid wat de mogelijkheden zijn voor verlaging van de wilddruk.

Beschermingsmateriaal voor jonge bomen kan in combinatie met inrichting of omvorming subsidiabel zijn via de SKNL.

In de provincie Utrecht zijn het vooral reeën die veel wildschade kunnen veroorzaken

3.2 Hoe gaan we het uitvoeren?

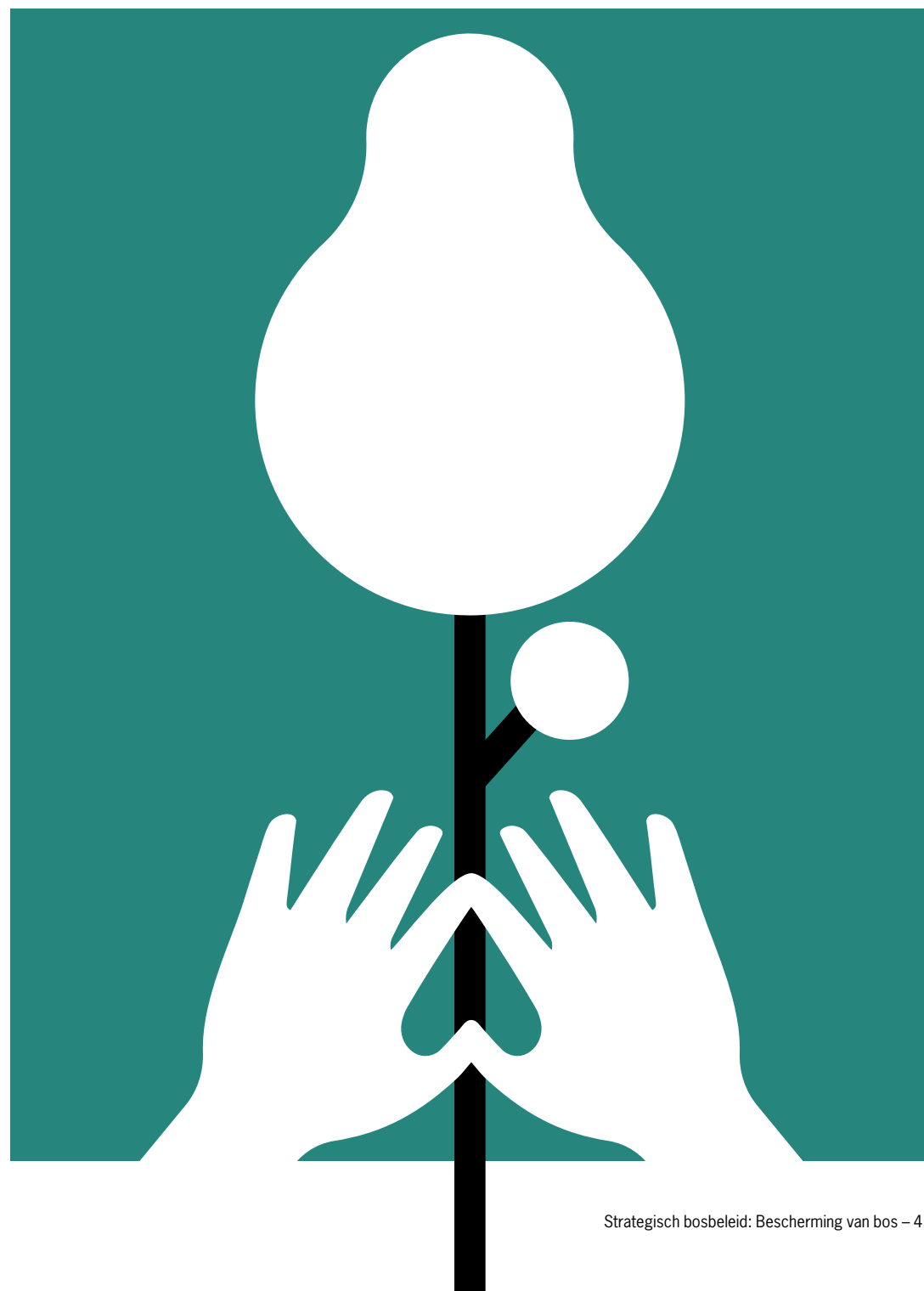
Tabel 3: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 3

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
3.1.1	Versterking biodiversiteit	Bosbeheer richten op verhogen biodiversiteit en verloofing	Boseigenaren	2022-2040
	Meer natuurbos (van 39% naar 50%)	Omvormen productiebos naar gemengde loofbossen in oude boscomplexen (van N16 naar N14, N15)	Boseigenaren Provincie (stimuleert)	2022-2040
	Meer kennis over oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen	Kennisproject opstarten	Provincie (realiseert)	2022-2024
	Grotere aaneengesloten bosgebieden	Stimuleren aanleg nieuw bos op locaties die bestaande boskernen verbinden	Provincie (stimuleert)	2022-2040
	Meer gebruik autochtoon plantmateriaal	Aansluiten bij lopende landelijke initiatieven voor opschaling beschikbaarheid autochtoon plantmateriaal en stimuleren gebruik	Provincie (stimuleert) in samenwerking met bouseigenaren	2022-2025
	Meer biodiversiteit in bosranden	Stimuleren ontwikkeling mantel- en zoomvegetaties	Provincie (stimuleert)	2022-2040
	Meer rustgebieden voor bosdieren	Onderzoek naar zonerings	Provincie (realiseert)	2022
	Minder invasieve exoten in bossen	Impulsaanpak ontwikkelen voor Aziatische duizendknopen	Provincie (realiseert) samen met andere partijen	2022-2023

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
3.1.2	Minder stikstofdepositie in kwetsbare natuurgebieden	Volgen resultaten onderzoek naar effect bos op stikstofdepositie, en meedenken over toepassing van de resultaten	Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)	2022-2025
	Inzicht in stikstofdepositie	Monitoren gegevens van RIVM over stikstofdepositie, wanneer depositie niet afneemt nieuwe stappen overwegen	Provincie	2022-2025
	Vitaal bos	Onderzoek naar en pilots met revitaliseringsmaatregelen op de zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug	Staatsbosbeheer samen met provincie (participeert)	2022-2028
	Vitaal bos	Volgen onderzoek naar effect van steenmeel en desgewenst kleine experimenten starten	Provincie (stimuleert)	2022-2028
	Betere waterhuishouding	Meeliften op bestaande programma's en projecten zoals Blauwe Agenda en verdrogingsbestrijding	Provincie (participeert)	2022-2040
3.1.3	Minder risico bosbrand	Op de Utrechtse Heuvelrug gebiedsgericht maatregelen afspreken en uitvoeren ter voorkoming van natuurbranden	Provincie (participeert) samen met Veiligheidsregio en terreineigenaren	2022-2024
	Minder risico bosbrand	Bos- en natuurterreinen op de Utrechtse Heuvelrug opnemen als risicogebied voor natuurbrand	Provincie in samenwerking met gemeenten (reguleert)	2022-2024
3.1.4	Minder wildschade	Gebruik beschermende maatregelen tegen vraat bij jonge aanplant	Terreineigenaren, Provincie (stimuleert)	2022-2040

4. BESCHERMING VAN BOS

4.1 Wat gaan we doen?	46
4.1.1 Bescherming van het bosareaal	46
4.1.2 Waardevolle houtopstanden	48
4.1.3 Bescherming waardevolle landschapselementen	52
4.2 Hoe gaan we het uitvoeren?	53

De omvang en kwaliteit van bossen staan onder druk. We zijn zuinig op de bestaande bomen en bossen in onze provincie. Een goede bescherming hoort daarbij.

4.1 Wat gaan we doen?

Met het huidige beleid kunnen we de omvang van het bosareaal, onze waardevolle bossen en bijzondere kleine landschapselementen goed beschermen. Echter, het beleid is ingewikkeld en de beleidskaarten hebben een actualisatie nodig. De regels hiervoor gaan landen in de Omgevingsverordening en in de beleidsregels. We houden de regels rondom vellen, melden en herbeplanten opnieuw tegen het licht. Waar het kan maken we de regels eenvoudiger en waar nodig scherpen we ons beleid aan.

We zijn zuinig op het bosareaal en zetten in op minimaal het behoud daarvan. Specifieke bescherming gaat uit naar oude bossen. Om afgewogen te kunnen beslissen over bosvormingen ten behoeve van open natuur met een hogere biodiversiteit, toetsen wij aan de geldende criteria.

Door middel van een natuurcompensatiebank helpen wij initiatiefnemers om de benodigde boscompensatie te realiseren.

Vanwege het belang voor natuur en landschap beschermen wij onze meest waardevolle kleine bos- en landschapselementen (KLE) in en buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

In de wetgeving gebruikt men voor bossen en andere beplantingen het begrip “houtopstanden”. Daarom zullen wij deze term in dit hoofdstuk veel gebruiken.

4.1.1 Bescherming van het bosareaal

In de huidige Wet natuurbescherming is de bescherming van houtopstanden geregeld. Deze wet wordt onderdeel van de nieuwe Omgevingswet. De kern van de bescherming volgens de Wet natuurbescherming is dat het bosareaal niet mag afnemen en er een herplantplicht geldt. Wij werken aan het behoud en uitbreiding van ons bosareaal (zie [hoofdstuk 2 Meer bos en bomen](#)).

Aanvullend op de Wet natuurbescherming hebben wij regels voor bescherming van waardevolle houtopstanden en kleine landschapselementen vastgelegd in de (Interim) Omgevingsverordening en in in de [Beleidsregels natuur en landschap 2017](#).

Herplantplicht

De Wet natuurbescherming stelt bij kap, of bij het anderszins teniet gaan van een houtopstand – denk bijvoorbeeld aan storm – herbeplanting ter plaatse verplicht. Hier kan een ontheffing voor worden aangevraagd, dan spreekt men van compensatie. De herbeplanting vindt dan plaats op andere grond. Bij herbeplanting op andere grond wordt een compensatietoeslag gerekend: hoe ouder de houtopstand, hoe hoger de compensatietoeslag.

De arealen geveld en gecompenseerde houtopstanden worden door ons geregistreerd. We zijn bezig dit registratiesysteem samen met de RUD preciezer te maken. Momenteel hebben we via satellietdata en luchtfoto's inzicht in welke bomen verdwijnen. Bedoeling hiervan is dat arealen worden gevolgd en geen individuele bomen.

De Wet natuurbescherming werkt met een meldingsregime, deze werkwijze continueren we. Het programma Hart van de Heuvelrug is daar een uitzondering op. Hier wordt gewerkt met een zogenaamde Bomenbalans. Uitgangspunt is dat het aantal hectare bos niet afneemt door de geplande woningbouw. In de balans is opgenomen hoeveel er gekapt wordt en hoeveel er wordt aangeplant.

Ontheffing herplantplicht

Alleen bij uitzondering verlenen wij op dit moment ontheffing van de herplantplicht (onder de Omgevingswet gebeurt dit door een maatwerkvoorschrift te stellen). Bijvoorbeeld voor kap die nodig is om bosbranden te voorkomen of voor kleinschalige kap voor herstel en beleving van cultuurhistorische elementen. Maar ook voor de omvorming van bos naar open natuur met een hogere biodiversiteit, zoals heide en zandverstuivingen. Onze aandachtsoorten – de bedreigde plant- en diersoorten – komen in het bosheidelandschap van de Heuvelrug geconcentreerd

voor in deze open natuur. Deze leefgebieden zijn vaak te klein en te geïsoleerd, wat de kans op uitsterven vergroot. Om een afgewogen beslissing te maken bij omvormingen, wordt dit getoetst aan strenge criteria die zijn verwoord in de [Bos Heide notitie](#) (Provincie Utrecht, 2018). Op dit moment is er nog 33 hectare omvorming van bos naar heide mogelijk. In de komende jaren wordt dit beleid geëvalueerd, om te bepalen hoe we hiermee verder gaan.

Bos dat wordt gekapt om te voldoen aan Natura 2000-doelen gaan we compenseren. Dit is vastgelegd in de landelijke Bossenstrategie (zie ook [hoofdstuk 2.1.3 Meer bos en bomen d.m.v. boscompensatie Natura 2000](#)).

Natuurcompensatiebank

Het is vaak moeilijk om locaties voor boscompensatie te vinden. Om te komen tot een slagvaardiger uitvoering van natuur- en boscompensatie en een betere kwaliteit van de compensatie, hebben we een natuurcompensatiebank opgericht in 2017. Dit houdt in dat wij gronden op voorraad houden voor de realisatie van natuur- en boscompensatie. Ook maken we met andere partijen afspraken over het op voorraad houden van gronden voor natuur- en boscompensatie.

Nauwkeurige en accurate registratie, controle en juridische borging van de uitvoering en planologische bescherming van de compensatie is van groot belang. In geval van natuurcompensatie (indien ruimtelijke ontwikkelingen het Natuurnetwerk Nederland of de Groene contour aantasten) dient de compensatie, het beheer en de instandhouding verzekerd te zijn op het moment van vaststelling van het ruimtelijk plan waarin de aantastende ingreep mogelijk wordt gemaakt. De natuurcompensatiebank heeft daarin een belangrijke rol. Initiatiefnemers kunnen zelf ook compenseren, waarbij de registratie bij onze provincie is belegd (zie ook [hoofdstuk 2.1.2 Meer bos en bomen in de Groene contour](#)).

Wij continueren de natuurcompensatiebank. Daarmee helpen we compensatieplichtigen en creëren we de mogelijkheid de boscompensatie te bundelen op een beperkt aantal locaties, waar een hoge kwaliteit gerealiseerd kan worden. De natuur-

compensatiebank kan echter concurreren met het zoeken naar locaties voor nieuw bos. Lopende provinciale programma's met een compensatieopgave krijgen voorrang op de realisatie van nieuw bos bij kansrijke locaties. Dit geldt bijvoorbeeld voor Hart van de Heuvelrug/Vliegbasis Soesterberg waar er harde verplichtingen voor compensatie gelden. Daarbij wordt samen opgetrokken met de natuurcompensatiebank. In andere situaties streven we naar een balans tussen de realisatie van extra bos en het invullen van compensatieverplichtingen.

In het programma Hart van de Heuvelrug wordt gewerkt met een bomenbalans. In 2007 is een bomenplan Hart van de Heuvelrug opgesteld met daarin de locaties waar aanplant van bomen plaatsvindt en locaties waar gekapt wordt. De kap en aanplant zijn met elkaar in balans. Het plan is besproken met bevoegd gezag (ministerie en provincie Utrecht) en deels uitgevoerd. Uitgangspunt daarbij is dat eerst aanplant van bomen plaatsvindt vooruitlopend op de kap. Redenen om deze werkwijze voor het programma Hart van de Heuvelrug te hanteren is dat op deze manier gegarandeerd is dat daadwerkelijk wordt gecompenseerd voordat er bomen gekapt worden. Daarnaast ontstaan hierdoor grote aaneensloten bosgebieden. Om toekomstige compensatie opgaven te realiseren wil het programma Hart van de Heuvelrug deze werkwijze (vooraf compenseren) juridisch nader laten onderzoeken en verder uitwerken.

Toepassingsgebied houtopstanden

Het bosareaal waarvoor provincies bevoegd gezag zijn op grond van de Wet natuurbescherming, wordt door ons ook wel het "toepassingsgebied houtopstanden" genoemd. Het is grofweg al het buitengebied binnen de provincie Utrecht. In de Wet natuurbescherming is de gemeente immers bevoegd voor houtopstanden binnen de bebouwde kom, als zij zo'n "bebouwde kom houtopstanden" hebben vastgesteld. In dat geval geldt de Wet natuurbescherming daarbinnen niet. Als een gemeente geen bebouwde kom houtopstanden heeft vastgesteld valt het gehele gemeentelijk grondgebied onder de provinciale bevoegdheid voor houtopstanden.

Het vaststellen van een bebouwde kom houtopstanden door een gemeente is, anders dan onder de Boswet, onder de Wet natuurbescherming niet aan een bepaalde vorm of procedure gebonden. De Provincie Utrecht wordt dan ook niet standaard bij een vaststelling of wijziging van zo'n komgrens betrokken. Omdat het behouden en beschermen van houtopstanden een provinciaal belang is, vinden wij het belangrijk dat wij van een voornemen tot vaststelling of wijziging van een bebouwde kom houtopstanden weten, zodat wij hier aan de voorkant op kunnen reageren. Wij gaan gemeenten hiervoor actief benaderen. Andersom willen gemeenten graag geïnformeerd zijn over voornemens om bomen te kappen in het "toepassingsgebied houtopstanden", waar de provincie over gaat. Daarom sturen wij van elke kapmelding die wij krijgen een kennisgeving naar de betreffende gemeente.

Onder de Omgevingswet zal deze situatie weer veranderen ten opzichte van de situatie onder de Wet natuurbescherming. Onder de Omgevingswet moet de gemeente een zogenoemde "bebouwingscontour houtkap" aanwijzen in het omgevingsplan. Buiten die bebouwingscontour houtkap is de provincie bevoegd gezag voor de houtopstanden. Met de Omgevingswet is de gemeente dus verplicht zo'n contour aan te wijzen en moet dat gebeuren in het omgevingsplan. Bij de voorbereiding van dat omgevingsplan en de latere wijzigingen daarvan, moet de Provincie Utrecht in het kader van interbestuurlijk(e) vooroverleg/afstemming worden betrokken. In dat stadium zal het dan ook weer bij ons langskomen en kan er door ons worden gereageerd op de vaststelling en latere wijziging van die bebouwingscontour houtkap, vanuit het provinciaal belang. Omdat dit nieuw is bij de Omgevingswet, is het gewenst om deze verandering met gemeenten te bespreken.

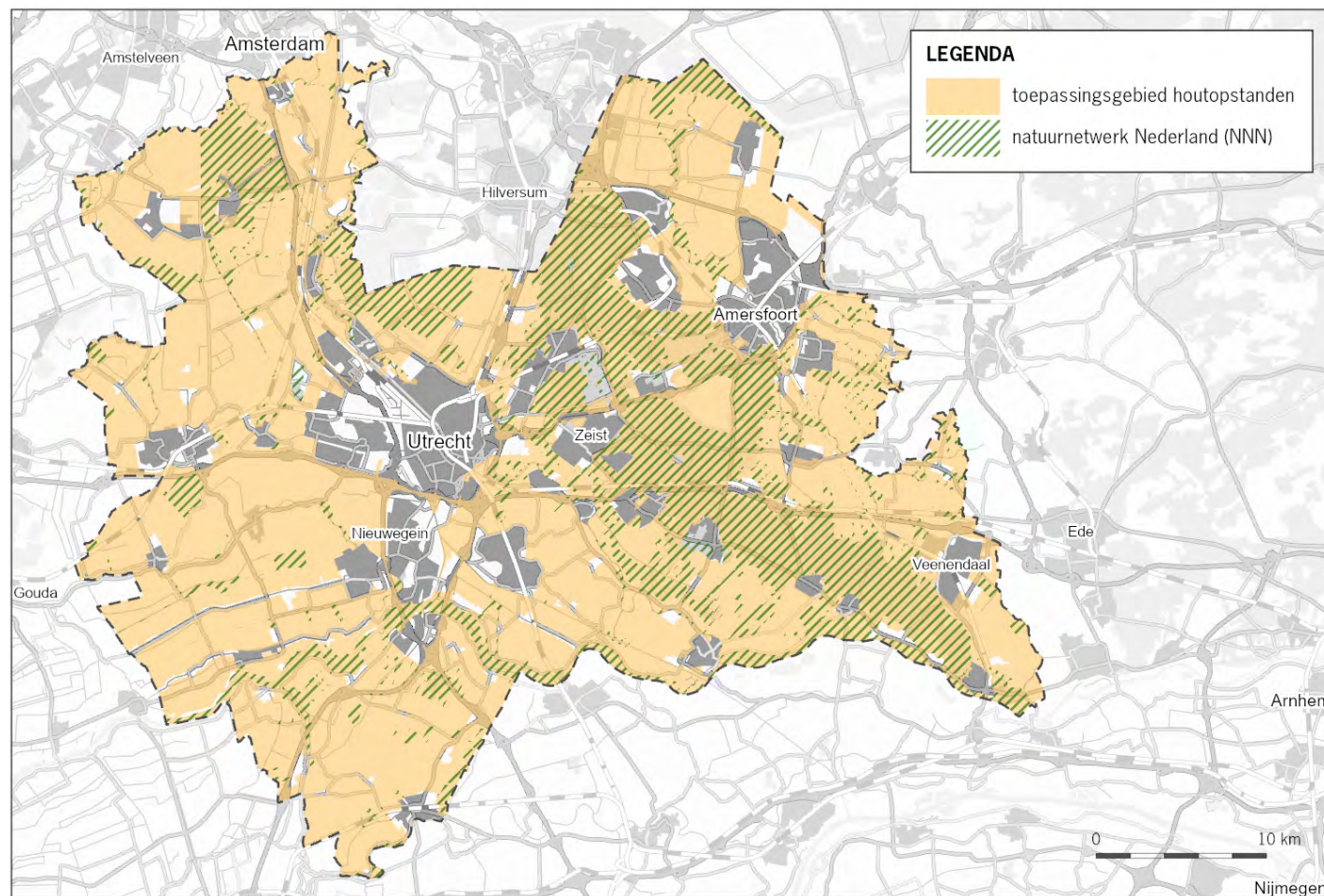
4.1.2 Waardevolle houtopstanden

De term “waardevolle houtopstanden” suggereert dat dit de enige bossen van waarde zijn, dit is niet het geval. Wij gebruiken de term “waardevolle houtopstanden” omdat dit aansluit op de terminologie van de Wet natuurbescherming. Op dit moment bieden wij extra bescherming aan waardevolle houtopstanden. Dit doen wij omdat de wet weliswaar het bosareaal beschermt, maar niet de bomen zelf en de aan bossen gebonden waarden zoals flora en fauna, zowel boven- als ondergronds.

Naar één categorie waardevolle houtopstanden: oude bosgroeiplaatsen

In het huidige beleid onderscheiden wij vijf categorieën waardevolle houtopstanden: oude bosgroeiplaatsen, oude boskernen, bosreservaten, A-locaties bos en cultuurhistorisch waardevolle bossen.

Het bos dat wij extra willen beschermen is oud bos, daarom blijft er in het nieuwe beleid nog maar één categorie waardevolle houtopstanden over: de oude bosgroeiplaatsen. De onderbouwing voor deze keuze is hieronder in het kader uitgewerkt. Oude bosgroeiplaatsen zijn zeldzaam en waardevol voor bosgebonden biodiversiteit zowel boven- als ondergronds, ze zijn onvervangbaar door hun lange ontwikkelingstijd. Deze actualisatie van het beleid en de geactualiseerde kaart voor oude bosgroeiplaatsen nemen we op in de Omgevingsverordening en in beleidsregels. Wij onderzoeken of cultuurhistorisch waardevolle bossen op deze manier ook voldoende beschermd worden.

Kaart 6: Toepassingsgebied houtopstanden

Categorieën bos die wij niet meer als aparte categorie beschermen

Oude Boskernen

Op basis van het onderzoek van WENR hebben wij de oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen samengevoegd tot één categorie: de oude bosgroeiplaatsen. Voor de actieve bescherming (zie [hoofdstuk 3.1.1 Behoud en versterking biodiversiteit](#)) handhaven wij de categorie oude boskernen wel apart.

Bosreservaten

In de provincie Utrecht liggen twee bosreservaten: De Heul bij Maarn en Galgenberg bij Amerongen, beiden van Staatsbosbeheer. Doel van de bosreservaten is om onderzoekers in de gelegenheid te stellen de ontwikkeling van het bos over lange termijn te volgen. In een bosreservaat is met de beheerder afgesproken dat er geen houtoogst of bosbeheer plaatsvindt. Het is niet nodig om provinciaal beleid te formuleren voor het landelijk netwerk van bosreservaten, omdat hierover al afspraken zijn vastgelegd tussen de beheerders en het ministerie van LNV. De categorie Bosreservaten, als waardevolle houtopstand komt daarmee te vervallen.

A-locatie bos

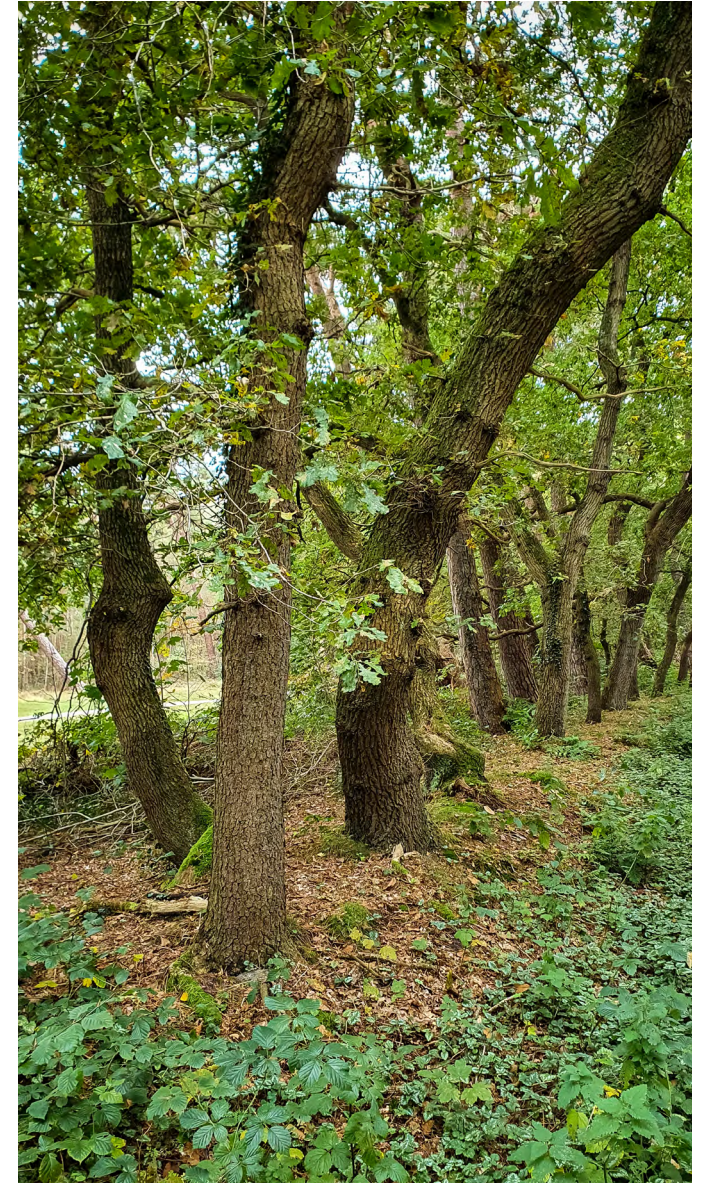
Een A-locatie bos is een bos dat op grond van zijn ecologische kwaliteit beschouwd kan worden als het beste voorbeeld van natuurlijke bosgemeenschappen. A-locatie bossen zijn oud rijksbeleid, het rapport met de aanwijzing en beschrijving van de A-locaties stamt uit 1997. Soms is er overlap met oude bosgroeiplaatsen. De huidige bescherming van A-locatie bos bestaat uit de mogelijkheid om telkens voor ten hoogste vijf jaar een kapverbod op te leggen.

Uit het onderzoek van WENR blijkt dat de huidige A-locaties bos grotendeels in de oude bosgroeiplaatsen vallen. Via dit spoor genieten zij voldoende bescherming. Op twee locaties is dit niet het geval, namelijk in de Molenpolder en de Gagelpolder. Beide locaties zijn in eigendom van Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft aangegeven veel waarde te hechten aan A-locatie bos. We kunnen deze bossen beschermen als wezenlijk kenmerk en waarde van het NNN. Het handhaven van een aparte categorie is daarom niet meer nodig. De categorie A-locatie bos, als waardevolle houtopstand komt daarmee te vervallen.

Cultuurhistorisch waardevolle bossen

In de huidige Beleidsregels Natuur en landschap 2017 is de mogelijkheid opgenomen om een kapverbod van telkens ten hoogste vijf jaar op te leggen voor cultuurhistorisch waardevolle bossen. Deze bossen zijn echter niet gedefinieerd en ook niet op kaart gezet. Het kan daarom voorkomen dat dergelijke bossen bij een kapmelding niet door vergunningverlening als zodanig herkend worden. Een heldere definiëring van cultuurhistorisch waardevolle bossen en een accurate betrouwbare kaart zijn nodig voor uitvoering van de juiste bescherming.

Op dit moment werken wij aan het opstellen van een definitie die aansluit op bestaande definities en aan een kaart van cultuurhistorisch waardevolle bossen. Denk hierbij aan oude lanen, parkbossen bij landgoederen en buitenplaatsen en dergelijke. De verwachting is dat deze bossen voor het grootste deel overlappen met de categorie oude bosgroeiplaatsen, kleine landschapselementen of oude boskernen. Of de categorie cultuurhistorisch waardevol bos ook samengevoegd wordt met oude bosgroeiplaatsen en welk beschermingsregime ze krijgt gaan we, als dat nodig blijkt te zijn, verder uitwerken op basis van de hierboven genoemde inventarisatie.

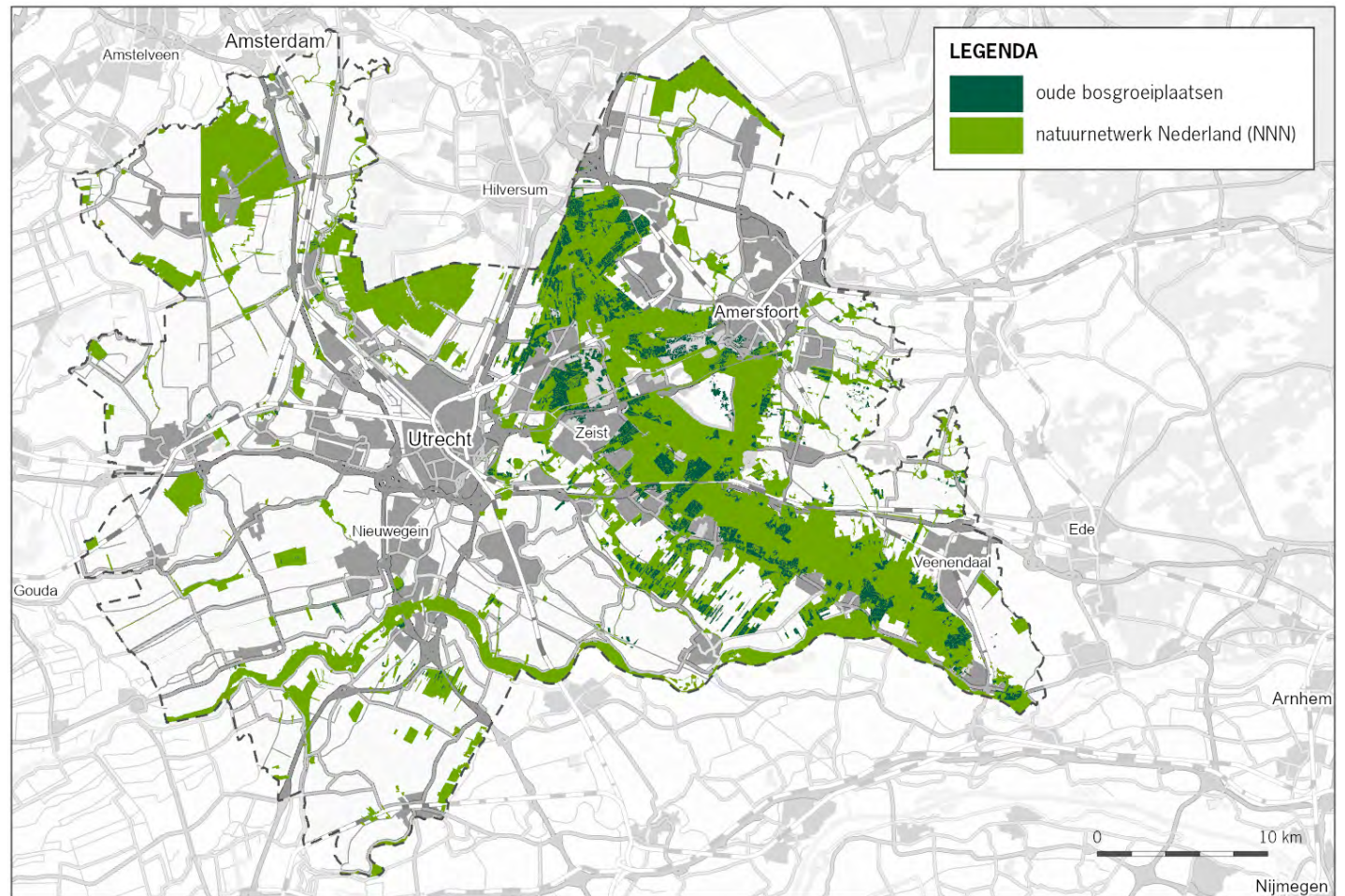

Oude eikenhakhoutwal Baarn, onderdeel van een oude boskern

Oude bosgroeiplaatsen geactualiseerd

In opdracht van de Provincie Utrecht is er in 2021 door Wageningen Environmental Research (WENR) onderzoek gedaan naar de oude bosgroeiplaatsen van Utrecht. Resultaten van dit onderzoek zijn, onder andere, een eenduidige definitie, een geactualiseerde kaart en criteria voor de ecologische beoordeling. Op basis van dit onderzoek hebben wij de oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen samengevoegd tot één categorie: de oude bosgroeiplaatsen. Voor de actieve bescherming (zie [hoofdstuk 3.1.1 Behoud en versterking biodiversiteit](#)) handhaven wij de categorie oude boskernen wel apart.

De oude bosgroeiplaatsen kaart is geactualiseerd op basis van kadastrale kaarten uit 1832 en de huidige situatie, en zal worden opgenomen in de Omgevingsverordening en beleidsregels. Het is een signaleringskaart, dat wil zeggen dat een controle op het min of meer onafgebroken aanwezig zijn van bos én een veldcheck van de lokale actuele situatie nodig is. De signaleringskaart kan veranderen door wijzigingen in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) of het toepassingsgebied houtopstanden en moet daarom regelmatig geactualiseerd worden. Oude bosgroeiplaatsen in Vijfheerenlanden staan nog niet op deze kaart, dit gaan we aanvullen.

Kaart 7: Oude bosgroeiplaatsen

Definitie oude bosgroeiplaats

Oude bosgroeiplaatsen in de provincie Utrecht omvatten actueel bos op de hogere zandgronden en in het rivierengebied dat, beoordeeld aan opeenvolgende versies van topografische kaarten, zonder onderbreking tenminste teruggaat op een bosgroeiplaats van voor 1832, namelijk:

- op alle als 'bos' of 'dennenbos' aangemerkte percelen volgens het kadaster van 1832;
- op alle als 'heide met struiken' te interpreteren percelen volgens het kadaster van 1832 (op nieuwere kaarten worden deze weergegeven als bos).

Tot bosgroeiplaatsen van voor 1832 worden ook de volgende 'oude boskernen' gerekend (uit bestand provincie Utrecht):

- oude boskernen die geen 'bos' zijn volgens het kadaster van 1832 maar die wel grenzen aan of overlappen met 'bos' in 1832;
- oude boskernen die geen 'bos' zijn volgens het kadaster van 1832 maar die wel als vlakvormige bosschage voorkomen op de Topografische en Militaire Kaart van 1850.

Tot oude bosgroeiplaatsen worden niet gerekend:

- lijnvormige elementen
  - percelen kleiner dan 0,5 ha
  - overduidelijk geurbaniseerde en verrommelde percelen
-

Beleidsregels

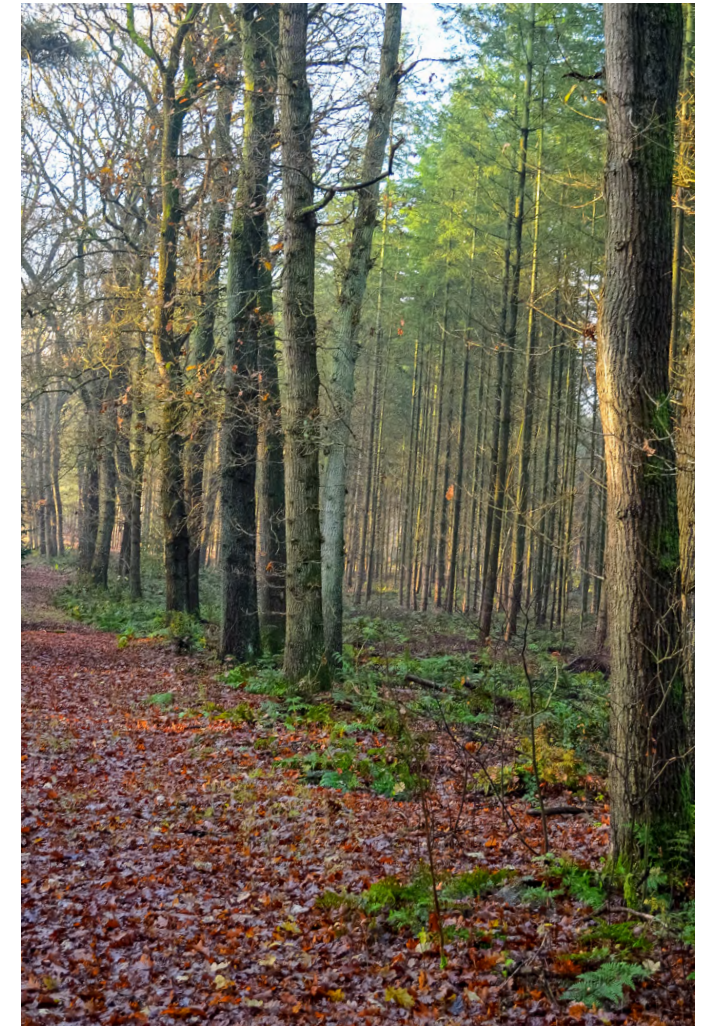
In de huidige beleidsregels voor oude bosgroeiplaatsen, specifiek artikel 4.4. van de Beleidsregels Natuur en landschap, is bepaald dat er bij vellen geen ontheffing mag worden verleend om op andere grond – ter compensatie – herbeplanting toe te staan. Kort gezegd: wat bos is moet ook op die plek bos blijven. Daarmee wordt voor oude bosgroeiplaatsen dus onverkort vastgehouden aan de verplichting uit de wet (nu nog Wet natuurbescherming) om op dezelfde plek te herbeplanten en wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid hier in bepaalde gevallen van af te wijken. Dit vanwege de hoge beschermingswaarde van die oude bosgroeiplaatsen. Deze regel is uitgebreid tegen het licht gehouden, met als uitkomst dat deze regel in het nieuwe beleid in dezelfde vorm wordt gehandhaafd.

De bescherming van oude boskernen heeft als doel het behouden van oorspronkelijk genetisch materiaal. Voor oude boskernen is, gelet op de bijzondere natuurwaarden, in het huidige beleid expliciet de mogelijkheid tot het opleggen van kapverbod benoemd.

In het nieuwe beleid zijn oude boskernen samengevoegd met de oude bosgroeiplaatsen. Naast oorspronkelijk genetisch materiaal zijn er ook nog andere natuurwaarden aanwezig in oude bosgroeiplaatsen, denk aan oude dikke bomen. Daarom benoemen we in het nieuwe beleid expliciet de mogelijkheid tot het opleggen van een kapverbod voor oude bosgroeiplaatsen.

In het nieuwe beleid wordt het volgende aangepast:

- We gaan van vijf categorieën waardevolle houtopstanden naar één categorie: de oude bosgroeiplaatsen.
- Via de beleidsregels wordt het mogelijk om een kapverbod voor maximaal 5 jaar op te leggen voor oude bosgroeiplaatsen.

Oud hakhout in een lan, Maarnse bos

Dit gaan we opnemen in de Omgevingsverordening

De beleidsregels voor houtopstanden komen voort uit de Wet natuurbescherming en zijn alleen van toepassing op de bomen zelf. De aan bossen gebonden waarden, zoals boven- en ondergrondse biodiversiteit, zijn daarmee niet als vanzelf beschermd terwijl deze wél beschermingswaardig zijn. Deze bescherming kan worden geregeld via “het ruimtelijke spoor”; door het opnemen van ruimtelijke regels in de Omgevingsverordening. Deze ruimtelijke bescherming is nog niet in de huidige (interim) Omgevingsverordening vastgelegd.

Daarom wordt het beleid voor ruimtelijke bescherming van oude bosgroeiplaatsen opgenomen in de Omgevingsverordening. De ruimtelijke bescherming moet in lijn zijn met de beleidsregels. Via de ruimtelijke bescherming kunnen ook de specifiek aan oude bosgroeiplaatsen gebonden waarden beschermd worden zoals boven- en ondergrondse flora en fauna. Dit kan op 2 manieren, namelijk via een algemene instructieregel voor gemeentelijke omgevingsplannen, of via de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN. De beste optie gaan we uitwerken in het kader van de Omgevingswet.

Een bijkomend voordeel van deze instructieregel is dat wij er bij de vaststelling van een omgevingsplan ook alvast op kunnen wijzen dat er ook rijks-, en provinciale regels gelden voor het vellen van bomen.

Knotwilg als waardevol klein landschapselement

Natuurbegraven

Er is steeds meer belangstelling voor begraven in de natuur op een natuurbegraafplaats. Vaak zijn de beoogde locaties hiervoor bos. Op dit moment zijn er nog geen specifieke regels voor natuurbegraven in de provincie Utrecht. Wij toetsen (onder meer) aan de bestaande regels voor houtopstanden en het NNN. Wij onderzoeken welk beleid er nodig is voor natuurbegraven in bossen. Daarbij nemen we verschillende invalshoeken zoals natuur, milieu en recreatie mee. Zo willen we oude bosgroeiplaatsen bijvoorbeeld uitsluiten voor natuurbegraven. Naar de effecten van natuurbegraven is onderzoek gedaan, meerdere provincies hebben beleid en regels voor natuurbegraven. Wij maken hiervan gebruik bij het eventueel opstellen van de regels over natuurbegraven in onze Omgevingsverordening.

4.1.3 Bescherming waardevolle landschapselementen

Wij beschermen de meest waardevolle kleine landschapselementen via de (Interim) Omgevingsverordening. Omdat wij veel waarde hechten aan deze bijzondere structuren, staan de meest oude, waardevolle en gave landschapselementen op de kaart Beschermd klein landschapselement, die wij regelmatig actualiseren. De (Interim) Omgevingsverordening stelt dat onderhoud verplicht is en aantasting is in principe verboden.

4.2 Hoe gaan we het uitvoeren?

Tabel 4: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 4

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
4.1.1	Beschermen bosareaal	Ontheffingen herplantplicht worden alleen bij uitzondering verleend	Provincie (reguleert)	2022-2040
	Behoud bosareaal	Compenseren van bos dat is of wordt gekapt voor N2000-doelen	Provincie (realiseert)	2022-2028
	Monitoring bosareaal	Registratie van gevelde en gecompenseerde houtopstanden preciezer maken	Provincie (participeert) i.s.m. RUD	2022-2040
	Behoud bosareaal	Continueren natuurcompensatiebank	Provincie (reguleert)	2022-2040
	Evaluatie Bos Heide notitie	Evaluëren beleid uit de Bos Heide notitie	Provincie (realiseert)	2022-2024
	Intensivering communicatie tussen gemeenten en provincie over houtopstanden	Gemeenten melden voornemen tot wijziging van de grens “bebouwde kom houtopstanden” aan Provincie Utrecht. Provincie Utrecht neemt hierover contact op met gemeenten Provincie stuurt van elke kapmelding die zij krijgt een kennisgeving naar de betreffende gemeente Provincie en gemeenten bespreken de aanstaande veranderingen in het kader van de Omgevingswet	Gemeenten en Provincie	2022-2025

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
4.1.2	Eenvoudiger regelgeving	Van 5 naar één categorie bos in Verordening en beleidsregels Waar nodig (Interim) Omgevingsverordening en/of beleidsregels aanpassen	Provincie (reguleert)	2022
	Actuele kaart voor beschermen meest waardevolle bossen	Geactualiseerde kaart Oude Bosgroeiplaatsen opnemen in (Interim) Omgevingsverordening	Provincie (reguleert)	2022
	Bescherming cultuurhistorisch waardevolle bossen	Opstellen definitie en kaart en beschermingsregime voor cultuurhistorisch waardevol bos	Provincie (reguleert)	2022
	Bescherming oude bosgroeiplaatsen	Mogelijkheid kapverbod voor 5 jaar opnemen in regelgeving	Provincie (reguleert)	2022
	Bescherming oude bosgroeiplaatsen	Ruimtelijke bescherming opnemen in Omgevingsverordening	Provincie (reguleert)	2022
	Onderzoek naar natuurbegraven	Onderzoeken welk beleid nodig is voor natuurbegraven	Provincie (reguleert)	2022-2025
4.1.3	Bescherming meest waardevolle kleine landschapselementen (KLE)	Kaart Beschermd klein landschapselement periodiek actualiseren, eerste wijziging in 2022	Provincie (reguleert)	2022-2040

5. GEBRUIK VAN HET BOS – RECREATIE

5.1 Wat gaan we doen?	56
5.1.1 Meer bos in de nabijheid van steden en dorpen	56
5.1.2 Spreiding en zonering recreatiedruk	57
5.2 Hoe gaan we het uitvoeren?	58

Bos is een van de meest gewaardeerde natuurdoeltypen. We zijn er graag om te wandelen, fietsen, paard te rijden of te mountainbiken. In het bos vinden we koelte, ruikt het anders, horen we de vogels en het ruisen van de bladeren. Nieuw, omvangrijk en vitaal krachtig bos is een randvoorwaarde voor de verbinding tussen voldoende recreatief aanbod, toenemende recreatiedruk en natuurbeleving. Nieuw bos kan als recreatief groen gerealiseerd worden in de buurt van steden en dorpen. Vitaal krachtig bos draagt bij aan natuurbeleving.

5.1 Wat gaan we doen?

Het bos helpt om tot rust te komen, het verhoogt de kwaliteit van de leefomgeving, nodigt uit tot meer bewegen, levert koelte en is goed voor onze (mentale) gezondheid. De maatschappelijke behoefte aan bos is dan ook groot en is versterkt tijdens de coronapandemie. We richten ons daarom op beschikbaarheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid van bestaande en nieuwe bossen. Ook zetten we in op de beheersbaarheid van de toenemende recreatiedruk in bestaande bossen door spreiding en zonerings. Partners in het gebied, zoals het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug werken hier aan mee.

5.1.1 Meer bos in de nabijheid van steden en dorpen

Bossen en bomen in en rondom steden en dorpen zijn van groot belang voor een gezond leefmilieu van mensen. Onze inzet is dat mensen toegang hebben tot bossen en groen in hun directe woonomgeving.

We werken hier concreet aan via drie sporen:

- Openstelling van natuurterreinen
- Programma Groen Groeit Mee
- Programma Recreatie en Toerisme

Openstelling van natuurterreinen

Met ons natuurbeleid stimuleren we de openstelling van natuurgebieden voor recreanten. De wegen en paden in de meeste bos- natuurgebieden zijn opengesteld voor het publiek. Dit geldt in ieder geval voor de gebieden waarvoor men een SNL-beheersubsidie ontvangt van de Provincie Utrecht. Onderdeel van de SNL-beheersubsidie is een toeslag voor het onderhouden van voorzieningen, zoals wegen en paden. Alleen als de ecologische omstandigheden dusdanig zijn dat de natuur door openstelling schade ondervindt, mag een terrein (gedeeltelijk) afgesloten worden. Ook het benutten van de fiscale voordelen van de Natuurschoonwet voor landgoederen vereist openstelling.

Programma Groen Groeit Mee

Het programma Groen Groeit Mee heeft als doel rode en groene ontwikkelingen in de provincie Utrecht in balans te brengen: Groen is de kwaliteit, groei is de opgave.

De uitdaging is om groene kwaliteit te verstevigen en te verbeteren in een groeiende regio, zowel kwantitatief als kwalitatief. Daarom hebben we in de (Interim) Omgevingsverordening (artikel 9.13) opgenomen dat nieuw groen in evenwichtige verhouding tot woningbouw op uitleglocaties ontwikkeld moet worden. Groen is ons 'kapitaal', dat moeten we niet verder aantasten, maar laten meegroeien. Groen Groeit Mee kijkt breed naar groen, landschap, gezonde leefomgeving, natuur, cultuurhistorie en recreatie. Met speciale aandacht voor recreatief groen.

Het aanbod voor recreatief groen schiet tekort, zowel kwantitatief als kwalitatief. In Groen Groeit Mee is de opgave voor recreatief groen en medegebruik geïnventariseerd en berekend.

Het Strategisch bosbeleid en Groen Groeit Mee versterken elkaar door het verbinden van potentiële locaties voor nieuw bos met mogelijke projecten en opgaven voor recreatief groen. Samen werken we aan kansrijke en reële projecten, waar bos en extensief recreatief groen gecombineerd kunnen worden op provinciale en regionale schaal.

Programma Recreatie en Toerisme

Het programma Recreatie en Toerisme streeft naar een provincie waarin alle inwoners, nu en in de toekomst, goed en gezond kunnen leven, wonen, werken en ontspannen. Een aantrekkelijk aanbod van vrijetijdsvoorzieningen, het liefst dicht bij huis, is een belangrijke drager om dit te bereiken. Er is een tekort aan recreatief groen. Dit blijkt onder meer uit de rapporten Utrecht Buiten, Amersfoort Buiten en de rapportage Opgaven in beeld van het programma Groen Groeit Mee. Daarnaast blijkt uit het onderzoeksrapport Utrecht Buiten dat een verdere uitbreiding van recreatiegroen en recreatief medegebruik in het landelijk gebied noodzakelijk is. De opgave voor recreatief groen (waaronder bos)

is groot én urgent. Een deel van dit recreatief groen zal uit (nieuw) bos bestaan. Hoeveel recreatief groen gerealiseerd kan worden is afhankelijk van beschikbare middelen.

5.1.2 Spreiding en zonering recreatiedruk

Bos is een populaire bestemming voor ontspanning en recreatie. Dat zien we door de hoge recreatieve druk in de Utrechtse bossen. Mountainbikers, fietsers, wandelaars en ruiters komen elkaar veelvuldig tegen op de Utrechtse Heuvelrug. Vanwege de toenemende behoefte om dichtbij huis te recreëren (mede door de coronapandemie), is het van belang een goede balans te vinden tussen recreanten onderling, maar ook tussen natuur en bezoeker. Een te grote verstoring van bosgebieden betekent achteruitgang van biodiversiteit. Zowel vanuit het programma Recreatie en Toerisme als het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH) wordt gewerkt aan spreiding en zonering van de recreatiedruk.

Spreiding

De druk door dagrecreatie is in onze provincie de een na hoogste van het land. Een juiste spreiding van en balans tussen natuur en recreatie is nodig. Natuur en zeker bos is voor velen een belangrijke recreatieve basisbehoefte. Het gaat om het vinden van een goede balans tussen het beschermen van de natuur en mensen ervan laten genieten.

In het programma Recreatie en Toerisme wordt als uitgangspunt gehanteerd dat de verwachte groei van bezoekersaantallen wordt opgevangen, in balans met de leefbaarheid en aandacht voor duurzaamheid (ecologisch plafond). Een van de instrumenten om de groei beheersbaar te houden, in relatie tot natuur- en bosgebieden, is de spreiding van recreanten. Het programma Recreatie en Toerisme noemt hiervoor de volgende mogelijkheden:

- Spreiding van bezoek in ruimte: de inzet om drukbezochte locaties en gebieden te ontzien en minder bezochte locaties en gebieden verder te ontwikkelen en/of voor het voetlicht te brengen.
- Spreiding van bezoek in tijd: de inzet om bezoek buiten het hoogseizoen te ontvangen en hiermee tot seizoensverlenging te komen met jaarronde voorzieningen en/of activiteiten.

Zonering

De Utrechtse Heuvelrug is een uniek en groot bosgebied in onze provincie, de achtertuin van de Randstad. De grote recreatiedruk heeft zijn weerslag op het leven in en de kwaliteit van bestaande bosgebieden. Vooral op de Utrechtse Heuvelrug is een betere balans tussen enerzijds het gebruik, zoals recreatie en bedrijvigheid en anderzijds de natuur nodig, om het natuurlijke systeem gezond te houden en te krijgen.

Het NPUH werkt aan een advies voor de zonering van natuur en recreatie op de Utrechtse Heuvelrug. Zodra het advies met voldoende draagvlak is afgerond zullen wij deze raadplegen bij het uitvoeren van ons vrijetijdsbeleid. In het programma Recreatie en Toerisme hebben we verder aangegeven dat we gaan inventariseren waar een zoneringsplan natuur – recreatie meerwaarde heeft (naast dat van NPUH). Waar dit het geval is, stimuleren we de totstandkoming van een zoneringsplan.

Bos is een populaire bestemming voor ontspanning en recreatie

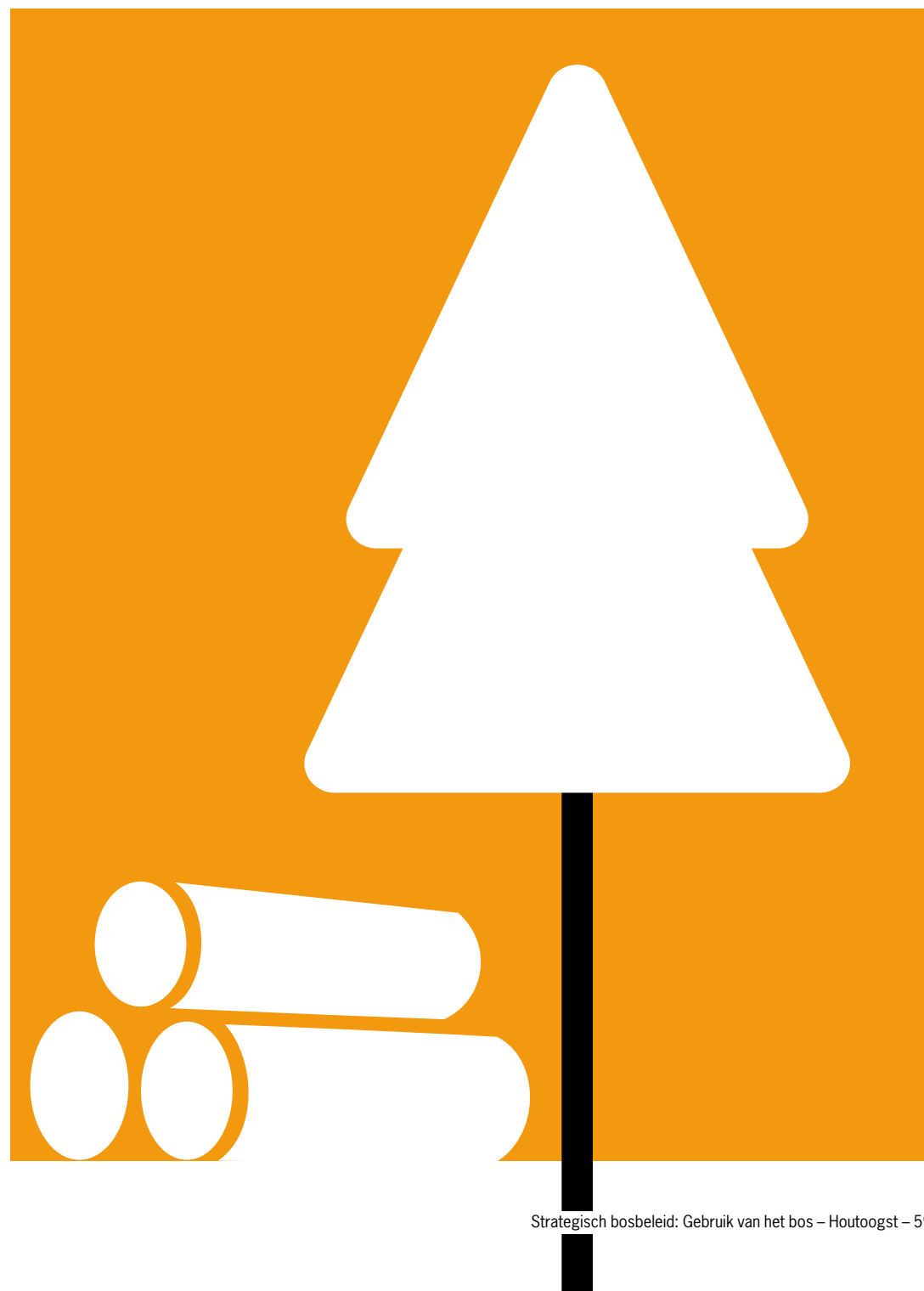
5.2 Hoe gaan we het uitvoeren?

Tabel 5: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 5

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
5.1.1	Behoud toegankelijkheid natuurgebieden	Handhaven openstellingstoelage	Provincie (stimuleert)	2022-2040
	Minder recreatiedruk door meer recreatiebos	Stimuleren van aanleg recreatiebos en functiecombinaties	Provincie (participeert) samen met partners en Groen Groeit Mee	2022-2040
5.1.2	Voorkómen van verstoring in meest kwetsbare bosgebieden	Zorgen voor goede zonering van recreatiedruk Zoneringsplan	Provincie samen met NPUH	2022-2024

6. GEBRUIK VAN HET BOS – HOUTOOGST

6.1 Wat gaan we doen?	60
6.1.1 Biodiversiteit en houtoogst	60
6.1.2 Lichte toename houtoogst	60
6.1.3 Kap	61
6.1.4 Duurzaam en circulair	62
6.2 Hoe gaan we het uitvoeren?	63

Bomen groeien en daarbij wordt hout gevormd. Hout is het langzame goud voor bos en alles wat erin leeft. Ook als het gaat om klimaat, gezondheid, recreatie of duurzaam bouwen. Hout wordt steeds populairder als duurzaam bouw materiaal. Hoogwaardig toegepast hout houdt koolstof vast en draagt bij aan een klimaatneutrale maatschappij en circulaire economie.

Hout is het langzame goud voor bos en alles wat erin leeft

6.1 Wat gaan we doen?

De vraag naar bos en duurzaam geproduceerd hout neemt toe. Nu wordt nog 90% van het hout geleverd uit het buitenland. Gezien de doelstellingen voor klimaat en duurzaamheid, is het gewenst om meer gebruik te maken van lokaal geproduceerd hout. Wij zetten in op een lichte toename van de houtoogst voor duurzaam gebruik en hoogwaardige toepassingen.

6.1.1 Biodiversiteit en houtoogst

In onze Natuurvisie is opgenomen, dat de Utrechtse bossen een belangrijke regionale, maatschappelijke en economische functie hebben. Houtoogst als economische functie van het bos kan op gespannen voet staan met biodiversiteit en de maatschappelijke waardering van bos. In de meeste Utrechtse bossen is houtoogst mogelijk.

De mogelijkheden voor houtoogst zijn sterk afhankelijk van het bostype. Zo is voor natuurbossen het beleid gericht op behoud en het realiseren van natuurdoelen. Houtoogst is hier mogelijk, maar beperkter dan in 'bos met productie'. Wanneer er een zorgvuldig multifunctioneel, geïntegreerd beheer wordt gevoerd kan een biodiversiteitsdoelstelling samengaan met een houtoogstdoelstelling.

Onze meest waardevolle bossen beschermen wij via de (Interim) Omgevingsverordening en beleidsregels (zie [hoofdstuk 4 Bescherming van bos](#)). In de overige bossen streven we naar variatie ten behoeve van de belevings- en natuurwaarden in balans met duurzame houtoogst. Het waarborgen en versterken van biodiversiteit in het bos heeft daarbij een hoge prioriteit.

Bosbeheerders en -eigenaren kiezen zelf welk type bos ze ontwikkelen, wij stimuleren daarbij aaneengesloten kernen van loofhout (zie [hoofdstuk 3 Vitaal bos](#)).

6.1.2 Lichte toename houtoogst

De zelfvoorzieningsgraad van hout bedraagt in Nederland iets minder dan 10%. Dat betekent dat ons land afhankelijk is van andere landen voor onze houtbehoefte. Dat terwijl de vraag naar hout de komende dertig jaar naar verwachting gaat verdrievoudigen. Het is te verwachten dat in de volgende decennia de oogst en het gebruik van duurzaam inlands hout zal toenemen. Het zal niet lukken om met het aanbod uit de Utrechtse bossen te voldoen aan de vraag naar bouwhout in onze provincie; import blijft nodig.

Hout groeit langzaam. Nieuwe bossen leveren pas na circa 30 jaar nieuw hout op. Dat betekent dat we op korte termijn afhankelijk zijn van houtoogst in de bestaande bossen. Een lichte toename is daarbij mogelijk. Maar hoeveel hout je kunt oogsten verschilt per type bos. In bijlage 1 staat informatie over de houtoogst van onze bossen.

Het hout dat in één jaar door een bos wordt geproduceerd noemen we de jaarlijkse bijgroei. Om in aanmerking te komen voor SNL-beheersubsidie van de provincie, kan in natuurbossen tot maximaal 20% van de jaarlijkse bijgroei worden geoogst. In multifunctionele bossen is dat aanzienlijk hoger en in pure productiebossen loopt dit op tot 100%. Verder moedigen wij bosbeheerders aan hun beheer specifiek te richten op de productie van hoogwaardige houtproducten voor duurzame toepassingen door bijvoorbeeld jeugdverzorging en kleinschalig boomgericht bosbeheer.

Een toename van de houtoogst op de langere termijn willen we vooral realiseren door het aanplanten van extra bos. De aangroei van dit bos geeft mogelijkheden voor houtoogst en vergroot daarmee de beschikbaarheid van hout.

Voor een verantwoorde houtoogst vertrouwen wij op de expertise van onze bosbeheerders- en eigenaren. Zij zullen inspelen op de markt voor duurzaam hout voor bijvoorbeeld houtbouw. Wij verwachten van de beheerders duurzame houtoogst die in balans is met de belevings- en natuurwaarden van het bos. Het waarborgen en versterken van biodiversiteit in het bos heeft altijd een hoge prioriteit. Naarmate er meer duidelijkheid is over de benodigde hoeveelheid en kwaliteit van hout, kunnen bosbeheerders en -eigenaren de aanplant en het beheer daar beter op aanpassen. FSC of PEFC certificering biedt handvatten voor duurzaam bosbeheer en kan worden gebruikt om te waarborgen dat het hout op een duurzame manier geproduceerd is

6.1.3 Kap

Er zijn tal van redenen om bomen te kappen. Ecologische om natuurwaarden te realiseren, esthetische om een aantrekkelijk landschap te creëren en economische om inkomen te genereren voor bijvoorbeeld het behoud van een landgoed. Kap van bomen roept vaak negatieve gevoelens op in de samenleving. Mensen houden van bomen en bos, het is een van de meest gewaardeerde natuurtypen en we zijn er graag. Als een imposante boom wordt geveld of een bosperceel wordt omgezaagd roept dit weerstand en emotie op.

Belangrijk is om omwonenden, betrokkenen en belangstellenden mee te nemen in wat er allemaal gebeurt in het bos. Mensen voelen zich zeer betrokken bij de bossen. In alle gevallen is het belangrijk dat houtoogst en bomenkap weloverwogen en vakkundig gebeuren, en dat goed wordt uitgelegd waarom bomen worden gekapt.

Het is aan de terreinbeheerders en eigenaren waar en wanneer wat gekapt wordt. Daarbij gelden de regels uit de Wet natuurbescherming, de (Interim) Omgevingsverordening en de Beleidsregels Natuur en landschap.

Volgens onze huidige beleidsregels kunnen wij het vellen van houtopstanden verbieden boven de 3 hectare. In lijn met de Ontwerp Gedragscode soortenbescherming bosbeheer 2020 verlagen we de maximale kapoppervlakte in de Beleidsregels Natuur en landschap (artikel 4.6) naar 0,5 hectare. Dit betekent dat wij boven deze oppervlakte een kapverbod kunnen opleggen. De functie van bos op die betreffende locatie blijft intact. In het geval van calamiteiten of ziektes kan afgeweken worden van de maximale kapoppervlakte.

Houtoogst door bosbeheerder

6.1.4 Duurzaam en circulair

Bos absorbeert CO₂, de koolstof wordt duurzaam opgeslagen in de bodem en het hout. Door de levensduur van hout te verlengen, wordt de koolstof zo lang mogelijk vastgehouden. Dit kun je bijvoorbeeld doen door hout te verwerken tot bouwmaterialen of meubels.

Hout kan een belangrijke rol spelen in de transitie naar een circulaire economie. Houtproducten kunnen namelijk in veel gevallen kunststof, staal, beton en baksteen vervangen. De vraag naar hout wordt steeds groter, door de breed gevoelde noodzaak een bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie en het gebruik van hout als duurzaam materiaal.

We zetten daarom in op duurzame houtoogst. Dat betekent dat er in ieder geval niet meer dan de bijgroei mag worden geoogst. We zien duurzaam gebruik van hout als een middel om bij te dragen aan de klimaatopgaven en als belangrijke grondstof in de circulaire economie.

Vanuit het programma Versnelling Woningbouwopgave (vastgesteld door Provinciale Staten 2020) wordt de ontwikkeling op toekomstbestendige bouw, waaronder houtbouw, gestimuleerd. Bijvoorbeeld door het werken aan een Convenant Duurzaam Bouwen en door het lobbyen bij Rijk en gemeenten om houtbouw als duurzaam alternatief in de woningbouw te stimuleren. We streven dus naar hoogwaardige, duurzame toepassingen van het hout dat in onze bossen wordt geoogst. We willen dat alleen laagwaardig hout, zoals snoeiafval, gebruikt wordt voor energieopwekking.

Het verwerken van hout tot “bouwmaterialen” of meubels

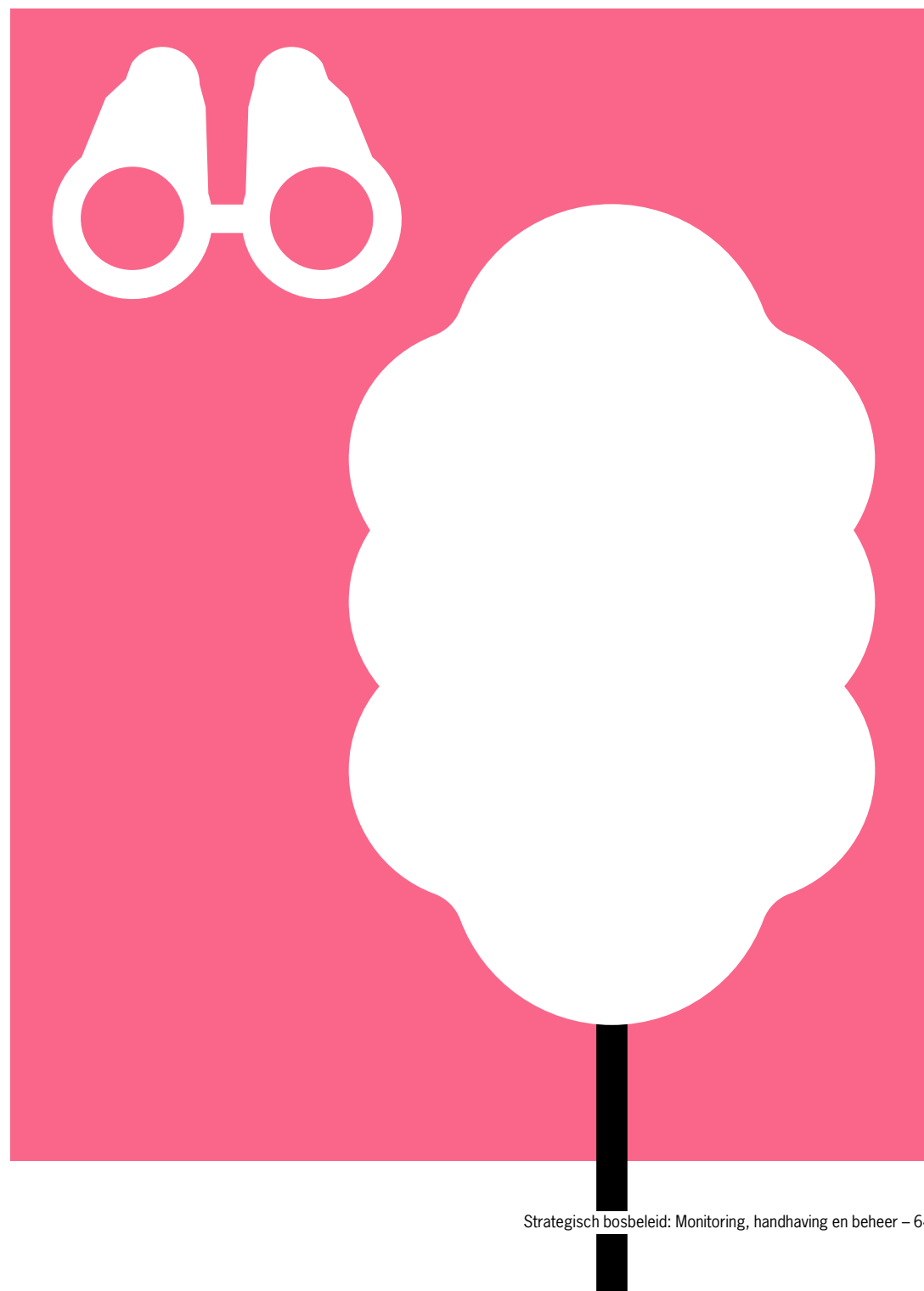
6.2 Hoe gaan we het uitvoeren?

Tabel 6: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 6

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
6.1.2	Meer houtoogst door realisatie van meer bos	Meer bos realiseren, zie hoofdstuk 2	Provincie (realiseert en participeert)	2022-2040
6.1.3	Geen grote kapvlaktes	Verlagen maximale kapvlakte van 3 naar 0,5 hectare in de beleidsregels	Provincie (reguleert) Regionale Uitvoeringsdienst: (handhaaft)	2022
6.1.4	Duurzaam gebruik van hout	Convenant duurzaam bouwen	Provincie (participeert)	2022

7. MONITORING, HANDHAVING EN BEHEER

7.1 Wat gaan we doen?	65
7.1.1 Monitoring	65
7.1.2 Handhaving	66
7.1.3 Beheer van bossen	67
7.2 Hoe gaan we het uitvoeren?	68

Om het resultaat van het Strategisch bosbeleid te volgen is een goede monitoring essentieel. Door middel van handhaving beschermen we ons bos tegen ongewenste kap. Bosbeheer is een vak, waarbij zowel kennis als communicatie met de omgeving bepalend zijn voor het succes

7.1 Wat gaan we doen?

7.1.1 Monitoring

Om de doelstellingen uit het Strategisch bosbeleid te kunnen volgen zetten wij de monitoring van de afgelopen jaren voort en breiden wij die op een aantal onderdelen uit. Daarbij sluiten we aan op de monitoring van het omgevingsbeleid, dat ontwikkeld wordt. Wij rapporteren over de bosmonitoring via de drie jaarlijkse Rapportage Natuur en via de planning- en control cyclus.

We monitoren de volgende zaken:

1. Het areaal bos
2. De hoeveelheid landschapselementen
3. De hoeveelheid voedselbossen
4. De kwaliteit van de bossen
5. De wilddruk
6. De maatregelen die uitgevoerd worden in het kader van Strategisch bosbeleid

1. Areaal bos

Om zicht te houden op de hoeveelheid bos in de provincie monitoren wij jaarlijks de afname en/of toename van het areaal bos door analyse van luchtfoto's. Dit registratiesysteem beheren wij samen met de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Ook bij de uitvoering van projecten houden wij bij hoeveel hectare nieuw bos gerealiseerd en verwijderd wordt. Dit doen wij ook voor projecten die wij niet zelf uit (laten) voeren.

Door het combineren van de kaart met bos dat verdwenen is met de kaart met gemelde vellingen kunnen wij controleren waar mogelijk illegale vellingen hebben plaatsgevonden. De RUD doet op deze plekken gericht onderzoek en ziet toe op de regels voor de herbeplanting van gevelde opstanden.

Op basis van ervaringen met bovenstaande methodieken onderzoeken wij wat de beste methode is voor het bijhouden van het areaal bos.

2. Hoeveelheid landschapselementen

Wij zetten de nieuw aangelegde landschapselementen op kaart en ontwikkelen een monitoringssysteem om aanleg, herstel en behoud van nieuwe landschapselementen bij te houden.

3. Hoeveelheid agroforestry en voedselbossen

Wij registreren waar voedselbossen en andere agroforestry-projecten aangelegd worden en volgen de resultaten.

4. Kwaliteit van de bossen

De kwaliteit van de bossen en de biodiversiteit wordt gemonitord in het kader van het SNL, aangevuld met monitoring van specifieke soorten. Beheerders en eigenaren van natuurterreinen doen dit meestal zelf. De provincie doet het wanneer de eigenaren de monitoring liever niet zelf doen.

Omdat we met de huidige monitoring onvoldoende zicht hebben op de kwaliteit en ontwikkeling van natuur- en bosgebieden, wordt vanuit de Rapportage Natuur 2017-2020 geadviseerd om de SNL monitoring uit te breiden.

5. Wilddruk

Om goed zicht te hebben op de wilddruk, en dan met name de hoeveelheid reeën, organiseren wij al enige tijd jaarlijks een reeëntelling. Dit continueren wij.

6. Maatregelen in het kader van Strategisch bosbeleid

Wij houden bij welke maatregelen in het kader van dit Strategisch bosbeleid uitgevoerd worden. Zoals welke vitaliteitsprojecten er zijn uitgevoerd en welke bossen omgevormd zijn van naald- naar loofbos.

7.1.2 Handhaving

De Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) voert in opdracht van de provincie taken uit op het gebied van toezicht en handhaving voor natuur en landschap. Het gaat om de uitvoering van de Wet natuurbescherming en de (Interim) Omgevingsverordening provincie Utrecht. De provincie doet zelf de vergunningverlening. De toezichthouders en de vergunningverleners van de provincie en de RUD werken nauw samen.

De handhaving van de regels van de (Interim) Omgevingsverordening beleggen wij bij de RUD via het jaarlijks op te stellen Uitvoeringsprogramma voor de taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. De handhaving met betrekking tot de toegankelijkheid van de bossen hebben de terreinbeheerders belegd bij de buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's).

De toezichthouders werken nauw samen

7.1.3 Beheer van bossen

Onze bossen hebben verschillende functies en staan onder invloed van veel externe (milieu-)factoren. Daarom is een vakkundig beheer nodig. Afhankelijk van de functie van het bos kan dat variëren van een extensief beheer bij natuurbossen tot een meer intensief beheer bij multifunctionele bossen en productiebossen.

Een duurzaam en multifunctioneel bosbeheer bijvoorbeeld zoekt het evenwicht tussen de verschillende functies van het bos: ecologische, economische, sociale, educatieve, milieubeschermdende en wetenschappelijke.

Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de natuurlijke processen. De beheermaatregelen zorgen ervoor dat bomen beter groeien, dat er natuurlijke verjonging komt, dat er dood hout in het systeem blijft, dat er dorre bomen komen, dat er vogels kunnen nestelen, etcetera.

Ingrepen in bossen (vernieuwing, nieuwe aanplant, grondverzet) kunnen vanuit het bestemmingsplan vergunning plichtig zijn. Hier is dus altijd toetsing of onderzoek nodig conform het bestemmingsplan. Zo kunnen werkzaamheden bijvoorbeeld archeologische vindplaatsen verstoren.

Werkzaamheden kunnen ook vergunning plichtig zijn vanuit de Wet natuurbescherming. Een beheerder die lid is van de Vereniging Bos- en Natuureigenaren (VBNE) kan dit voor reguliere bosbeheer werkzaamheden afvangen door te werken volgens de gedragscode soortenbescherming bosbeheer, mits conform de voorgeschreven maatregelen wordt gewerkt.

Bij alle grootschalige werkzaamheden in bossen is het van belang om aan het publiek uit te leggen wat er in het bos gaat gebeuren en waarom dat is. Hiermee wordt onrust voorkomen. Wij vragen de bosbeheerders dan ook om hier extra aandacht aan te besteden.

Speciale aandacht vragen wij aan de beheerders voor het behoud en beheer van bijzonder waardevolle bossen en bomen (zie ook [hoofdstuk 4.1.2 Waardevolle houtopstanden](#)). Voor het vergroten van de kennis over dit specifieke beheer zullen wij samen met de beheerders een project starten.

Voor het beheer van bossen (en natuurterreinen) is subsidie mogelijk via het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Welke subsidies er precies zijn en hoe ze kunnen worden aangevraagd staat in het Natuurbeheerplan.

Onze bossen hebben verschillende functies en staan onder invloed van veel externe (milieu-)factoren, daarom is een vakkundig beheer nodig

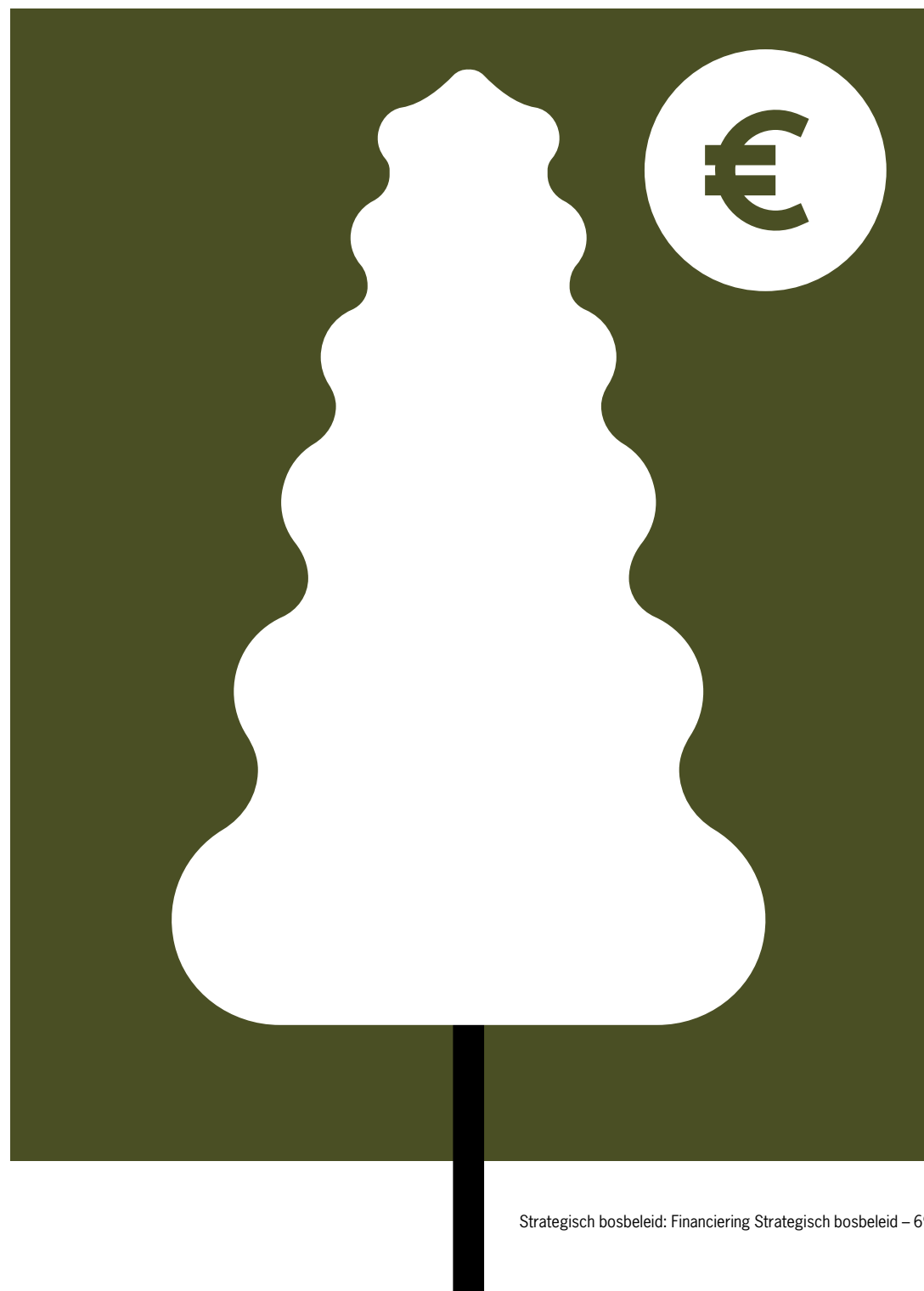
7.2 Hoe gaan we het uitvoeren?

Tabel 7: Uitvoeringsmaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 7

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Planning
7.1.1	Overzicht van de ontwikkelingen in bosoppervlak	Monitoren areaal bos	Provincie (realiseert)	2022-2040
	Overzicht van de hoeveelheid nieuw aangelegde landschapselementen	Monitoren hoeveelheid landschapselementen	Provincie (realiseert)	2022-2040
	Overzicht van de aangelegde voedselbossen	Monitoren aantal en oppervlakte voedselbossen	Provincie	2022-2040
	Zicht op de kwaliteit van de Utrechtse bossen en de veranderingen daarvan in de tijd	Monitoren kwaliteit van de bossen	Provincie (realiseert)	2022-2040
	Zicht op wilddruk	Monitoren wilddruk, voorkómen dat deze in de bossen te hoog wordt om bosontwikkeling mogelijk te maken	Provincie (realiseert)	2022-2040
	Inzicht voortgang bosbeleid	Bijhouden overzicht van alle in het kader van het bosbeleid uitgevoerde maatregelen	Provincie (realiseert)	2022-2040
7.1.2	Behoud oppervlakte en kwaliteit van de bossen	Handhaven regels omgevingsverordening	RUD in opdracht van Provincie (reguleert)	2022-2040
	Behoud kwaliteit van de bossen	Handhaven toegangsregels van bossen	Boa's in opdracht van terreineigenaren	2022-2040
7.1.3	Begrip voor de maatregelen die in het bos uitgevoerd worden	Voorlichting aan omwonenden voordat maatregelen uitgevoerd worden	Terreineigenaren	2022-2040
	Kennisdeling over beheer van oude bosgroeiplaatsen en oude boskernen	Cursussen en excursies	Provincie (stimuleert)	2022-2024

8. FINANCIERING STRATEGISCH BOSBELEID

8.1 Financiering realisatie nieuw bos	70
8.2 Financiering personele kosten	73
8.3 Financiering beheer en monitoring	74
8.4 Programmering Strategisch bosbeleid	75
8.5 Risico's Strategisch bosbeleid	76

De landelijke Bossenstrategie en de provinciale uitwerking daarvan zijn ambitieuze programma's om meer bossen en bomen aan te leggen en de kwaliteit van de bestaande bossen te verbeteren. Sleutel voor succes is medewerking van grondeigenaren en terreinbeheerders, voldoende financiering en een heldere en realistische aanpak en programmering van de uitvoering.

Als provincie presenteren we een financieel beeld. Duidelijk is dat we als provincie de ambitie van 10% meer bos nooit alleen kunnen financieren. Meer bos is een verantwoordelijkheid van vele partijen. We gaan dan ook uit van medefinanciering door andere partijen, waarbij we een hoge structurele inzet van het Rijk verwachten. Daarnaast liggen er kansen voor financiering door koppelingen te zoeken met andere (provinciale) opgaven, zoals Groen Groeit Mee, Klimaatadaptatie, Versnelling Woningbouwopgave en Aanpak Stikstof.

8.1 Financiering realisatie nieuw bos

Voor de ambitie die wij in 2040 willen realiseren zijn de totale opgave voor de aanleg van nieuw bos en de hiervoor benodigde middelen in tabel 8 weergegeven. De komende jaren zijn vanuit diverse bronnen financiën beschikbaar, zoals Groene contour, SPUK (specifieke uitkeringen gemeenten en provincies), Programma Natuur, Agenda Vitaal Platteland (AVP) en middelen uit de Kadernota 2022-2025. Per categorie brengen we de ambitie, de totale kosten en de beschikbare middelen in beeld. Op basis daarvan valt af te leiden of en zo ja welke extra middelen de komende jaren nodig zijn.

De financiering van 500 hectare buiten het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en Groene contour moet na vaststelling van het Strategisch bosbeleid nader worden uitgewerkt. De aanleg van 300 hectare agroforestry (inclusief 75 hectare voedselbossen) en 120 hectare kleine landschapselementen wordt in kwantitatief opzicht gezien als gedeeltelijke invulling van deze opgave. Echter, ook voor deze hectaren is extra financiering noodzakelijk, evenals voor de resterende 80 hectare.

Bos realiseren vraagt ver vooruitkijken

Tabel 8 Kosten realisatie nieuw bos tot 2040

Categorieën realisatie nieuw bos	Ambitie 2040	Kosten per ha in €	Totale kosten in mln. €	Beschikbare middelen in mln. €	Extra benodigde provinciale middelen in mln.€	Extra benodigde overige middelen in mln.€
Nog te realiseren NNN	250 ha	84.000	21,00	21,00	0,00	0,00
Bestaande natuurgebieden binnen het NNN (omvorming)	180 ha	30.000	5,40	1,65	3,75	0,00
Agrarisch gebied binnen het NNN	70 ha	84.000	5,88	0,67	5,21	0,00
Groene contour via het Instrumentenkader uitvoering Groene contour	250 ha	71.750	17,90	1,44	16,46	0,00
Groene contour overig	198 ha	84.000	16,60	0,00	0,00	16,60
Boscompensatie Natura 2000 (maakt onderdeel uit van de Groene contour)	52 ha	84.000	4,37	0,60	0,00	3,77
Kleine Landschapselementen	80 ha	89.000	7,12	0,73	7,39	0,00
	40 ha	25.000	1,00			
Voedselbossen	75 ha	20.000	1,50	0,20	0,00	1,75
Agroforestry	225 ha	2.000	0,45			
Rondom steden en dorpen	80 ha	84.000	6,70	0,42	0,00	6,28
In steden en dorpen	PM	PM	PM	PM	0,00	0,00
Totaal aantal hectare	1.500 ha					
Totaal			87,92	26,71		28,40
Totaal extra benodigde provinciale middelen					32,81	
Beheer en monitoring			8,04	4,84	3,20	0,00
Personele capaciteit			8,44	0,67	7,77	0,00
Materieel budget			1,63	0,19	1,44	0,00
Totaal			106,03	32,41	45,22	28,40

In bijlage 2.1 is een nadere toelichting opgenomen voor de berekening van:

- de realisatie van één ha nieuw bos
- de realisatie van nieuw bos volgens het Instrumentenkader uitvoering Groene contour
- de realisatie van nieuw bos als kleine landschapselementen

Per categorie realisatie nieuw bos volgt hieronder een nadere omschrijving:

Nieuw bos in nog te realiseren Natuur Netwerk Nederland (NNN)

In de periode 2021-2027 moet nog circa 600 hectare nieuwe natuur worden gerealiseerd en daarnaast 2700 reeds verworven hectare worden ingericht. Een substantieel aandeel van nieuw te realiseren bos is gepland in deze nog te realiseren nieuwe natuur en de nog in te richten, al verworven nieuwe natuur. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van reeds beschikbare middelen voor deze restantopgave nieuwe natuur (Akkoord van Utrecht, 2011).

Nieuw bos in bestaande natuurgebieden binnen het NNN

Een deel van de realisatie nieuw bos (180 hectare) kan plaatsvinden door omvorming van minder waardevolle natuurtypen in het bestaande NNN. Hiervoor zijn tot en met 2027 biodiversiteitsmiddelen beschikbaar via de SKNL-regeling. Het is wel van belang dat voor de periode 2028-2040 nieuwe middelen beschikbaar komen.

Nieuw bos in blijvend agrarisch gebied binnen het NNN

Voor nieuw bos in blijvend agrarisch gebied binnen het NNN zijn geen middelen beschikbaar. Bij de ambitie voor 70 hectare is uitgegaan van een waardeverliescompensatie van 85% op het hele perceel. Bij inzet van het Instrumentenkader uitvoering Groene contour kan het benodigde bedrag mogelijk naar beneden worden bijgesteld.

Nieuw bos in de Groene contour

Op 14 april 2021 is het 'Instrumentenkader uitvoering Groene contour' door Provinciale Staten vastgesteld.

Een belangrijk deel (in totaal 500 hectare) van de nieuwe bossen willen wij in de Groene contour aanleggen, waarbij wij voor 250 hectare het beschikbare instrumentarium voor de Groene contour gebruiken. De kostenberekening is gebaseerd op een gemiddelde van kosten van verschillende varianten uit het Instrumentenkader. In de praktijk moet blijken via welke variant(en) bosaanleg gaat plaatsvinden. Voor de periode tot 2024 maken we gebruik van de beschikbare middelen, die vanuit het coalitieakkoord in de programmabegroting zijn opgenomen, in totaal € 12 mln. Voor de Groene contour in de uiterwaarden is hiervan € 6 mln. gereserveerd. Van de resterende € 6 mln. is maximaal de helft beschikbaar voor realisatie nieuw bos.

Daarnaast willen wij circa 200 hectare bossen in de Groene contour aanleggen, zonder gebruik te maken van het instrumentarium van de Groene contour (198 hectare Groene contour overig). Voor 100 hectare hiervan verwachten wij financiering vanuit nieuwe uitleglocaties voor woningbouw en bedrijven. Voor nog eens 100 hectare kan gedacht worden aan combinaties met tijdelijke investeringen voor de energietransitie, de inzet van CO₂-certificaten en bestaande mogelijkheden voor lokale kleinschalige rode ontwikkelingen. In tabel 8 zijn daarom voor deze 200 hectare geen provinciale middelen geprogrammeerd.

Boscompensatie Natura 2000

Wij willen deze hectares realiseren binnen de Groene contour. Hierbij tellen ze mee bij de opgave voor de Groene contour. Voor de financiering heeft het Rijk middelen toegezegd. Voor de periode 2021-2023 hebben wij hiervoor een voorschot van € 0,6 mln. ontvangen in het kader van de SPUK Programma Natuur. Voor het resterende benodigde budget worden de komende jaren afspraken gemaakt.

Nieuw bos realiseren is hard werken

Aanleg nieuwe kleine landschapselementen (KLE)

Voor de aanleg van KLE zijn tot en met 2023 middelen beschikbaar in het Agenda Vitaal Platteland. Dit budget wordt via subsidies uitgegeven voor de aanleg van nieuwe landschapselementen en het herstel van bestaande elementen. Hierbij wordt geen vergoeding verstrekt bij functieverandering natuur, wanneer elementen op landbouwgronden worden ingeplant. Voor 2040 zetten wij in op de aanleg van 40 hectare KLE zonder vergoeding voor functieverandering. Hiermee is een bedrag gemoeid van in totaal € 1 mln. Voor de overige 80 hectare is gerekend met waardeverliescompensatie. Zowel binnen als buiten de Groene contour is dat per netto gerealiseerde hectare een bedrag van € 89.000 voor functieverandering plus inrichting. Voor aanleg van KLE met waardeverliescompensatie zijn tot en met 2023 beperkt middelen beschikbaar vanuit het budget voor de Groene contour.

Op landelijk niveau wordt vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB-NSP) voorgesteld dat landbouwgronden waarop kleine landschapselementen worden gerealiseerd agrarisch blijven en mee gaan tellen voor landbouwsubsidies (bron: Kamerbrief Minister van LNV, 24 september 2021). Een vergoeding voor waardevermindering zou dan niet nodig zijn. Wanneer wij in de Groene Contour deze gronden als natuur aanmerken ligt een vergoeding voor de waardevermindering wel voor de hand. Wij volgen de ontwikkelingen en passen indien nodig ons instrumentarium aan.

Agroforestry

Voor deze categorie bossen wordt gebruik gemaakt van landbouw-instrumenten en de daaraan gekoppelde middelen. Belangrijk is het Europese subsidiekader (GLB-NSP) dat vanaf 2023 wordt ingezet. Dat is onder andere gericht op het ontwikkelen van verdienmodellen voor agroforestry, inclusief voedselbossen. We zetten in op ontheffing van de herplantplicht om eventuele waardedaling van agrarische gronden te voorkomen. In 2023 zetten we middelen in om aanplant van bomen op landbouwgrond te stimuleren. Uitgegaan wordt van 75 hectare voedselbos (2040). De benodigde inrichtingskosten bedragen € 20.000/ha; voor een areaal van 75 hectare is dat € 1,5 miljoen. Voor de 145 hectare agroforestry

na 2023 wordt voorgesteld om subsidie voor inrichting (€ 2000 per hectare) mogelijk te maken, waarbij de insteek is om dit via het GLB-NSP te financieren.

Nieuw bos rondom steden en dorpen

Op basis van de doelstellingen van de landelijke Bossenstrategie is berekend dat dit voor de provincie Utrecht een opgave van 500 hectare bos betekent. Hierop kan de ambitie die wij hebben voor de aanleg van nieuwe kleine landschapselementen (120 hectare) en voedselbossen c.q. agroforestry (beide samen 300 hectare) in mindering worden gebracht. Dan resteert een areaal van 80 hectare.

Voor de medefinanciering van aanleg van extra bos en natuur waarvoor (nog) geen of onvoldoende overheidsfinanciering aanwezig is, kunnen bijvoorbeeld CO₂-certificaten ingezet worden. Deze koolstofcertificaten kunnen gebruikt worden als aanvullende financiering. Een aanzienlijk deel van de kosten zal via een andere financieringsbron moeten worden ingebracht. We blijven de landelijke ontwikkelingen volgen en nemen nu geen eigen provinciale acties.

Bomen in steden en dorpen

Hiervoor zijn primair de gemeenten verantwoordelijk. We zetten geen specifieke provinciale middelen in, maar het kan wel passen binnen de opgave van ons programma Biodiversiteit in Stad en Dorp. Hiervoor is jaarlijks structureel € 0,13 miljoen beschikbaar voor vergroening in de gebouwde omgeving. Daarnaast financieren wij publieksacties waarbij ook bomen geplant kunnen worden, zoals natuurwerkdagen, bomenuitdeeldagen en de voucherregeling "Beleef en Bewonder".

8.2 Financiering personele kosten

Na de vaststelling van het Strategisch bosbeleid wordt een Uitvoeringsprogramma opgesteld en zullen de daaropvolgende jaren in het teken staan van de realisatie van de ambities. Het is belangrijk dat de projectleiding en -organisatie in deze fase wordt gecontinueerd. Via de Kadernota/begroting 2022-2025 zijn tijdelijk tot en met 2023 middelen beschikbaar voor de uitvoering van het bosbeleid. Op basis van het behaalde tempo voor de realisatie van nieuw bos zal de komende jaren worden bezien op welk moment versterking van het aantal fte's aan de orde is. Zowel voor de realisatie van nieuw bos als de kwaliteitsverbetering. Vanaf 2025 moet hiervoor een structurele invulling gevonden worden. Met de toename van het areaal bos, neemt ook de benodigde capaciteit voor vergunningverlening, handhaving en toezicht toe. Personele versterking is nodig bij Vergunning Verlening Natuur (VVN) en bij de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD).

8.3 Financiering beheer en monitoring

Voor het beheer van 500 hectare NNN en 500 hectare Groene contour zijn middelen beschikbaar via de begrootte groei van de bestaande natuurbeheer budgetten. Dit geldt ook voor de 70 hectare agrarische NNN als wij deze onder de Groene contour brengen. Bij de omvorming van het beheertype kruiden- en faunarijck grasland naar bos is sprake van een financiële besparing.

Voor het beheer van kleine landschapselementen (KLE) bieden de subsidieregeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) en de subsidieregeling natuurbeheer (SNL) mogelijkheden. Beide regelingen maken onderdeel uit van de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer provincie Utrecht 2016 (SVNL 2016). Voor het ANLb geldt de beperking dat steeds voor 6 jaar een beheercontract wordt afgesloten. Dit kan betekenen dat in de laatste jaren van het contract, bij sterke toename van KLE, een tekort kan ontstaan. Wanneer deze situatie zich voordoet zal naar andere oplossingen worden gezocht voor de subsidiëring van het beheer.

Voor het beheer van voedselbossen en agroforestry zijn op dit moment geen financiële instrumenten beschikbaar.

Voor overige bossen in het landelijk gebied zijn momenteel geen beheergelden beschikbaar. Omdat het hier meestal gaat om agroforestry (inclusief voedselbossen) en recreatiebossen vallen deze bossen niet onder de Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Afhankelijk van de waarde voor de biodiversiteit is de aanbeveling om nader te verkennen voor welke bossen wel/geen beheervergoeding aan de orde is.

Voor monitoring van flora en fauna binnen het NNN ontvangen beheerders een toeslag. De toeslag voor deze SNL-monitoring bedraagt zeven euro per hectare per jaar. Wij willen in de provincie Utrecht de SNL-monitoring voor het NNN, en daarmee ook voor de bossen, verbeteren. We gaan onderzoeken of de jaarlijkse toeslag per hectare per jaar verhoogd kan worden.

Genenbank oorspronkelijk inheemse bomen en struiken in Roggebotzand, hier de wilde appel

8.4 Programmering Strategisch bosbeleid

Uitgangspunt is een realistische programmering en begroting. Hierbij hebben wij ons mede gebaseerd op de leerpunten bij de realisatie van het NNN, waar momenteel een achterstand is met betrekking tot het halen van de ambitie. Realisatie van nieuw bos heeft grotendeels met dezelfde uitdagingen te maken.

Voor realisatie van nieuw bos is daarom gekozen om de jaaropgaven voor de korte termijn naar beneden bij te stellen, en gelijktijdig de jaaropgaven voor de langere termijn op te hogen. Uitgangspunt blijft dat de einddoelen (ambitie) blijven bestaan. Op deze wijze kan er een meer realistische flexibele programmering worden gehanteerd. Concreet betekent dit dat we voor de eerste twee jaar de ambities laag houden, waardoor we tijd hebben om een versnellingsstrategie te ontwikkelen. Eerste prioriteit wordt gelegd op het onderdeel 'realisatie nieuw bos in het NNN'. De tweede prioriteit ligt op 'realisatie nieuw bos in de Groene contour', daar waar we in het kader van het huidige coalitieakkoord middelen voor hebben.

We stellen de programmering op voor een periode van 6 jaar. Op basis van een uit te voeren evaluatie in 2024 kan tussentijds worden bepaald of de begroting en programmering moet worden aangepast, waarbij het behalen van de ambitie voor realisatie nieuw bos in 2040 leidend is.

Na vaststelling van het Strategisch bosbeleid wordt een Uitvoeringsprogramma (inclusief financiële programmering) opgesteld voor alle categorieën 'realisatie nieuw bos'. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de maatregelen die in 2021-2022 zijn opgesteld voor de versnelling van de realisatie van het NNN.

Tabel 9: Programmering realisatie nieuw bos tot 2040

Categorieën Realisatie nieuw bos	Ambitie 2040	2022 ha/jr.	2023 ha/jr.	2024 ha/jr.	2025 ha/jr.	2026 ha/jr.	2027 ha/jr.	2028 – 2040 ha/jr.
Nog te realiseren NNN	250	10	10	50	60	60	60	
Bestaande natuurgebieden van het NNN (omvorming)	180	5	10	10	10	10	10	10
Agrarisch gebied binnen het NNN	70	4	4	4	4	4	4	4
Groene contour via het Instrumentenkader uitvoering Groene contour	250	10	10	15	15	15	15	15
Groene contour overig	198	5	10	11	11	11	11	11
Boscompensatie Natura 2000	52	4	3	11	11	11	12	
Aanleg nieuwe kleine landschapselementen	120	6	8	6	7	7	7	7
Voedselbos	75	1	1	5	5	5	5	5
Agroforestry	225	40	40	9	9	9	9	9
Rondom steden en dorpen	80	2,5	2,5	5	5	5	5	5
In steden en dorpen	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Totaal	1500	87,5	98,5	126	137	137	137	66

Legenda

	Budget beschikbaar (AVP, reserve landelijk gebied, kadernota 2022-2025, klimaat)
	Naar verwachting komt 2 ^e en 3 ^e tranche beschikbaar via SPUK Programma Natuur
	Kadernotavorstel tijdelijk budget (overbruggingsjaar 2024)
	Financiering zo mogelijk via GLB-NSP
	Kadernotavorstel 2025-2028 structureel budget
	Financiering door derden

8.5 Risico's Strategisch bosbeleid

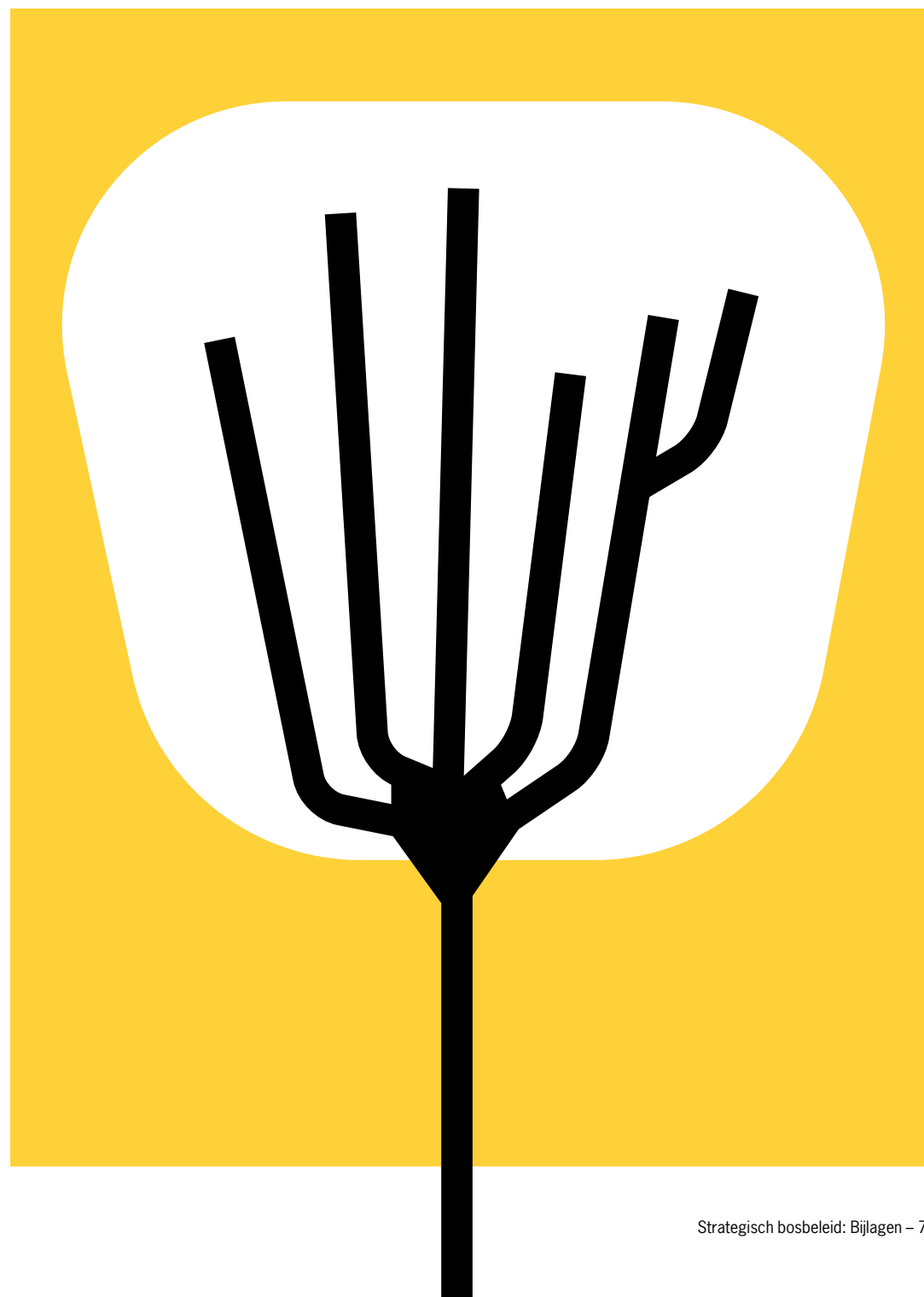
De mate waarin de ambitie om meer bos te realiseren kan worden verwezenlijkt hangt af van verschillende factoren. Het gaat dan vooral om risico's en onzekerheden die de gestelde ambities kunnen bedreigen of schaden. Aangezien wij risicomanagement bekijken als een onderdeel van strategisch management, is het van belang een overzicht te hebben van de risico's en onzekerheden die het behalen van de realisatie nieuw bos en overige ambities kunnen belemmeren.

Risico's en onzekerheden

1. Het grootste aandeel nieuw bos wordt gerealiseerd via het bestaande spoor van de realisatie van het NNN en de Groene contour. Voor het NNN zijn voldoende financiële middelen aanwezig. De realisatie hangt daar vooral af van de medewerking van grondeigenaren om als nieuwe natuur begrensde agrarische gronden om te vormen naar bos of natuur. Uitgangspunt daarbij is vrijwilligheid.
2. We zien op dit moment veel concurrentie op de grondmarkt door de verschillende ruimteclaims vanuit de verstedelijking, mobiliteit, energietransitie, recreatie etc. Inmiddels is het laaghangende fruit geplukt. Het tempo van de realisatie van het NNN is de laatste jaren afgenomen. Dit heeft automatisch ook consequenties voor de realisatie van nieuw bos in het NNN. Wij hebben de lineaire programmering daarom naar beneden bijgesteld. Een risico is dat wij er wel in slagen om de grondverwerving en/of functieverandering tijdig te realiseren, maar niet voor 2028 alle inrichtingsmaatregelen hebben uitgevoerd. Hierover moeten dan nieuwe afspraken met het Rijk worden gemaakt.
3. Terreinbeheerders hebben aangegeven dat de mogelijkheden voor bosaanleg op nog te realiseren NNN en bosvorming vanuit andere beheertypen beperkt zijn. Veel potentiële locaties binnen de bestaande natuurgebieden blijken ecologisch zo waardevol, dat terreinbeheerders deze kwaliteit niet willen 'opofferen' voor omvorming naar bos. Wij blijven hierbij afhankelijk van medewerking van de terreinbeheerders.
4. Een groot deel van de realisatie nieuw bos is gepland in de Groene contour. Ook hier speelt de concurrentie op de grondmarkt. In dit kader geven wij prioriteit aan de realisatie van het NNN. Risico is dat er onvoldoende extra provinciale middelen beschikbaar zijn en er onvoldoende zicht is op (co)financiering door derden. Uit de praktijk moet blijken of het in 2021 door Provinciale Staten vastgestelde Instrumentenkader uitvoering Groene contour voldoende attractief is voor deelname door partijen. De maximalisering van de afwaardering tot 50% van de getaxeerde landbouwwaarde in grote delen van de Groene contour kan een reden zijn voor eigenaren om niet deel te nemen.
5. Onduidelijkheid hoe in het GLB-NSP wordt omgegaan met waardevermindering bij aanleg van nieuwe kleine landschapselementen kan de deelnamebereidheid onder agrariërs afremmen.
6. Het is onzeker in welke mate gemeenten en andere partijen de realisatie en financiering voor de ambities in en rondom steden en dorpen ter hand zullen nemen.
7. Voor de realisatie van nieuw bos rondom steden en dorpen en kleine landschapselementen zou realisering mogelijk kunnen zijn met behulp van financiering in het kader van nieuwe woningbouwlocaties. Het is echter onzeker of er via dat spoor financiële middelen beschikbaar komen. Het Rijk doet wel de suggestie om een koppeling te maken met grote ruimtelijke transities, zoals de woningbouwopgave en natuurinclusief bouwen.
8. Het is niet zeker of het Rijk voldoende middelen beschikbaar gaat stellen voor realisatie nieuw bos buiten het NNN/rondom steden en dorpen.
9. Het is niet duidelijk wie het eigenaarschap draagt voor de realisatie van nieuw bos rondom steden en dorpen. Dit kan een grote invloed en een belemmerende werking hebben op de uitvoering. Van belang is dat hier duidelijkheid over bestaat en er voor de uitvoering van het Strategisch bosbeleid voldoende menskracht bij de betrokken sectoren beschikbaar komt.
10. De landelijke plannen om meer bos te realiseren leiden tot een grotere vraag naar geschikt, streekeigen of autochtoon plantmateriaal. Er is nu al sprake van tekorten aan plantmateriaal. Dit zal ook een prijsopdrijvend effect hebben, waardoor de aanlegkosten hoger zullen uitpakken dan nu geraamd. Tekorten kunnen er ook toe leiden dat men plantmateriaal uit andere landen, bijvoorbeeld Oost Europa gaat gebruiken. Het risico is groot dat dit materiaal onvoldoende geschikt is voor de Nederlandse groeiomstandigheden en daardoor onvoldoende klimaatbestendig is.
11. Door verdere verstedelijking, maar ook door bijvoorbeeld de coronacrisis neemt de recreatieve druk op bos- en natuurgebieden zodanig toe dat de biodiversiteit in gevaar komt. Wanneer niet snel genoeg een zoneringsplan opgesteld wordt en het areaal bos-, natuur- en recreatiegebied wordt uitgebreid, kan dit vergaande gevolgen hebben voor de biodiversiteit en zal door de drukte ook de belevingswaarde afnemen.

BIJLAGEN

B1. De Utrechtse bossen	78
B1.1 Inleiding	78
B1.2 Kengetallen bos	78
B1.3 Kwaliteit van het bos	81
B1.4 Recreatie	84
B1.5 Houtoogst	85
B2. Achtergrondinformatie financiering	86
B2.1 De wereld achter de cijfers	86
B2.2 Financieringsmogelijkheden aanleg nieuw bos	86
B3. Verklarende woordenlijst	88
B4. Geraadpleegde literatuur	90

B1. DE UTRECHTSE BOSSEN

B1.1 Inleiding

Nederland verandert – en het bos verandert mee, ook in de provincie Utrecht. Om beleidskeuzes voor Strategisch bosbeleid te kunnen maken, en het beleid te kunnen monitoren, is het belangrijk om te weten wat de Ausgangssituatie is. Daar geeft deze bijlage antwoord op.

B1.2 Kengetallen bos

Omvang van het bos

De omvang van het bos in Utrecht bedraagt 19.693 hectare (volgens de topografische kaart 2020). Hiervan ligt ca. 17.000 hectare in boscomplexen of natuurterreinen, en iets meer dan 1.500 hectare in stedelijk gebied. Daarnaast liggen in het agrarisch gebied kleine landschapselementen met een oppervlakte van ca. 1.300 hectare aan houtige elementen. In dit plan gaan we uit van 18.000 hectare bos buiten stedelijk gebied.

Het bosareaal verandert weinig. Immers bij verwijderen van bos geldt de herplant- of compensatieplicht. Een uitzondering hebben we de laatste jaren gemaakt voor omvorming van bos naar heide: op beperkte schaal is bos omgezet naar heide om heideherstel mogelijk te maken. Dit was nodig om een gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken voor bepaalde beschermde heidesoorten.

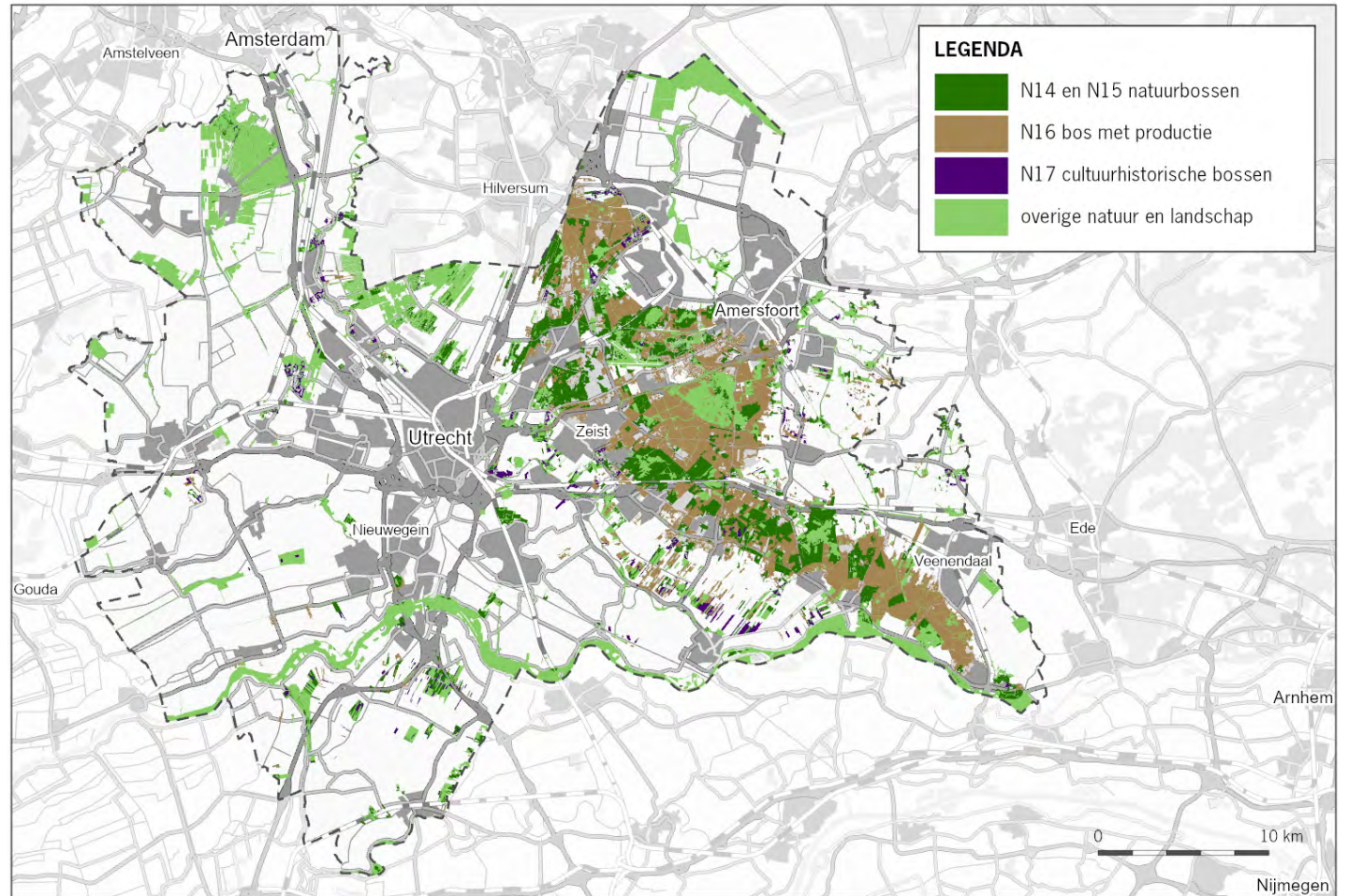
Voor 13.976 hectare bos (en houtige landschapselementen) is in het jaar 2019 beheersubsidie verstrekt in het kader van de Subsidieverordening Natuur en Landschapsbeheer 2016 (SVNL '16).

Het bosareaal verandert weinig

Natuurbeheertype

Uit het Natuurbeheerplan (2022) blijkt de variatie aan verschillende bostypen en de verhouding tussen de verschillende bostypen in de provincie Utrecht (zie kaart 8 en tabel 10). In het landelijk gebied liggen verschillende kleine landschapselementen. Deze staan in tabel 11.

Kaart 8: Natuurbeheertypen met bos volgens Natuurbeheerplan 2022

Tabel 10: Natuur- en landschapsbeheertypen binnen natuurterreinen conform Natuurbeheerplan 2022

Natuur- en Landschapbeheertypen	Hectare
L01.02 Houtwal en houtsingel	106
L01.03 Elzensingel	3
L01.05 Knip- of scheerheg	2
L01.06 Struweelhaag	1
L01.07 Laan	403
L01.08 Knotboom	9
L01.09 Hoogstamboomgaard	37
L01.16 Bossingel	85
N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos	295
N14.02 Hoog- en laagveenbos	329
N14.03 Haagbeuken- en essenbos	777
N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos	5.730
N16.03 Droog bos met productie	9.249
N16.04 Vochtig bos met productie	696
N17.02 Drooghakhout	41
N17.03 Park- en stinzenbos	563
N17.04 Eendenkooi	19
N17.05 Wilgengriend	184
N17.06 Vochtig en hellinghakhout	394
Eindtotaal	18.992

De L-typen betreffen kleine landschapselementen binnen natuurterreinen. Bij de N-typen gaat het om bos. Uit tabel 10 blijkt dat het overgrote deel van het bos in provincie Utrecht bestaat uit droog bos.

Tabel 11: Gesubsidieerde landschapselementen via Agrarisch natuur en landschapsbeheer SNL in het jaar 2019

Landschap beheerpakket ANLB	Hectare
Beheer van bomenrijen	4,0
Boom op landbouwgrond	0,9
Bosje	23,0
Griendje	6,1
Hakhoutbeheer	53,8
Hakhoutbosje	26,3
Half- en hoogstamboomgaard	64,7
Knip- en scheerheg	1,4
Struweelhaag	0,4
Struweelrand	1,3
Eindtotaal	182,0

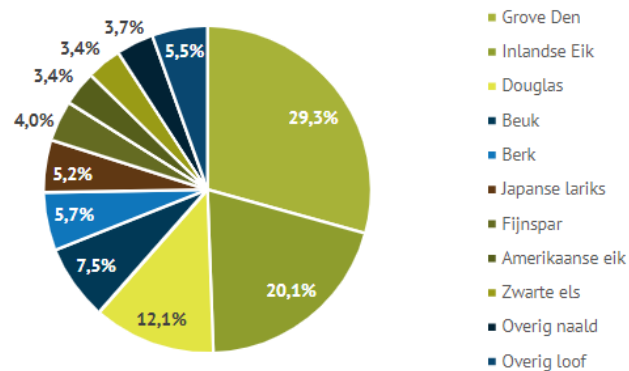
De omvang is in de praktijk groter, omdat in de tabel alleen de landschapselementen staan waarop beheercontracten zijn afgesloten voor agrarisch natuurbeheer.

Boomsoorten

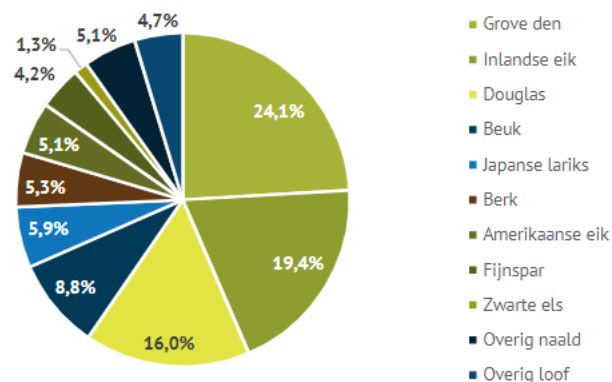
Stichting Probos heeft onderzoek gedaan naar de [boomsoortensamenstelling in de provincie Utrecht](#). De laatst bekende gegevens zijn gebruikt, deze zijn uit de periode 2012-2013. Omdat de soortensamenstelling van bos niet snel verandert geeft dit een goede indicatie van de huidige soortensamenstelling.

Op basis van de boomsoortensamenstelling in het bos is het mogelijk een globale inschatting te maken van de functievervulling van het bos. Bossen met een hoog aandeel uitheemse soorten leveren bijvoorbeeld een lagere bijdrage aan de biodiversiteit, maar voor de houtoogst kunnen deze bossen juist van grote meerwaarde zijn. De boomsoortensamenstelling in het bos in de provincie Utrecht is daarom zowel op basis van de oppervlakte als op basis van staande houtvoorraad in beeld gebracht. Dit laatste geeft een beter inzicht in het potentieel aan hout dat boomsoorten vertegenwoordigen en de hoeveelheid CO₂ die per soort is vastgelegd. Daarnaast komen ook de boomsoorten in beeld die als mengboomsoort aanwezig zijn. De boomsoortensamenstelling op basis van oppervlakte en staande houtvoorraad is weergegeven in Figuur 5 en Figuur 6. De drie meest voorkomende boomsoorten zijn grove den, inlandse eik en Douglas. Op basis van de gegevens kan worden vastgesteld dat in 2013 circa 55% van de houtvoorraad in de provincie Utrecht bestond uit naaldhout en circa 45% uit loofhout.

Figuur 5: Soortenverdeling bos in de provincie Utrecht naar hoofdboomsoort op basis van het oppervlakteaandeel. (Bron: zesde nationale bosinventarisatie, 2012-2013).

Figuur 6: Soortenverdeling bos in de provincie Utrecht naar hoofdboomsoort op basis van staande houtvoorraad per soort (Bron: zesde nationale bosinventarisatie, 2012-2013)

B1.3 Kwaliteit van het bos

Biodiversiteit

In de [Rapportage Natuur 2017-2020](#) (GS, 25 mei 2021) is de kwaliteit van de Utrechtse bossen beschreven, hieronder staat een samenvatting. Daaruit blijkt dat stikstofdepositie, verzuring en verdroging de grootste bedreigingen zijn voor de kwaliteit van het bos. Een groot deel van het bos gaat hierdoor achteruit in botanische waarden. Natuurbeheer, en vooral ook het ouder worden van bossen heeft wel geleid tot toename van het aantal karakteristieke vogelsoorten en mossen. Aandachtspunt is de lange tijd die nodig is om een goed ontwikkeld bossysteem te laten ontstaan: oud bos vervangen door nieuw bos leidt tot verlies aan biodiversiteit, en het duurt erg lang voordat dit is hersteld.

De botanische kwaliteit van dennen-, eiken- en beukenbos is slecht en er lijkt geen verbetering zichtbaar. Karakteristieke soorten zoals dalkruid, hengel, gewone salomonszegel, lelietje-van-dalen en valse salie hebben te leiden onder de verzuring. Dalkruid en salomonszegel zijn oud-bos indicatoren, maar van toename als gevolg van het ouder worden van het bos is geen sprake. Ook is er sprake van verrijking als gevolg van stikstofdepositie. Tengerere, weinig concurrentiekrachtige soorten worden daardoor overwoekerd door bramen, brandnetels en stekelvarens, en door stikstofminnende mossen, die optimaal van de depositie van stikstof weten te profiteren. Alleen de zeldzame dennenorchis is in enkele bossen nieuw verschenen. Ook korstmossen hebben last van verzuring en ammoniakvervuiling.

Mossen profiteren van het natuurvriendelijke bosbeheer waarbij onder andere veel meer dik dood hout in het bos blijft liggen. Dit bosbeheer, in combinatie met het ouder worden van het bos, is ook voor vogelsoorten gunstig. Met name holenbroeders nemen toe, zoals de middelste bonte specht. Op provinciale schaal zijn er nog onvoldoende gegevens om een betrouwbare uitspraak te doen, maar verheugend is dat een bijzondere soort als de draaihals weer in Utrecht broedt.

De vochtige bossen laten een wisselend beeld zien voor wat betreft de botanische kwaliteit. Die loopt uiteen van redelijk goed voor het rivier- en beekbegeleidend bos, via matig voor hoog- en laagveenbos, tot slecht bij het haagbeuken- en essenbos en het vochtig hakhout. Er zijn geen trends waarneembaar. Veel vochtige bossen zijn verrijkt en verdroogd. Soorten als bosaardbei, dotterbloem en boszegge leggen het af tegen bramen en brandnetels. In het essenhakhout wordt de verrijking versterkt door het afsterven van de essen door de essentaksterfte. De trend voor vogels is in de vochtige bossen positief, al loopt deze wat achter op de landelijke trend.

Opvallend is dat er ondanks een toename in het areaal vochtig bos (met name rondom Utrecht) geen positieve trend zichtbaar is in de plantensoorten, anders dan bij bijvoorbeeld nat schraalland. Dit heeft te maken met het slechte dispersievermogen van deze soorten en de zeer langzame ontwikkeling van het bosmilieu.

Voor een beeld van de ontwikkelingen van de bossen in Nederland geeft het Compendium voor de Leefomgeving (CLO.nl) een goed beeld op haar website.

[Trend in Bospaddenstoelen, 1965-2013](#) | Compendium voor de Leefomgeving (clo.nl)

[Fauna van het bos, 1990-2018](#) | Compendium voor de Leefomgeving (clo.nl)

[Vegetatie van bossen, 1999-2018](#) | Compendium voor de Leefomgeving (clo.nl)

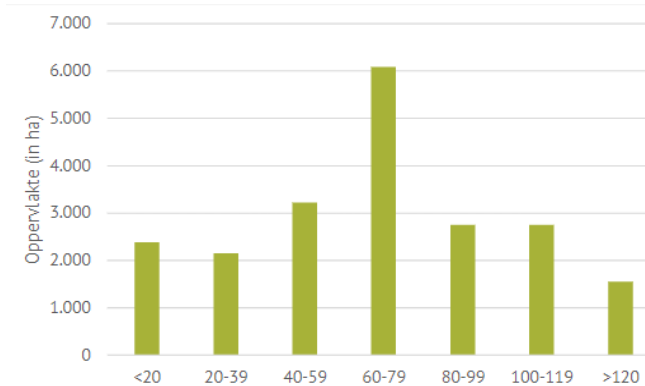
Over de kwaliteit van kleine landschapselementen zijn op soortniveau geen gegevens bekend. Landschapselementen hebben een andere biodiversiteit dan bossen. Het aantal elementen dat voldoet aan de kwaliteitscriteria voor “beschermd klein landschapselement” is toegenomen. Deze bijzondere kleine landschapselementen worden beschermd via de (interim) Omgevingsverordening. De toename komt deels door uitbreiding van de provincie met de gemeente Vijfheerenlanden. Mogelijk zijn ook bij de eerste inventarisatie elementen gemist, en/of zijn elementen ouder geworden en beter beheerd.

Structuur van bos

De biodiversiteit is hoog in de randen; de overgangen van bos naar open vegetatie. In veel gevallen ontbreken de overgangen in de vorm van mantel- en zoomvegetaties. Over de structuur van de Utrechtse bossen zelf zijn weinig gegevens bekend.

Leeftijd

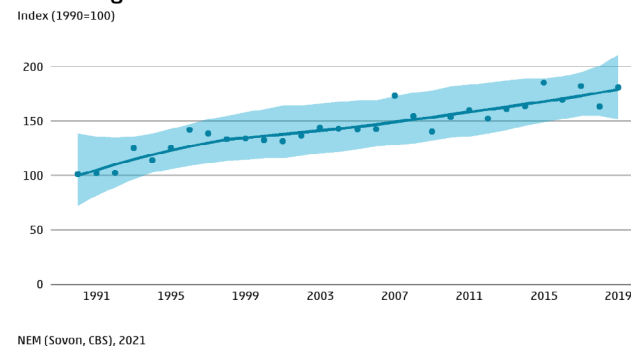
In Figuur 7 zijn de oppervlakten per leeftijdsklasse van het bos in de provincie Utrecht tijdens de 6de nationale bosinventarisatie (2012-2013) weergegeven (bron: Stichting Probos, 2021). Ongeveer 30% van de bosoppervlakte bevindt zich in de leeftijdsklasse tussen 60 en 80 jaar. Er lijkt relatief veel bos te bestaan dat jonger is dan 20 jaar. Aan de ene kant is dit het gevolg van de verjonging van bestaand bos, maar het is ook het gevolg van spontane bosontwikkeling en de aanwezigheid van hakhout van zwarte els en wilg. In bossen ouder dan 120 jaar is de hoofdboomsoort grove den, inlandse eik of beuk.

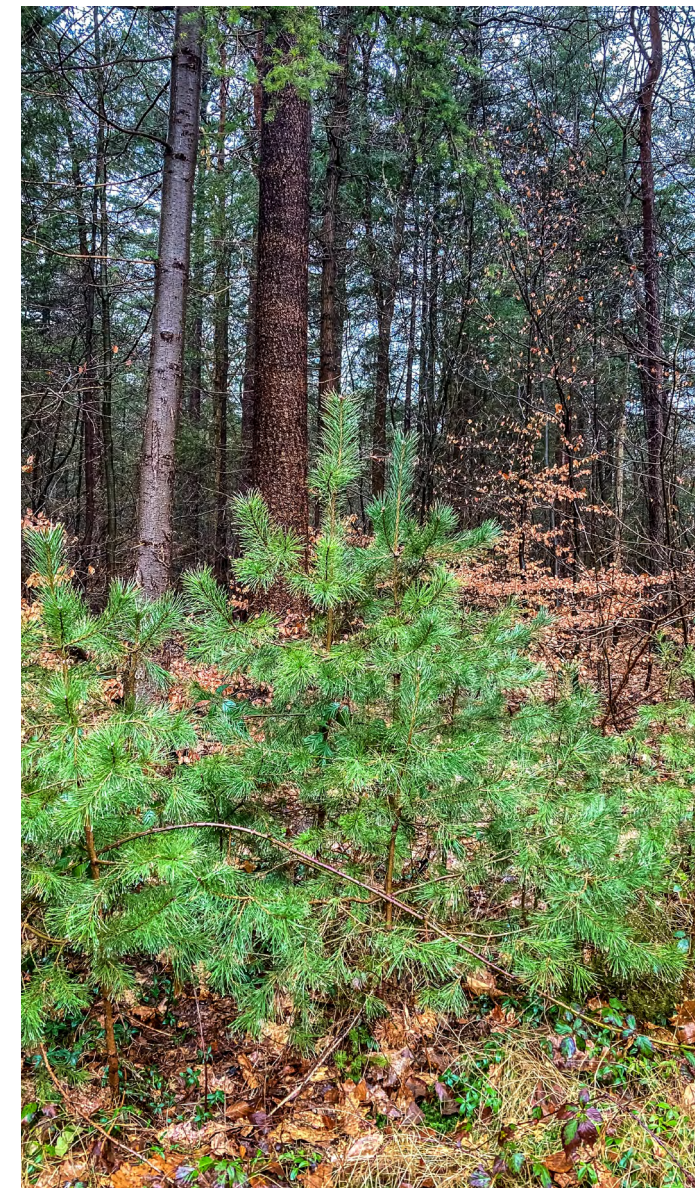
Figuur 7: Oppervlakte per leeftijdsklasse ten tijde van de 6de NBI binnen het bos in de provincie Utrecht (Schelhaas et al. 2014)

De bossen in Utrecht worden gemiddeld steeds ouder. Een van de gevolgen hiervan is dat de bossen steeds beter geschikt worden voor soorten die afhankelijk zijn van oude veelal dikkere bomen. Zoals in Figuur 8 te zien is heeft dit bijvoorbeeld een positief effect op de hoeveelheid broedvogels in de Utrechtse bossen.

Broedvogels van het bos Utrecht

Figuur 8: Trend in broedvogelpopulaties in Utrechtse bossen van 1990 tot 2019 (SOVON en CBS, 2021)

Bos bij Zeist met natuurlijke verjonging

Samenhangend netwerk

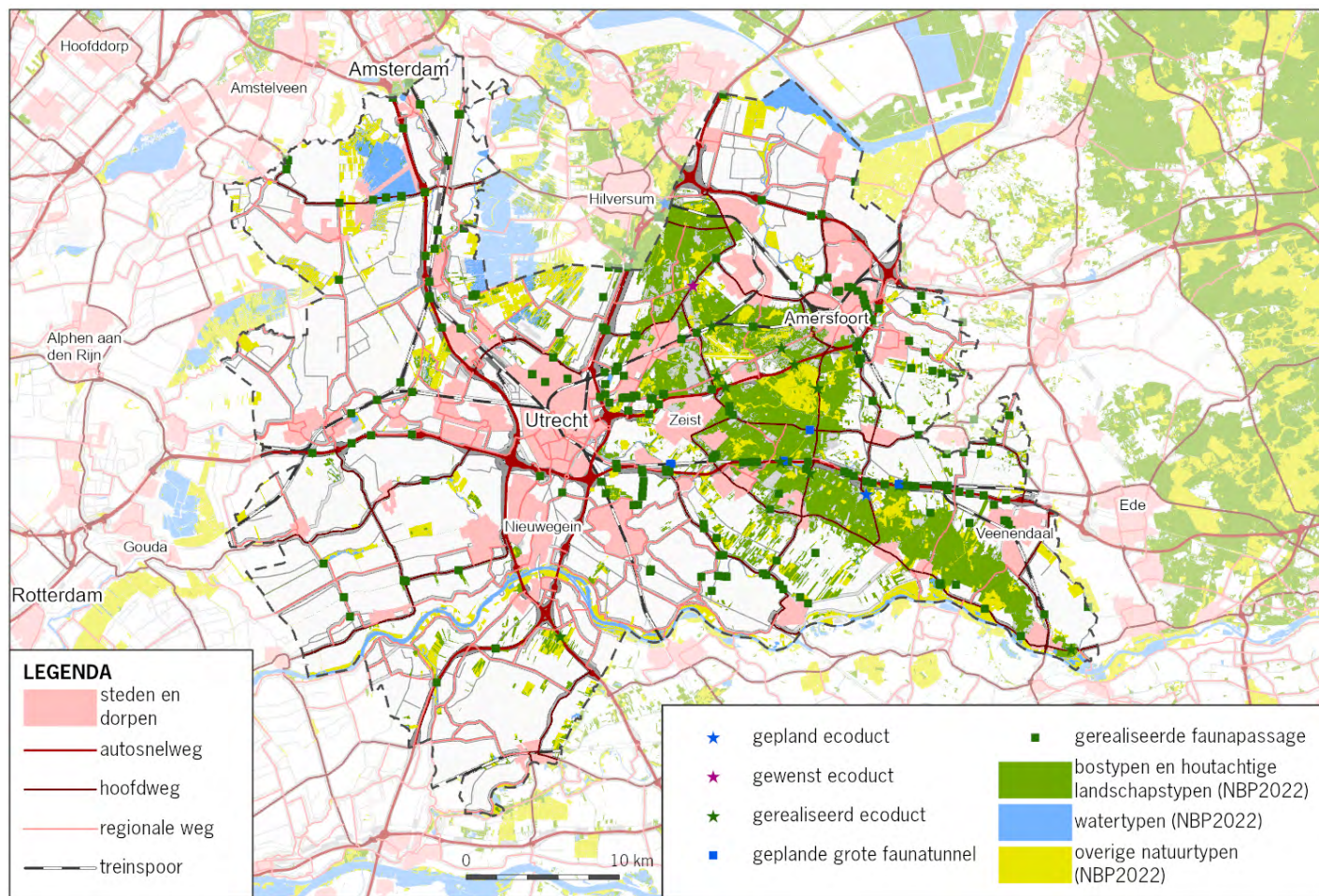
De bossen in de provincie Utrecht concentreren zich met name op de Utrechtse Heuvelrug. Daarnaast komen er verspreid in de provincie bossen voor. Met name rond de stad Utrecht en in de gemeente Vijfheerenlanden.

De grootste bosgebieden net buiten de provincie zijn de Veluwe en de bossen op het Hollandsche deel van de Utrechtse Heuvelrug.

De bossen op de Utrechtse Heuvelrug worden doorsneden door vele wegen. Om de hinderwerking van deze wegen te minimaliseren zijn er op veel plekken ecoducten en faunatunnels aangelegd en wordt er gewerkt aan nieuwe ecoducten op plekken waar verbindingen nog ontbreken, zoals op de N226 ten zuiden van Maarsbergen.

De verbinding met de bossen op de Veluwe is minimaal. Bij versterking van deze verbinding kan een groter leefgebied voor bossoorten worden bereikt.

De verbindingen tussen de bossen in de Vijfheerenlanden zijn de afgelopen jaren flink verminderd. Aanleg van meer bos en landschapselementen kan de samenhang sterk verbeteren.

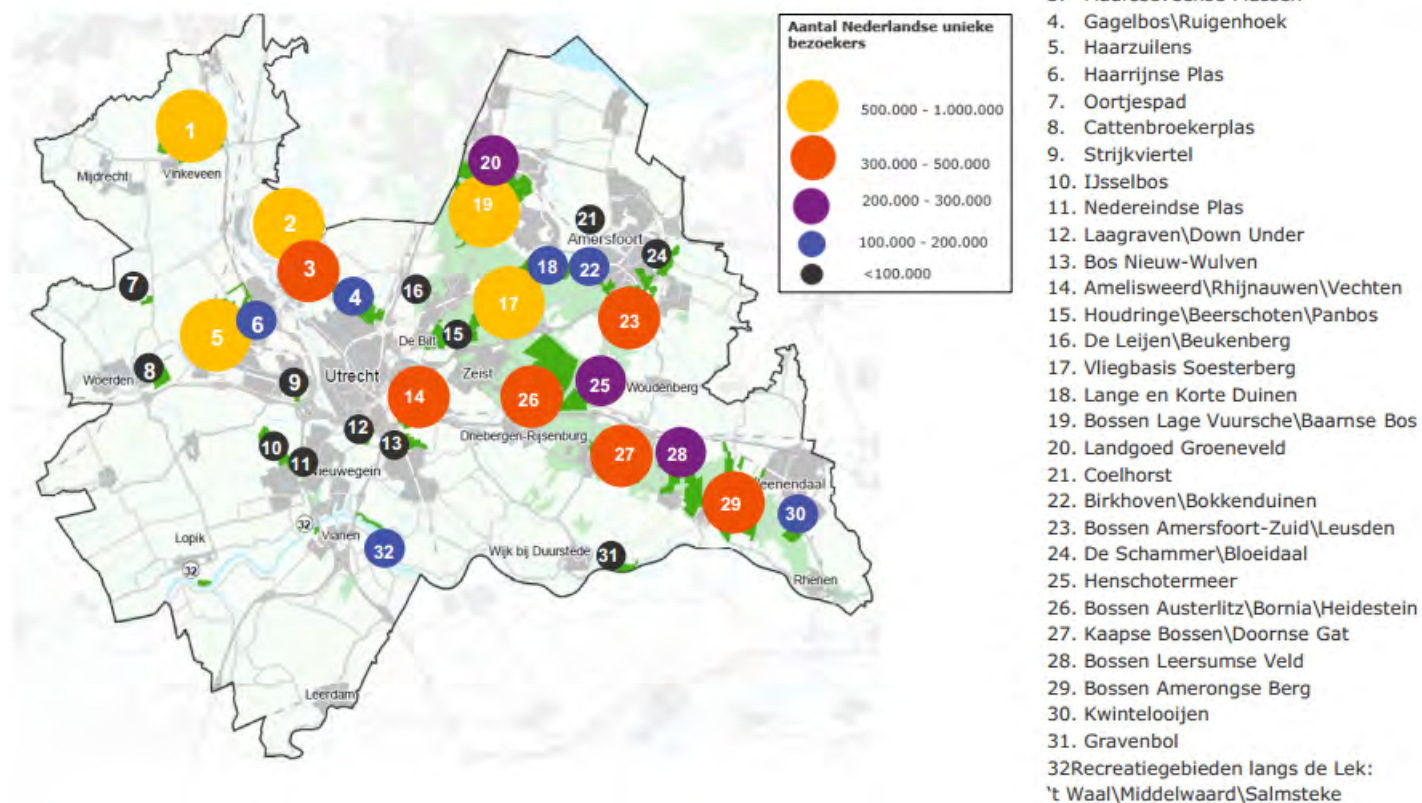
Kaart 9: Versnippering en samenhang van het bos

B1.4 Recreatie

Dat bossen bij recreanten erg in trek zijn blijkt uit Figuur 9. De Heuvelrug trekt zeer veel bezoekers, en daarbuiten zijn bijvoorbeeld de bossen bij Haarzuilens en Amelisweerd erg populair. De bezoekersaantallen zijn in 2020 en 2021 nog veel hoger geweest als gevolg van de coronapandemie.

Te verwachten is dat de aantrekkelijkheid van bossen voor recreanten de laatste jaren is toegenomen doordat er meer wandelpaden, fietsroutes, ruiterspaden en mountainbikepaden zijn aangelegd. Beheerders ontvangen een vergoeding voor de openstelling van hun terrein via de SNL.

Aantal bezoekers naar recreatiegebied

Figuur 9: Bron: NBTC-NIPO Research, Bezoekersonderzoek recreatiegebieden provincie Utrecht 2019

B1.5 Houtoogst

Uit Tabel 12 blijkt dat een groot deel van het Utrechtse bosareaal ook een productiefunctie heeft. Ook in natuurbossen is lichte houtoogst mogelijk: tot 20% van de bijgroei mag worden geoogst volgens de beheerssubsidierregels van de SNL.

De afgelopen jaren is veel hout geoogst voor laagwaardige functies, zoals biogascentrales en stookhout. Voor meer duurzame toepassingen van hout, is aanpassing van de samenstelling en beheer van het bos gewenst (zie hoofdstuk 6.1.4 [Duurzaam en circulair](#)).

Oogstintensiteit

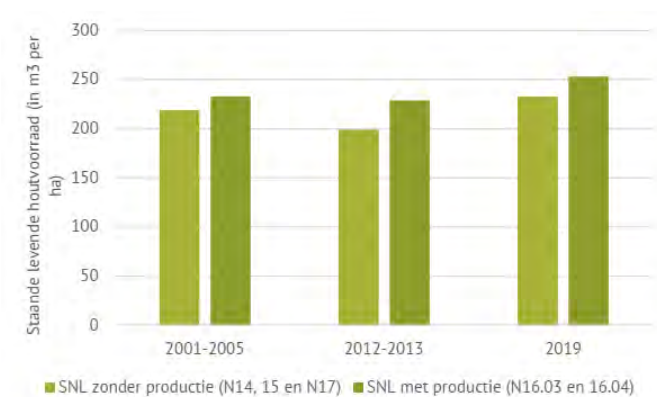
Gemiddeld wordt 45% van de bijgroei in het bos in de provincie Utrecht geoogst. De oogstintensiteit verschilt aanzienlijk per boomsoort (Tabel 12).

Tabel 12: Oogstintensiteit (% bijgroei) in de provincie Utrecht per boomsoort (Bron: zesde nationale bosinventarisatie)

Boomsoort	Oogstintensiteit
Grove den	47%
Douglas	50%
Inlandse eik	36%
Fijnspar	75%
Japane lariks	51%
Beuk	34%
Amerikaanse eik	50%
Berk	35%
Overig naald	48%
Overig loof	21%
Totaal	45%

Fijnspar kent met 75% de hoogste oogstintensiteit. Een mogelijke reden voor deze hoge oogstintensiteit is wellicht het preventief oogsten in verband met een verminderde vitaliteit als gevolg van het veranderende klimaat en schade door bijvoorbeeld de letterzetter. Ook de Japanse lariks, Douglas en grove den kennen een relatief hoge oogstintensiteit. Hiervoor is een aantal redenen aan te voeren. Ten eerste betreft het in het geval van Douglas en Japanse lariks uitheemse naaldboomsoorten en worden ze om ecologische redenen (soms grootschalig) vervangen door andere boomsoorten. Een andere reden is het feit dat er meer vraag is naar deze houtsoorten vanuit de houtmarkt waardoor deze soorten in verhouding tot andere minder gewilde boomsoorten meer worden geoogst. Ten slotte komen deze soorten voornamelijk voor op arealen die als multifunctioneel bos beheerd worden, waar houtoogst één van de doelstellingen is.

Soorten als beuk, berk en andere overige loofboomsoorten hebben een groter aandeel binnen natuurbos. Hier wordt op 80% van het areaal niet geoogst, of is de houtoogst minder dan 20% van de bijgroei. Ook de inlandse eik heeft een relatief lage oogstintensiteit, ondanks dat deze soort in de provincie Utrecht ook veel voorkomt in bossen met productiefunctie. Een mogelijke reden is dat eik voornamelijk voorkomt als mengboomsoort in bossen met productiefunctie. Het is belangrijk op te merken dat er over de gehele geschetste periode gemiddeld genomen jaarlijks minder dan de jaarlijkse bijgroei is geoogst. Dit is het basisprincipe van duurzaam bosbeheer. Dit is daarnaast meteen ook één van de redenen voor de toename van de levende staande houtvoorraad in deze periode (Figuur 10).

Figuur 10: Staande levende houtvoorraad per SNL-beheertype in de provincie Utrecht ten tijde van de verschillende bosinventarisaties. (Bron: Probos; Boomsoortensamenstelling, houtvoorraad en velling in de provincie Utrecht)

B2. ACHTERGRONDINFORMATIE FINANCIERING

B2.1 De wereld achter de cijfers

Berekening nieuw bos per ha:

- Voor de berekening van de kosten is uitgegaan van een gemiddelde landbouwgrondprijs van € 70.000/ha
- (prijsspeil Kadaster 3e kwartaal 2021, landbouwgrondprijs Utrecht west € 66.000/ha en landbouwgrondprijs Utrecht-Oost € 74.000/ha).
- De gehanteerde normbedragen voor de inrichting zijn € 20.000 voor vlakvormige bossen en € 25.000/ha voor de aanleg van kleine landschapselementen (houtopstanden).
- Tevens is gerekend met een gemiddelde toeslag op de kosten van € 4.500/ha in verband met notariële (transactie) kosten en onderzoekskosten.
- Bij een afwaardering van 85% op het gehele perceel bedragen de totale kosten voor bosaanleg
- € 84.000/ha (85% x 70.000 afwaardering + 20.000 inrichting + 4.500 toeslag).
- Voor aanleg KLE bedragen de totale kosten per netto-ha gerealiseerde KLE € 89.000/ha; dit vanwege hogere inrichtingskosten (€ 25.000/ha).

Berekening nieuw bos in de Groene contour

Bij realisatie nieuw bos ligt het grootste areaal binnen de Groene Contour. In het [Instrumentenkader uitvoering Groene Contour \(2021\)](#) zijn diverse varianten voor realisatie beschikbaar. De aanleg van bos valt in een beperkt aantal varianten, die hieronder worden genoemd.

Variant 2 NSW Instrumentenkader uitvoering Groene contour

Bij een afwaardering van 85% op de helft (50%) van een perceel Groene contour bedragen de totale kosten (afwaardering, inrichting en toeslag) € 42.000./ha. Dit levert per ha Groene contour netto 0,5 ha bos op. Per netto gerealiseerde ha bos is dit € 84.000 euro.

Variant 4 Instrumentenkader uitvoering Groene contour

Dit gaat om Groene contour-gebieden buiten de uiterwaarden en buiten de NSW-landgoederen. Bij een afwaardering van 50% van de landbouwwaarde op het gehele perceel bedragen de totale kosten (50% x 70.000 afwaardering, 20.000 inrichting en 4.500 toeslag) € 59.500/ha. Dit levert per ha Groene contour netto ook 1 ha bos op.

Variant 3b Instrumentenkader uitvoering Groene contour

Voor de realisatie van 10% groene dooradering in de Groene contour levert 1 ha Groene contour netto 0,1 ha KLE op. Op 10% vindt 85% afwaardering plaats. De totale kosten zijn dan (10% x 85% x 70.000 afwaardering + 10% x 25.000 inrichting + 10% x 4.500 toeslag) € 8.900. Voor netto 1 ha KLE is dat € 89.000

Het is moeilijk in te schatten hoe de verdeling is tussen de realisatie van nieuw bos volgens variant 2 (op NSW) en 4 (daarbuiten). Gemakshalve zijn de bedragen voor de kosten van respectievelijk € 84.000 en € 59.500 gemiddeld. Dat is € 71.750/ha.

B2.2 Financieringsmogelijkheden aanleg nieuw bos

In de landelijke Bossenstrategie (2020) zijn nader uit te werken financiële verkenningen opgenomen. Aangegeven is dat Rijk en provincies niet voor alle ambities zelf middelen hebben gereserveerd. Voor een flink deel zijn nieuwe middelen nodig. Er wordt een aantal suggesties gedaan:

- Verstandig gebruikmaken van bestaande fondsen en afspraken, zoals de uitbreiding van het NNN.
- Samenwerking met andere overheden en de EU om bosuitbreiding vorm te geven. Bijvoorbeeld de plannen van de Europese Commissie om een Europese Bossenstrategie (2021) op te stellen.
- Koppeling maken met grote ruimtelijke transities, zoals de woningbouwopgave en natuur inclusief bouwen.
- Met bos en bomen een bijdrage leveren aan de kansen op het gebied van energietransitie, natuurinclusieve landbouw en klimaatadaptatie.
- Samenwerking met publieke en private partijen.
- Programma Natuur (€ 3 mld.) draagt bij aan robuuste bossen door verdroging en verzuring tegen te gaan.

1. Klimaatakkoord

Het Klimaatakkoord is in juni 2019 gepresenteerd. Voor bomen en bos heeft het Rijk €51 mln. gereserveerd vanuit Programma Natuur voor:

- Aanpak ontbossing Natura 2000
- Inrichting rijksgronden
- Herstel landschapselementen/agroforestry
- Onderzoek pilots

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat gemeenten streven naar 1% meer bomen per jaar op Nederlands grondgebied. Er zijn nog geen financiële middelen hiervoor geregeld.

2. Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Het Rijk streeft ernaar om vanaf januari 2023 het nieuwe GLB-regime te laten ingaan. Naar verwachting biedt dit mogelijkheden voor financiering voor onderdelen van agroforestry en kleine landschapselementen.

3. Burgerinitiatieven voor aanplant van bomen en bos

Er zijn vele initiatieven van organisaties om bomen te planten. Een aantal daarvan zijn:

- Meerbomennu: dit is een landelijke campagne die jonge zaailingen en stekken oogst en verplant naar kansrijke plekken, met het doel om 1 miljoen boompjes in te zamelen en te laten planten door burgers.
- Plan Boom: de natuur- en milieufederaties willen met deze campagne landelijk in 4 jaar tijd 10 miljoen extra bomen planten. Het Bomen Actieplan is een uitwerking van deze ambitie voor de provincie Utrecht (600.000 bomen).
- Trees for All: dit is een stichting die CO₂ compensatie aanbiedt via duurzame bosprojecten. Ze voldoen aan het CBF-keurmerk en zijn er voor particulieren en bedrijven die hun footprint willen verkleinen. De stichting helpt ook bij realisatie van boomplantprojecten.

Deze burgerinitiatieven hebben groot draagvlak en in het kader van het Bomen Actieplan is al een koppeling gemaakt van eigen doelen, realisatie van 600.000 extra bomen, met burgerinitiatieven. Deze burgercampagnes brengen vaak plantmateriaal aan en menskracht voor het planten. Samen met lokaal draagvlak is dit zeer kansrijk. Vergoeding voor de afwaardering van grond wordt in deze projecten meestal niet meegerekend, terwijl dit wel de grootste kostenpost is.

4. Koolstofcertificaten

Een koolstofcertificaat is een marktinstrument dat financiële waarde toekent aan emissiereductie. Zo staat één ton CO₂ reductie gelijk aan één certificaat. Door het aankopen van een koolstofcertificaat kan een bedrijf of organisatie haar CO₂ footprint compenseren. De Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) geeft de certificaten uit. Er zijn twee varianten, één voor aanleg van nieuw bos en één voor klimaatlim beheer van bestaande bossen. De opbrengst per hectare dekt niet alle kosten van aanplant/revitalisering. De waarde van een certificaat is afhankelijk van de CO₂ prijs. De opbrengst loopt wel op gedurende de looptijd van het project (25 jaar of langer).

5. Meekoppelkansen Woningbouw en bedrijventerreinen

Woningbouw is een mogelijk economische drager voor realisatie van nieuw bos. De gedachte is dat bij de aanleg en exploitatie van een nieuwe woonwijk gezocht wordt naar medefinanciering van het benodigde groen, bijvoorbeeld door de opbrengst van de verkoop van de woningen. Programma Groen Groeit Mee gaat uit van het feit dat groen evenwichtig moet meegroeien met de rode ontwikkelingen op uitleglocaties. Dit is opgenomen in de (Interim) Omgevingsvisie, artikel 9.13. Vanuit Groen Groeit Mee wordt gezocht naar financieringsconstructies voor de realisatie van groen in de stedelijke omgeving.

6. Rood voor groen

De opbrengsten van de rode projecten (het ontwikkelen van woon- en werklocaties) zorgen voor de financiering van de groene projecten (ontwikkeling van natuur en recreatie). Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis Soesterberg zijn hier goede voorbeelden van. Investerings in de natuur worden met onder andere woningbouwprojecten terugverdiend.

7. Meekoppelkansen Zonnevelden

In de Groene contour kunnen zonnevelden als verdienmodel voor de realisatie van natuur worden aangelegd. Dit kan, op daarvoor geschikte locaties, ook bos zijn. De zonnevelden moeten na maximaal 25 jaar worden verwijderd waarbij tevens nieuwe natuur wordt gerealiseerd. Dit is vastgelegd in de (Interim) Omgevingsverordening, artikel 6.9.

8. Meekoppelkansen windenergie

Windenergie is in theorie goed te combineren met (nieuw) bos. Moderne molens zijn beduidend hoger dan bossen. Onder een windmolen past echter weinig ander grondgebruik dan landbouw of natuur. Ruimtelijk zijn molens en bos dan wel goed te combineren, landschappelijk en ecologisch is het lastiger. Vogels en vleermuizen kunnen sterk worden beïnvloed. Concrete voorbeelden van financiering van aanleg van nieuw bos met de opbrengst van windmolens zijn er op dit moment niet.

B3. VERKLARENDE WOORDENLIJST

Agenda Vitaal Platteland (AVP): met het programma Agenda Vitaal Platteland werken we gericht aan een krachtig en vitaal landelijk gebied, met een goede balans tussen natuur, landbouw, water, cultuurhistorie, landschap en recreatie.

Agroforestry: een verzamelnaam voor alle landbouw en veeteelt waarbij houtige meerjarige planten bewust worden gebruikt op hetzelfde land waar landbouwgewassen worden geteeld of veehouderij plaatsvindt.

Akkoord van Utrecht: een akkoord gesloten tussen de Provincie Utrecht en verschillende organisaties over de toenmalige Ecologische Hoofdstructuur (nu: Natuurnetwerk Nederland).

Autochtone – of wilde – bomen en struiken: inheemse soorten die hier al heel lang zijn. Ze hebben na de laatste ijstijd op eigen kracht Nederland bereikt. Zij bevatten genetisch materiaal dat we willen behouden.

Autochtoon plantmateriaal: aantoonbaar gecertificeerd autochtoon plantmateriaal overeenkomstig de meest recente Rassenlijst voor Bomen in Nederland. We bedoelen hiermee oorspronkelijk genetisch plantmateriaal uit Nederland.

Bebouwde kom houtopstanden: gemeenten stellen deze komgrens vast. Buiten de bebouwde kom houtopstanden is provincie bevoegd gezag voor de houtopstanden als bedoeld in de Wet natuurbescherming. Als er geen bebouwde kom houtopstanden is vastgesteld geldt de Wet natuurbescherming op het gehele grondgebied van de desbetreffende gemeente.

Biodiversiteit: de verscheidenheid van alle van nature in een gebied, in het wild, voorkomende dier- en plantsoorten

Bos: voor nieuw bos verstaan we hieronder een zelfstandige eenheid van bomen en struiken die een oppervlakte grond beslaat van tien are of meer. Voor de bescherming van bestaand bos gaan we uit van de juridische term houtopstanden: een zelfstandige eenheid van bomen, boomvormers, struiken, hakhout of griend, die: een oppervlakte grond beslaat van tien are of meer, of bestaat uit een rijbeplanting die meer dan twintig bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen.

Boscompensatie: het vervullen van de herplantplicht op andere grond. Voor de te realiseren boscompensatie geldt naast de één-op-één compensatie een toeslag per ha die verloren gaat. Hoe ouder het bos hoe hoger de toeslag.

CO₂: gas dat van nature aanwezig is in de aardatmosfeer. Door menselijk toedoen, met name door verbranding van fossiele brandstoffen is de concentratie CO₂ in de atmosfeer sterk verhoogd. CO₂ is een van de gassen die zorgt voor het broeikas effect (klimaatverandering) doordat zonnewarmte die de aarde bereikt niet meer naar de ruimte uitgestraald wordt. Groene planten kunnen CO₂ vastleggen, als deze planten vergaan komt de CO₂ weer vrij.

EU: Europese Unie

FSC certificering: een certificaat voor hout of houtproducten dat aantoont dat het hout van verantwoorde herkomst is.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB): de landen van de Europese Unie maken samen het zogeheten Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Dit wordt door elk land uitgewerkt in een Nationaal Strategisch Plan (NSP).

Gemengde bossen: bos waarin loof- en naaldbomen samen voorkomen. Een van de boomsoorten moet met meer dan 5% voorkomen, wil men van een gemengd bos kunnen spreken. Het begrip gemengd bos wordt gebruikt ter onderscheiding van monocultuur met loofbomen of naaldbomen.

Groene contour: gebieden waar nieuwe natuur nodig is om het Natuurnetwerk Nederland (NNN) te versterken.

Houtopstand: de Wet natuurbescherming verstaat onder een houtopstand een zelfstandige eenheid van bomen, boomvormers, struiken, hakhout of griend, die een oppervlakte grond beslaat van tien are (1000 m²) of meer, of bestaat uit een rijbeplanting die meer dan twintig bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen.

Inheems plantmateriaal: dit zijn inheemse bomen en struiken waarvan Nederland binnen hun natuurlijk verspreidingsgebied ligt. Veel soorten hebben een heel groot verspreidingsgebied, waardoor de benaming ‘inheems’ onvoldoende onderscheidend is bij de aanschaf van plantmateriaal. Daarom gebruiken we hiervoor de term “autochtoon plantmateriaal”.

Kleine landschapselementen (KLE): de ‘kleine’ natuurelementen die ons landschap in belangrijke mate vormgeven. Deze kunnen als punten, lijnen of vlakken aanwezig zijn. In het kader van het Strategisch bosbeleid beperken we ons tot houtopstanden, zoals houtwallen, knotbomenrijen, kleine bosjes etc. Natte elementen zoals poelen laten we hier buiten beschouwing.

Klimaatadaptatie: het aanpassen aan de effecten van klimaatverandering.

Klimaatmitigatie: het tegengaan van klimaatverandering.

Klimaatverandering: het veranderen van het klimaat door menselijke toedoen met alle negatieve gevolgen van dien.

Kritische depositiewaarde (kdw): de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie.

Monocultuur: een landbouwsysteem waar slechts één soort gewas verbouwd wordt.

Nationaal Strategisch Plan (NSP): alle EU-landen moeten een Nationaal Strategisch Plan (NSP) maken. Daarin beschrijft elk land hoe zij de Europese regels uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid willen gaan toepassen.

Natuurbos: bos waar natuurdoelen in het beheer voorop staan.

Natuurcompensatie: compensatie die plaatsvindt na aantasten van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Natuurinclusieve landbouw: een vorm van duurzame landbouw waarbij rekening gehouden wordt met de natuur in alle bedrijfsbeslissingen en waar gebruik gemaakt wordt van natuurlijke processen.

Natuurnetwerk Nederland (NNN): een netwerk van bestaande en toekomstige natuurgebieden in Nederland, bedoeld om de natuur te versterken. Het NNN kent een planologische bescherming de regels daarvoor staan in de Omgevingsverordening.

Omgevingsplan: het omgevingsplan bevat algemene regels van de gemeente voor de fysieke leefomgeving. Iedere gemeente heeft 1 omgevingsplan onder de Omgevingswet.

(Interim) Omgevingsverordening Provincie Utrecht: de Omgevingsvisie komt juridisch tot uitdrukking in een Omgevingsverordening met regels voor de leefomgeving. Deze verordening bevat alle provinciale regels voor de fysieke leefomgeving. Op 10 maart 2021 hebben Provinciale Staten de Omgevingsvisie en Interim Omgevingsverordening vastgesteld.

Omgevingsvisie: de strategische lange termijn visie voor de gehele fysieke leefomgeving. Hierin is in 7 thema's uitgewerkt hoe wij willen dat de provincie Utrecht er in 2050 uitziet.

Omgevingswet: nieuwe wet die naar verwachting in 2023 in werking zal treden en tientallen wetten over de leefomgeving, waaronder de Wet natuurbescherming en de Wet ruimtelijke ordening, zal vervangen.

Oude boskern (OBK): een actuele groeiplaats van autochtone bomen en struiken welke afstammelingen zijn van de oorspronkelijk inheemse flora die na de ijstijd op eigen kracht Nederland heeft bereikt.

PEFC certificering: het internationale, onafhankelijke PEFC-keurmerk (Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes) verzekert dat grondstoffen voor hout- en papierproducten afkomstig zijn uit duurzaam beheerde bossen.

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD): de dienst die belast is met het uitvoeren van milieutaken voor de provincie Utrecht en 11 gemeenten.

SKNL: Subsiestelsel Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap, subsidieregeling voor functieverandering en kwalitatieve verbeteringen aan bestaande natuur

SNL: Subsiestelsel Natuur en Landschap, subsidieregeling voor het beheer van natuurterreinen.

Staan houtvoorraad: de hoeveelheid kubieke meter hout per hectare dat in het bos staat. Aan de hand van de boomsoorten kan de totale koolstofvoorraad per hectare berekend worden.

Stikstofdepositie: het neerslaan van stikstof uit de lucht of via regen op het land. Een te hoge stikstofdepositie heeft negatieve effecten op de aanwezige flora en indirect op de fauna.

Tiny forest: een bosje van relatief kleine grootte ($\pm 500 \text{ m}^2$), geschikt om in bebouwd gebied aan te leggen.

Veiligheidsregio Utrecht (VRU): het samenwerkingsverband van hulpverleningsdiensten in de provincie Utrecht.

Verdroging: het door menselijk ingrijpen in het watersysteem dalen van de grondwaterstand dan wel wegvallen van kwel in de bodem, wat negatieve effecten heeft op de aanwezig flora en fauna.

Verloofing: het omzetten van (delen van) naaldbos naar loofbos.

Verzuring van de bodem: het zuurder worden van de bodem met name door een te hoge stikstofdepositie, wat negatieve effecten heeft op de aanwezige flora en fauna.

Vitaal bos: vertoont de kenmerken die het, uitgaande van de boomsoort(en) en de leeftijd van het bos, ter plaatse normaal dient te hebben, en op grond waarvan er geen enkele twijfel is over de toekomstverwachting.

Voedselbos: voedselbossen zijn een bijzondere vorm van agroforestry. Het zijn door mensen ontworpen productieve ecosystemen naar het voorbeeld van een natuurlijk bos, met een hoge diversiteit aan meerjarige en/of houtige soorten, waarvan delen (vruchten, zaden, bladeren, stengels ed.) voor de mens als voedsel dienen.

Waterschapsverordening: de waterschapsverordening bevat alle regels over de fysieke leefomgeving die het waterschap stelt binnen haar beheergebied. Per waterschap is er 1 waterschapsverordening.

WENR: Wageningen Environmental Research.

Wet natuurbescherming (Wnb): wet waarin onder andere alle beschermingsregels voor de Nederlandse natuurgebieden en planten- en diersoorten zijn opgenomen.

B4. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

De lijst van geraadpleegde literatuur kan worden opgevraagd via strategisch_bosbeleid@provincie-utrecht.nl.

Colofon

Datum

Vastgesteld door Provinciale Staten op 11 mei 2022

Opgesteld door

Provincie Utrecht, Domein Landelijke Leefomgeving,
Team Natuur en Landbouw

In opdracht van

Provincie Utrecht

Adresgegevens

Provincie Utrecht
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
www.provincie-utrecht.nl

Kaarten

Provincie Utrecht, Domein Stedelijke Leefomgeving, Team GIS,
Ondergrond: 2021, Kadaster

Natuurdata

Nationale Databank Flora en Fauna en eigen data Provincie Utrecht.

De NDFF is de meest complete natuurdatabank van Nederland waarmee u online natuurinformatie kunt opvragen en beheren. De databank geeft informatie over waarnemingen van beschermde en zeldzame planten en dieren. In de NDFF zijn uitsluitend gevalideerde gegevens opgeslagen. Nader (veld-) onderzoek kan noodzakelijk zijn om aanwezigheid van een soort te bevestigen of uit te sluiten.

Fotografie

Provincie Utrecht

Vormgeving

OSAGE | Utrecht

